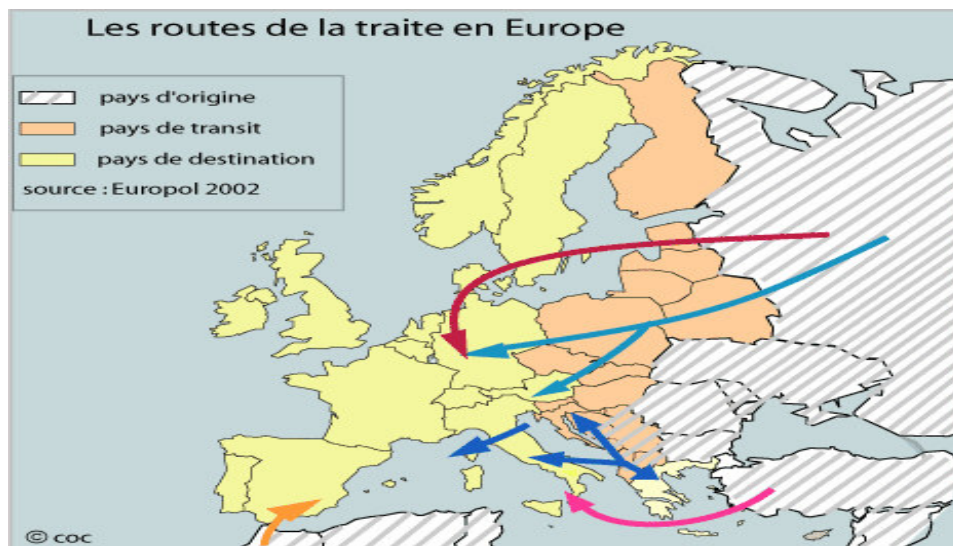

Η εμπορία ανθρώπων και η αντιμετώπισή της στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΜΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιβλέπων: Καθ. Στ. Περράκης

Μαρία Ράππη (AM1204M042)
Αθήνα, 2005

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων και η αντιμετώπισή της σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο.....	11
--	-----------

I. Μορφολογία της εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων.....	11
1. Γενικά χαρακτηριστικά του φαινομένου - Προφίλ θυμάτων και διακινητών...11	
2. Τύποι δικτύων σωματεμπορίας	17
3. Οι δρόμοι του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων.....	19
4. Μορφές εμπορίας.....	22
i) Σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών και γυναικών.....	24
ii) Υποχρεωτική/ καταναγκαστική Εργασία.....	29
iii) Εμπόριο οργάνων.....	33
iv) Εμπόριο βρεφών.....	34
5. Παράγοντες δημιουργίας του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων στις χώρες προέλευσης και προορισμού.....	36

II. Η αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο.....	40
--	----

A. ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

1. Πρωτόκολλο του ΟΗΕ της 12/12/2000 «για την πρόληψη, καταπολέμηση και τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων, ιδίως των γυναικών και παιδιών».....	41
---	----

2. Προτεινόμενες αρχές και κατευθυντήριες γραμμές για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την εμπορία ανθρώπων από το ECOSOC.....	43
3. Η Διακήρυξη των Βρυξελλών.....	46
4. Σχέδιο Δράσης του ΟΟΣΑ.....	49

B. ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ

1. Οι Αποφάσεις- Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	54
2. Ανακοίνωση της Επιτροπής κατά της εμπορίας ανθρώπων.....	59

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η αντιμετώπιση της εμπορίας από το Συμβούλιο της Ευρώπης.....	63
--	-----------

I. Η γενικότερη δράση του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	63
• Ο ρόλος της Επιτροπής ECRI.....	66

II. Η συμβολή της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης και της Επιτροπής των Υπουργών στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.....	67
---	----

III. Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εμπορία ανθρώπων.....	86
1. Η διαδικασία εκπόνησης της Σύμβασης.....	86
2. Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.....	92

2.1. Επισκόπηση της Σύμβασης- Περιγραφή των κεφαλαίων της.....	93
2.2. Στόχος και πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης - Αρχή μη διάκρισης.....	95
2.3. Στρατηγικές Πρόληψης της εμπορίας ανθρώπων.....	101
2.4. Διατάξεις Ποινικού Δικαίου.....	105
2.5. Δικονομικές διατάξεις.....	110
2.6. Διεθνής Συνεργασία.....	116
2.7. Οι Καινοτομίες της Σύμβασης.....	117

2.7.1. Ανθρωπιστική Προσέγγιση(=Μέτρα για την Προστασία των θυμάτων)

2.7.2. Ελεγκτικός Μηχανισμός (GRETA).....127

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....130

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....133

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.....135

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....137

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή αφιερώνεται σε όλα εκείνα τα άτομα που έχουν ζήσει τον εφιάλτη της εμπορίας και εκμετάλλευσης και έχουν βιώσει τον εξευτελισμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο μέγιστο βαθμό. Η παρουσίαση αυτού του φαινομένου δεν αρκεί για να καταλάβει κάποιος τα κατάλοιπα που αφήνει το έγκλημα αυτό σε όσους τελικά καταφέρνουν να ξεφύγουν από τα δίκτυα της σωματεμπορίας, αν βέβαια τα καταφέρουν, όμως ελπίζουμε να ευαισθητοποιήσει όσους είναι σε θέση να παλέψουν για την καταπολέμησή του.

Επίσης, θα ήθελα να την αφιερώσω στους γονείς μου οι οποίοι μου έμαθαν την αξία της ανθρώπινης ύπαρξης, αλλά και το πόσο σημαντικό είναι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα όλων μας για μια καλύτερη και ασφαλέστερη κοινωνία που θα κληρονομήσουν οι επόμενες γενεές.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου και ιδιαίτερα τον κ. Στέλιο Περράκη για την πολύτιμη βοήθειά του και καθοδήγηση.

Ένα τελευταίο ευχαριστώ σε όσους με βοήθησαν και πίστεψαν ότι θα τα καταφέρω.

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2005

Μαρία Ράππη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει το φαινόμενο της εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων (trafficking in human beings) και τις διαστάσεις που έχει πάρει σε παγκόσμιο επίπεδο. Το ενδιαφέρον του θέματος έγκειται καταρχήν, στον προσδιορισμό εκείνων των παραγόντων που οδηγούν στην άνθηση του φαινομένου, αλλά και στις μορφές που αυτό λαμβάνει στις διάφορες περιοχές της υφελίου. Στην ανάλυση που ακολουθεί θα αποδειχθεί ότι η μορφολογία του φαινομένου εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων επηρεάζεται από διάφορες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους που συναντάμε σε κάποιες περιοχές του πλανήτη, ενώ παράλληλα εξαρτάται και από τους γενικούς παράγοντες εγκληματογένεσης.

Επίσης, η εργασία ασχολείται με την αντιμετώπιση του εν λόγω φαινομένου από διεθνείς και περιφερειακούς δρώντες. Βεβαίως, η εξέταση ενός τόσο σύνθετου φαινομένου θέτει σημαντικά προβλήματα μεθοδολογίας της έρευνας και γι' αυτό θεωρούνται απαραίτητες ορισμένες μεθοδολογικές επιλογές, οι οποίες συντελούν στο να εστιάσουμε την προσοχή μας στις σημαντικότερες πτυχές του. Έτσι, σε παγκόσμιο επίπεδο γίνεται λόγος μόνο στις σημαντικότερες πρωτοβουλίες των Ηνωμένων Εθνών, ενώ αναφορικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον ΟΟΣΑ εστιάζουμε στα πιο πρόσφατα μέτρα. Όμως για τη δράση του Συμβουλίου της Ευρώπης, που αποτελεί και το δεύτερο μέρος της εργασίας, παρατίθενται αναλυτικά όλα τα Ψηφίσματα και οι Συστάσεις της Επιτροπής των Υπουργών και της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, καθώς και η περιγραφή των κεφαλαίων της Σύμβασης για τη δράση ενάντια στην εμπορία ανθρώπων. Η τελευταία αποτελεί το πιο πρόσφατο εργαλείο σχετικά με την αντιμετώπιση της εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων, γι' αυτό και μια ενδελεχή μελέτη αυτής θα αποκαλύψει τις καινοτομίες που επιφέρει σε σχέση με προγενέστερα κείμενα στο συγκεκριμένο τομέα. Οπωσδήποτε, όμως πριν την ενασχόληση με το φαινόμενο της εμπορίας, κρίνεται σκόπιμο να προσδιοριστεί η έννοια αυτού.

A. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

1. Ορισμοί για το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων

Ο προσδιορισμός της έννοιας της εμπορίας των ανθρώπων είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου, γιατί η ίδια η μορφολογία του είναι αυτή που θα καθορίσει έπειτα και τις στρατηγικές που είναι απαραίτητες για την εξάλειψή του. Ο ορισμός που το Συμβούλιο της Ευρώπης χρησιμοποιεί είναι αυτός που ήδη έχει καθιερωθεί με το Πρωτόκολλο του Παλέρμο. Πριν την υιοθέτηση του τελευταίου έχουν δοθεί και άλλοι ορισμοί για το φαινόμενο της εμπορίας, όμως δεν είναι αρκετά περιεκτικοί, έτσι όπως επιβάλλει άλλωστε η φύση του.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνουμε ότι το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων αποτελεί μια σύγχρονη μορφή δουλείας. Ενώ στις αρχές του εικοστού αιώνα τα κράτη ασχολήθηκαν με την καταπολέμηση του δουλεμπορίου και της δουλείας γενικά, που πέρα από την πλήρη στέρηση των ατομικών δικαιωμάτων που αυτή συνεπαγόταν, αφορούσε κυρίως στην εκμετάλλευση της εργασίας του ατόμου, σήμερα οι προσπάθειες στρέφονται προς την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων που στην ευρύτερη έννοια της δεν περικλείει μόνο τη δουλεία, αλλά περιλαμβάνει και την πάσης φύσεως εκμετάλλευση του ανθρώπινου σώματος. Επομένως, επιβάλλεται και ο ορισμός που δίνεται στην εμπορία ανθρώπων να είναι ευρύς και να περιλαμβάνει κάθε μορφή εκμετάλλευσης του ανθρώπου και όχι μόνο τη σεξουαλική, την εργασιακή εκμετάλλευση ή την παράνομη αφαίρεση οργάνων.

Στο πλαίσιο αυτό σημαντικός είναι ο ορισμός που έχει δοθεί από την Οργάνωση για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), ο οποίος ορίζει την εμπορία ανθρώπων ως εξής:

«Οι πράξεις που περιλαμβάνονται στην εύρεση και συλλογή νέων ανθρώπων, στην απαγωγή, στην υπόθαλψη ή στην παραλαβή των ατόμων, - η χρήση βίας, απειλών, απάτης, εξαναγκασμού (συμπεριλαμβανομένης

κατάχρησης εξουσίας) ή χρεωστικών δεσμών, - η τοποθέτηση ενός ατόμου είτε επί πληρωμή είτε όχι, σε μη εθελοντική εργασία, αναγκαστική εργασία ή σε εργασία με συνθήκες όμοιες με αυτές της δουλείας, - σε μια κοινωνία άλλη από αυτήν που ζούσε το άτομο τη στιγμή της αρχικής απάτης εξαναγκασμού ή χρεωστικών δεσμών¹».

Άξιος αναφοράς είναι και ο ορισμός που έχουν αναπτύξει η Παγκόσμια Συμμαχία Ενάντια στην Εμπορία Γυναικών (Global Alliance Against Trafficking in Women (GAATW)), ο Διεθνής Νομικός Οργανισμός Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (International Human Rights Law Group) και ο Οργανισμός Ενάντια στην Εμπορία Γυναικών:

«Οποιαδήποτε πράξη ή προσπάθεια συμπεριλαμβανομένης της συλλογής ανθρώπων, της μεταφοράς μέσα ή έξω από τα σύνορα της ανταλλαγής, της πώλησης, της μετακίνησης, της στέγασης ή υποδοχής ενός ατόμου μέσω απάτης, εξαναγκασμού (με χρήση βίας ή κατάχρησης εξουσίας) ή μέσω χρεωστικών δεσμών με σκοπό τη διατήρηση ή την τοποθέτηση ενός ανθρώπου σε μια αβέβαιη κατάσταση, με ή χωρίς οικονομικό ενδιαφέρον, σε μια κατάσταση εργασίας (οικιακή, σεξουαλική ή αναπαραγωγική), σε αναγκαστική δουλεία ή σε συνθήκες ανάλογες της δουλείας, σε μια κοινωνία άλλη από αυτήν που ζούσε το άτομο ως τη στιγμή που ασκήθηκε απάτη, είτε εξαναγκασμός ή χρεωστικοί δεσμοί²».

Ο ορισμός, όμως που θεωρείται ο πιο περιεκτικός είναι αυτός που υιοθετήθηκε με το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, τον οποίο ενσωματώνει αυτούσιο και η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εμπορία ανθρώπων (άρθρο 4). Σύμφωνα, λοιπόν με το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών του έτους 2000 για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων και ιδίως γυναικών και παιδιών³ δίδονται οι παρακάτω ορισμοί για την εμπορία ανθρώπων:

¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή –Πρόγραμμα Δάφνη, Εγχειρίδιο για την Εμπορία Ανθρώπων: Φαινόμενο-Νομοθεσία-Υποστήριξη, Σεπτέμβριος 2003

² *ibid*

³ Πρωτόκολλο του ΟΗΕ της 12/12/2000 για την πρόληψη, καταπολέμηση και τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων ιδίως των γυναικών και παιδιών που συμπληρώνει τη Σύμβαση του ΟΗΕ για την καταπολέμηση του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος

«Α) Η εμπορία ανθρώπων σημαίνει τη συλλογή, τη μεταφορά, τη μετακίνηση, την υπόθαλψη ανθρώπων μέσω απειλής ή χρήσης βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, απαγωγής, εξαπάτησης, απάτης, κατάχρησης δύναμης ή μιας ευάλωτης κατάστασης ή της πληρωμής ή λήψης χρημάτων με σκοπό τη συγκατάθεση ενός ατόμου ώστε να ασκήσει εξουσία πάνω σε έναν άλλον άνθρωπο με σκοπό την εκμετάλλευση. Η εκμετάλλευση θα περιλαμβάνει στο ελάχιστο την εκμετάλλευση της εκπόρνευσης του άλλου ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, αναγκαστική εργασία ή υπηρεσίες, δουλεία ή πράξεις όμοιες με δουλεία, υποτέλεια ή αφαίρεση οργάνων.

Β) Η συγκατάθεση ενός θύματος εμπορίας ανθρώπων στην σκόπιμη εκμετάλλευση, που παρουσιάζεται στην υποπαράγραφο (Α) αυτού του άρθρου, δεν παίζει κανένα ρόλο, όταν έχουν χρησιμοποιηθεί τα μέσα που αναφέρονται εκεί.

Γ) Η συλλογή νέων ανθρώπων, η μεταφορά, η μετακίνηση, η υπόθαλψη ενός παιδιού με σκοπό την εκμετάλλευση θα πρέπει να θεωρείται εμπορία ανθρώπων ακόμη κι αν δεν περιλαμβάνει κανένα από τα μέσα που παρουσιάζονται στην υποπαράγραφο (Α) αυτού του άρθρου.

Δ) «Παιδί» σημαίνει οποιοδήποτε άτομο κάτω των 18 ετών. »

Τον παραπάνω ορισμό έχει υιοθετήσει, όπως προαναφέρθηκε και η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης. Βέβαια, το Συμβούλιο της Ευρώπης κάνει αναφορά στην εμπορία ανθρώπων και πριν την υπογραφή της Σύμβασης για την εμπορία του Μαΐου του 2005⁴. Το κείμενο, λοιπόν το οποίο ουσιαστικά καθόρισε τη διαμόρφωση της έννοιας της εμπορίας τόσο στη Σύμβαση του εν λόγω οργανισμού όσο και σε διεθνές επίπεδο είναι το Πρωτόκολλο του Παλέρμο. Το τελευταίο δίνει έμφαση στην πρόληψη του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων και συνέβαλε στο να καθοριστεί από πλευράς Συμβουλίου της Ευρώπης ότι κατά κύριο λόγο η εμπορία ανθρώπων συνιστά παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επίσης, δίνει έμφαση στην προστασία των θυμάτων

⁴ Καταρχήν, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που υπογράφηκε το 1950 δίνει έναν ορισμό για την εμπορία ανθρώπων στο άρθρο 4 όπου απαγορεύει τη δουλεία και την εξαναγκαστικά εργασία. Επιπλέον, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εμπορία ανθρώπων, στηρίζεται και σε κείμενα του οργανισμού τα οποία δεν είναι δεσμευτικά, όπως η Σύσταση αριθ. (2000)11 της Επιτροπής των Υπουργών.

και στοχεύει στη βελτίωση αυτής και στην ανάπτυξη των προδιαγραφών που περιλαμβάνονται στην έννοια αυτής.

Για να γίνει πιο κατανοητή η έννοια της εμπορίας ανθρώπων σκόπιμο είναι να διερευνηθεί περαιτέρω το στοιχείο της εκμετάλλευσης που προσδίδει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα στο έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων και που παράλληλα με την ανυπαρξία συναίνεσης ή, εν πάση περιπτώσει, την ύπαρξη αλλοιωμένης συναίνεσης του θύματος αποτελούν τα βασικά στοιχεία του ορισμού της εμπορίας.

2. Η έννοια της εκμετάλλευσης στην εμπορία ανθρώπων

Είναι κοινός τόπος ότι η έννοια του θύματος στην εμπορία ανθρώπων συνδέεται άρρηκτα με την έννοια της εκμετάλλευσης σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μην δύναται να κάνουμε λόγο για θύμα σωματεμπορίας εάν δεν υφίσταται εκμετάλλευση. Στην έννοια της εκμετάλλευσης, έτσι όπως ορίζεται στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης και στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο, περιλαμβάνεται η εκμετάλλευση της πορνείας ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης άλλου, η καταναγκαστική εργασία, η υποχρεωτική παροχή υπηρεσιών, η δουλεία και παρόμοιες με αυτήν πρακτικές ή η αφαίρεση οργάνων του σώματος.

Ως γενική έννοια, η εκμετάλλευση είναι η πράξη της χρησιμοποίησης κάποιου πράγματος ή κάποιου προσώπου με άδικο, ενίοτε σκληρό τρόπο προς ίδιο όφελος. Η ηθική προσέγγιση της έννοιας της εκμετάλλευσης προϋποθέτει την μεταχείριση ενός ατόμου αποκλειστικά ως μέσου για την πραγμάτωση ενός σκοπού, δηλαδή ως αντικείμενου. Με άλλα λόγια, εκμετάλλευση σημαίνει τη χρησιμοποίηση ενός ατόμου ως είδους εμπορεύσιμου ή αναλώσιμου. Το θύμα, δηλαδή κατά την τέλεση του εγκλήματος και κατά τη διάρκεια της εκμετάλλευσης του στερείται την ελευθερία του ή την ελευθερία κίνησής του και πολλές φορές

γίνεται αντικείμενο αγοραπωλησίας⁵. Η στέρηση της ελευθερίας του ατόμου συνδέεται άμεσα με την έννοια της δουλείας, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί σε διεθνές επίπεδο⁶.

Αρχικά η τελευταία αφορούσε κυρίως στην εκμετάλλευση της εργασίας του ατόμου, ενώ η μεταγενέστερη έννοια της περιλαμβάνει την πάσης φύσεως εκμετάλλευση του ανθρωπίνου σώματος. Βέβαια, υπάρχει μια σύγχυση σχετικά με τις έννοιες της δουλείας και της σεξουαλικής και εργασιακής εκμετάλλευσης. Έτσι, ενώ το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία⁷ θεωρεί ότι στην έννοια της εξελιγμένης μορφής της δουλείας περιλαμβάνεται και η κατάσταση της δουλείας που πραγματώνεται κατά τη διάρκεια εμπορίας ανθρώπων, κυρίως γυναικών και παιδιών, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης και το Πρωτόκολλο του Παλέρμο αναφέρουν τη δουλεία ως μορφή της εμπορίας ανθρώπων, παρουσιάζοντάς την ως μορφή εκμετάλλευσης στην εμπορία, διακρινόμενη από την εργασιακή και τη σεξουαλική εκμετάλλευση.

3. Σύνδεση της εμπορίας ανθρώπων με την παράνομη μετανάστευση

Τα δίκτυα εμπορίας ανθρώπων κινούνται συνήθως στο ίδιο πεδίο του οργανωμένου εγκλήματος και χρησιμοποιούν τις ίδιες μεθόδους με κάθε άλλη μορφή οργανωμένου εγκλήματος. Γι' αυτό οι προσπάθειες για την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος συνδέονται αναμφισβήτητα με την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων και της παράνομης μετανάστευσης. Η εγκληματικότητα έχει λάβει πλέον διεθνείς διαστάσεις, δεδομένου ότι εμπλέκονται όλο και περισσότερες χώρες σ' αυτήν και δεν μπορεί να καταπολεμηθεί παρά μόνο με ένα συνδυασμό δράσεων σε οριζόντιο και κάθετο επίπεδο. Στο πλαίσιο του

⁵ Βλ. Συκιώτου Π. Αθανασία, «Η έννοια της εκμετάλλευσης στην εμπορία ανθρώπων», εισήγηση σε συνέδριο με θέμα: «Καταπολέμηση Εμπορίας Ανθρώπων και Οικονομικής Εκμετάλλευσης της Γενετήσιας Ζωής-Αρωγή Θυμάτων», Ρόδος, Μάιος 2006

⁶ Η έννοια της δουλείας προσδιορίζεται σε διεθνές επίπεδο τόσο από τη Διεθνή Σύμβαση της Γενεύης κατά της δουλείας του 1926, όσο και από τη συμπληρωματική Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1956 για την κατάργηση της δουλείας, του δουλεμπορίου και πρακτικών παρεμφερών με τη δουλεία.

⁷ Βλ. Υπόθεση Kunarac, Kovac and Vucovic, Πρωτόβαθμη Απόφαση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου της 22/02/2001 και Απόφαση του Εφετειακού τμήματος του Δικαστηρίου της 12/06/2002

διεθνούς χαρακτήρα του οργανωμένου εγκλήματος η εμπορία ανθρώπων συνυπάρχει με την παράνομη μετανάστευση και ο συνδυασμός αυτών είναι ιδιαίτερα εμφανής στο έδαφος της Ανατολικής Ευρώπης.

Η μετανάστευση συνδέεται, λοιπόν άμεσα με το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων, κυρίως γιατί οι παράγοντες ανάπτυξής τους είναι οι ίδιοι, αλλά και επειδή γενικότερα παρουσιάζουν τα ίδια χαρακτηριστικά. Καταρχήν, οι παράγοντες δημιουργίας των μεταναστευτικών τάσεων θυμίζουν τους παράγοντες ανάπτυξης του φαινομένου της εμπορίας, που αναλύονται στην κάτωθι ενότητα. Έτσι, η οικονομική ένδεια και η ανάγκη για καλύτερες συνθήκες ζωής παράλληλα με την επιθυμία να στηρίξουν οικονομικά τις οικογένειές τους αναγκάζει πολλά άτομα να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους και να αναζητήσουν καλύτερη τύχη σε άλλα κράτη. Επίσης, κοινωνικοί λόγοι όπως η επιθυμία, κυρίως των γυναικών, να ξεφύγουν από το πατριαρχικό περιβάλλον των οικογενειών τους, μέσα στο οποίο συχνά κακοποιούνται, οδηγεί σε πολλές περιπτώσεις στη μαζική μετανάστευση των γυναικών.

Επιπλέον, η παράνομη μετανάστευση και η εμπορία ανθρώπων γίνονται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, ακολουθώντας τους ίδιους δρόμους και τις ίδιες μεθόδους, με τη μόνη διαφορά, ότι οι μετανάστες ενδέχεται να μετατραπούν σε θύματα εμπορίας μόλις περάσουν τα σύνορα του κράτους υποδοχής. Γιατί όσοι δε μπορούν να μεταναστεύσουν νόμιμα ή να πληρώσουν τα ποσά που απαιτούνται για να περάσουν τα σύνορα λαθραία, καταλήγουν σχεδόν πάντα στα χέρια των δουλεμπόρων⁸. Στοιχεία του φαινομένου της εμπορίας είναι ιδιαίτερα εμφανή, λοιπόν στη μεταναστευτική διαδικασία. Τα άτομα που ακολουθούν τους μεταναστευτικούς δρόμους αναζητούν καλύτερες συνθήκες ζωής και μια καλά αμειβόμενη εργασία, εξαπατώνται από τα γραφεία ευρέσεως εργασίας με απατηλές υποσχέσεις και τελικά βρίσκονται σε συνθήκες δουλείας στη χώρα προορισμού τους. Κατά αυτό τον τρόπο λειτουργούν και τα δίκτυα εμπορίας ανθρώπων.

⁸ Συκιώτου Π. Αθανασία (2003), Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, θύμα-δράστης και κατασταλτικές στρατηγικές, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 90

Τα παραπάνω θα μπορούσαν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι η εμπορία ανθρώπων και η παράνομη μετανάστευση είναι δύο έννοιες ταυτόσημες, εφόσον συνδυάζονται στα πλαίσια της παράνομης μεταφοράς μεταναστών. Όμως, η εμπορία διαφέρει από την λαθρομετανάστευση, γιατί η τελευταία προϋποθέτει τη συναίνεση του μεταφερομένου. Ανεξάρτητα από το αν ο μεταφερόμενος γνωρίζει τις συνθήκες εργασίας στη χώρα προορισμού, δεν εξαναγκάζεται να μεταναστεύσει. Η παράνομη μετανάστευση σαν έννοια σημαίνει την μεταφορά κάποιου ανθρώπου σε μια άλλη χώρα όχι με νόμιμες διαδικασίες. Ωστόσο, το έγκλημα σταματάει συνήθως με τη διέλευση των συνόρων. Δεν υπάρχει, δηλαδή από εκεί και έπειτα το στοιχείο της εκμετάλλευσης. Βέβαια, σχεδόν πάντα οι λαθρομετανάστες, καθώς και αυτοί που μεταναστεύουν, σύμφωνα με τις νόμιμες διαδικασίες πέφτουν θύματα σεξουαλικής, εργασιακής ή άλλης εκμετάλλευσης, συνήθως για να αποπληρώσουν το κόστος του ταξιδιού και μετατρέπονται τελικά σε θύματα εμπορίας.

Αντίθετα στην περίπτωση της σωματεμπορίας δεν υπάρχει το στοιχείο της συναίνεσης του μεταφερομένου και η εκμετάλλευση δε σταματάει με τη διακίνηση αυτού, η οποία δεν είναι απαραίτητο να είναι παράνομη. Το θύμα, λοιπόν πωλείται και μεταπωλείται και διαιωνίζεται έτσι η εκμετάλλευσή του. Το χαρακτηριστικό της εμπορίας ανθρώπων είναι ότι ακόμη και αν εκκινεί με τη συναίνεση του μεταφερομένου πάντα υπάρχει το στοιχείο της εκμετάλλευσης, έτσι όπως αναλύθηκε ανωτέρω, κατά την πορεία της άσκησης της συγκεκριμένης δραστηριότητας που έχει αυτός επιλέξει.

Βέβαια, εκτός από το στοιχείο της συναίνεσης, οι δύο έννοιες δεν είναι ταυτόσημες και από ετυμολογικής απόψεως. Η λαθρομετανάστευση είναι ένα ζήτημα που άπτεται των μεταναστευτικών θεμάτων, ενώ η εμπορία ανθρώπων αφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα⁹. Επίσης, η παράνομη μετανάστευση είναι οπωσδήποτε ένα διακρατικό έγκλημα υπό την έννοια ότι πρέπει να διενεργείται με τη διέλευση των εξωτερικών συνόρων οποιουδήποτε κράτους. Αντίθετα, η

⁹ IOM, Migrant trafficking and human smuggling in Europe- A review of the evidence with case studies from Hungary, Poland and Ukraine (2000), International Organization for Migration, Vienna

εμπορία ανθρώπων μπορεί να γίνεται και εντός των συνόρων ενός κράτους. Δεν είναι απαραίτητο, δηλαδή να είναι υπερεθνικό έγκλημα. Αν και διάφοροι ορισμοί που έχουν δοθεί στην έννοια της εμπορίας έρχονται σε αντίθεση με το τελευταίο. Για παράδειγμα, ο ορισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν αναφέρεται στην εμπορία εντός των εθνικών συνόρων, αλλά απαιτεί τη διέλευση των εξωτερικών συνόρων¹⁰. Άλλωστε η έννοια της εμπορίας προσδιορίζεται με διαφορετικό τρόπο όχι μόνο από τους διάφορους οργανισμούς, αλλά και στα εσωτερικά δίκαια των κρατών. Χαρακτηριστικά, αναφέρεται ότι λίγες χώρες, όπως το Βέλγιο και η Ουκρανία χρησιμοποιούν στα εσωτερικά τους δίκαια έναν ευρύ ορισμό για την εμπορία ανθρώπων, σε αντίθεση, για παράδειγμα με την Ολλανδία, όπου η τελευταία αναφέρεται μόνο στη σεξουαλική εκμετάλλευση του ατόμου¹¹.

Οποιοσδήποτε και αν είναι, όμως οι ετυμολογικές ασάφειες, αναμφισβήτητα η εμπορία ανθρώπων δεν ταυτίζεται με την λαθρομετανάστευση. Η τελευταία, βέβαια μπορεί να οδηγήσει στο έγκλημα της σωματεμπορίας, όμως είναι δύο ξεχωριστές παράνομες πράξεις που συνδυάζονται στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος.

¹⁰ ibid

¹¹ ibid

**ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων και η
αντιμετώπισή της σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο**

I. Μορφολογία της εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων

1. Γενικά χαρακτηριστικά του φαινομένου - Προφίλ θυμάτων και διακινητών

Το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων θεωρείται εγκληματικά πράξη και για την καλύτερη κατανόηση του πρέπει να διερευνηθεί τόσο η προσωπικότητα του εγκληματία, όσο και του θύματος. Σχετικά με τα τελευταία, τα άτομα που γίνονται εύκολη λεία στα χέρια των διακινητών, είναι, κυρίως γυναίκες και παιδιά, που συνιστούν άλλωστε τις πιο ευάλωτες ομάδες, λόγω της περιθωριοποίησης που δύνανται να υφίστανται. Επίσης, άτομα που προέρχονται από χαμηλού εισοδήματος οικογένειες με ελάχιστη βασική εκπαίδευση ή αναλφάβητοι, οι οποίοι δεν είναι δυνατό να έχουν πρόσβαση στον εργασιακό τομέα, με αποτέλεσμα να διαιωνίζεται η άσχημη κατάστασή τους. Βέβαια, εκτός από την περιθωριοποίηση στον εργασιακό τομέα υφίσταται και περιθωριοποίηση κοινωνική. Τέτοια βιώνουν γυναίκες διαζευγμένες, εγκαταλελειμμένες από τους συζύγους, χήρες, άτομα που ανήκουν σε μειονότητες, πρόσφυγες, παράνομοι μετανάστες και παιδιά άστεγα ή προερχόμενα από διαλυμένες οικογένειες.

Τα άτομα που πέφτουν θύματα βρίσκονται σε κατάσταση πραγματικής δουλείας, αφού μετά την άφιξή τους στη χώρα προορισμού, συνήθως τους παρακρατούνται τα έγγραφα τους και ο μισθός τους, όταν βέβαια πληρώνονται, είναι τόσο χαμηλός που δεν αρκεί για να αποπληρώσουν τα χρέη από το κόστος του ταξιδιού και της παράνομης εισόδου, που τους καθιστά στην ουσία όμηρους μέχρι την αποπληρωμή των χρεών τους. Δηλαδή τα θύματα εμπορίας βιώνουν πραγματικές συνθήκες δουλείας, δεδομένου ότι τους στερείται ένα από τα βασικά δικαιώματα του ανθρώπου, το δικαίωμα της ελευθερίας κινήσεως.

Στην πλειοψηφία τους τα θύματα εμπορίας¹²:

¹² Συκιώτου Π. Αθανασία (2003), Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, ό.π., σελ. 86

- Παρουσιάζουν τα ίδια τυπικά χαρακτηριστικά των θυμάτων εν γένει,
- Έχουν την ίδια σχέση με το θύτη¹³,
- Ανάλογα με την προέλευσή τους, παρουσιάζουν τον ίδιο κίνδυνο για θυματοποίηση,
- Παρουσιάζουν τις ίδιες πιθανότητες να γίνουν μια μέρα τα ίδια θύτες συμμετέχοντας σε έγκλημα όμοιο με αυτό που τους έπληξε και του οποίου υπήρξαν κάποτε θύματα,
- Συνήθως αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο άτυπης θυματοποίησης από την κοινωνία μόλις επιστρέψουν στην πατρίδα τους.

Τα θύματα όταν εμπλέκονται στα παγκόσμια δίκτυα σωματεμπορίας επιθυμούν να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση, να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης και το επίπεδο ζωής τους. Επίσης, επιθυμούν να ενισχύσουν οικονομικά τις οικογένειές τους, καθώς και να ξεφύγουν από το περιβάλλον καταπίεσης στο οποίο ζούσαν μέχρι πρότινος. Οι προσδοκίες αυτές τους οδηγούν να ανέχονται να δουλεύουν πολλές ώρες εργασίας χωρίς κάποιες ώρες ανάπαυσης, να δουλεύουν σε συνθήκες δουλείας χωρίς βασικές παροχές και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στο να πληρώνονται πολύ χαμηλό μισθό ή να μην πληρώνονται καθόλου και να δέχονται σεξουαλικές και ψυχικές κακοποιήσεις.

Τέλος, αναφορικά με τα θύματα οι χώρες προέλευσής τους έχουν σταδιακά αλλάξει. Έτσι, πριν από το 1989 οι περισσότερες αλλοδαπές που εκδίδονταν στη Δυτική Ευρώπη προέρχονταν από χώρες της Ασίας, της Νότιας Αμερικής και Αφρικής. Από το 1990 και έπειτα η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη μετατράπηκε στο μεγαλύτερο προμηθευτή της Δυτικής Ευρώπης σε γυναίκες., ενώ και τα Βαλκάνια αποτελούν ταυτόχρονα περιοχή προέλευσης και προορισμού των θυμάτων. Οι χώρες που έχουν καταγραφεί ως χώρες προέλευσης των θυμάτων είναι η Μολδαβία, η Ρωσία, η Ουκρανία, το

¹³ Μάλιστα τα θύματα έχουν την τάση να ταυτίζονται με τον διακινητή(Σύνδρομο Στοκχόλμης) πιστεύοντας στην ιδέα ότι ο θύτης δε θα το πληγώσει ή πονέσει αν είναι συνεργάσιμο και αναγνωρίζοντας το θύτη ως ανθρώπινη ύπαρξη αρνούμενο να αναγνωρίσει τη δυσμενή κατάσταση στην οποία βρίσκεται.

Καζακστάν, η Λευκορωσία, η Γεωργία, η Λιθουανία, η Ρουμανία, η Βουλγαρία και η Αλβανία.

Πιο συγκεκριμένα, η περιοχή των Βαλκανίων δεν είναι ομοιογενής από την άποψη ότι ορισμένα κράτη είναι χώρες προορισμού και άλλα είναι χώρες προέλευσης. Έτσι, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη και το Κόσσοβο είναι κυρίως κράτη προορισμού, ενώ η Μολδαβία, η Ρουμανία, η Αλβανία και η Βουλγαρία είναι χώρες προέλευσης¹⁴. Όσον αφορά στην ευρωπαϊκή επικράτεια τα θύματα που προέρχονται από την περιοχή των Βαλκανίων κατευθύνονται προς την Ιταλία, το Βέλγιο, την Ελλάδα, την Ολλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Μάλιστα, στο Βέλγιο, οι γυναίκες που προέρχονται από την Αλβανία αποτελούν τη δεύτερη αριθμητικά κατηγορία θυμάτων εμπορίας. Επίσης, τα θύματα που προέρχονται από τη Βουλγαρία προορίζονται, κυρίως για την Ελλάδα, την Ιταλία και την Αυστρία, ενώ τα θύματα από τη Μολδαβία κατευθύνονται προς την Ιταλία, το Βέλγιο και την Ελλάδα. Τέλος, τα θύματα από τη Ρουμανία προορίζονται για την Αυστρία, την Ιταλία και την Ελλάδα, όπου μαζί με τα θύματα από τη Βουλγαρία αποτελούν τις μεγαλύτερες αριθμητικά κατηγορίες θυμάτων¹⁵.

Βέβαια, η περιοχή των Βαλκανίων, η οποία μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας με τη χώρα μας, αποτελεί εκτός από περιοχή προέλευσης και περιοχή διαμετακόμισης και προορισμού των θυμάτων. Σύμφωνα με στοιχεία του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης¹⁶, κράτη, όπως το Κόσσοβο και η Βοσνία-Ερζεγοβίνη έχουν μετατραπεί, κυρίως σε περιοχές προορισμού των θυμάτων που προέρχονται από τα ίδια τα Βαλκάνια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, όπου δραστηριοποιούνται οι ειρηνευτικές δυνάμεις του ΟΗΕ, η παρουσία των οποίων συνδέεται με την εκδήλωση διάφορων εγκληματικών φαινομένων στην περιοχή. Συχνά οι ειρηνευτικές δυνάμεις γίνονται πηγές ζήτησης που τροφοδοτούν προϊόντα στη μαύρη αγορά συμπεριλαμβανομένων και των προϊόντων εμπορίας.

¹⁴ IOM, Victims of trafficking in the Balkans-A study of trafficking in the women and children for sexual exploitation to, through and from the Balkan Region (2001), σελ. 9

¹⁵ IOM, Victims of trafficking in the Balkans (2001),ό.π., σελ. 27-28

¹⁶ IOM Counter- Trafficking Service, Changing patterns and trends of trafficking in persons in the Balkan region- assessments carried out in Albania, Bosnia and Herzegovina, the Province of Kosovo (Serbia and Montenegro), the FYROM and the Republic of Moldova, July 2004

Ακόμη, πολλές φορές, τα μέλη των ειρηνευτικών δυνάμεων αναμειγνύονται εκούσια ή ακούσια σε εγκληματικές δραστηριότητες ή επιδεικνύουν ανοχή σε φαινόμενα οργανωμένου εγκλήματος, όπως της εμπορίας ανθρώπων¹⁷. Η κατάρρευση των καθεστώτων του ανατολικού μπλοκ, κυρίως μετά το διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας, συνέβαλε στη μεγάλη άνθηση του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος. Συνθήκες, όπως η κοινωνική διαφθορά και η οικονομική κρίση που ακολούθησαν μετά τη λήξη του πολέμου, σε συνδυασμό με τη φτώχεια, τον υψηλό βαθμό ανεργίας και τα χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης συνετέλεσαν στο να αποτελέσει η εν λόγω περιοχή σταδιακά το κέντρο της βιομηχανίας της σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Οι αλληπάλληλες συρράξεις, κατά τη δεκαετία του 1990, παράλληλα με την ευκολία διάβασης των συνόρων δημιούργησαν ένα πρόσφορο περιβάλλον για την ανάπτυξη διάφορων μορφών οργανωμένου εγκλήματος, με πιο προσοδοφόρα προς το τέλος της δεκαετίας τη λαθροδιακίνηση των μεταναστών και το εμπόριο ανθρώπων.

Η παρουσία, λοιπόν ενός σημαντικού αριθμού ανδρικού πληθυσμού στην παραπάνω περιοχή οδήγησε στην αύξηση της ζήτησης σεξουαλικών υπηρεσιών και επομένως στην άνθηση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων. Ένας σημαντικός λόγος που το φαινόμενο αυτό σημείωσε τέτοια έξαρση ήταν και η αδυναμία καταστολής του στις συγκεκριμένες ζώνες. Εκτός του ότι δεν υπάρχουν οι δομές στις ειρηνευτικές δυνάμεις που θα κινήσουν τις κατάλληλες διαδικασίες για την αντιμετώπιση τέτοιων εγκληματικών πράξεων, η ίδια η νοοτροπία που κυριαρχεί στην περιοχή εμποδίζει την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι δικαστές θεωρούν ότι η εμπορία δεν είναι κάτι διαφορετικό από την πορνεία και συνεπώς μεταχειρίζονται τα θύματα ως συμμέτοχους¹⁸. Τέλος, το ίδιο το νομοθετικό σύστημα δεν επιτρέπει την αντιμετώπιση της εμπορίας, δεδομένου ότι, πριν εγκατασταθούν οι ειρηνευτικές δυνάμεις, το νομοθετικό πλαίσιο και το κατασταλτικό και δικαστικό σύστημα ήταν ανύπαρκτα.

¹⁷ Για το φαινόμενο της εμπορίας σε ζώνες όπου δρουν ειρηνευτικές δυνάμεις βλ. Συκιώτου Π. Αθανασία (2003), ό.π., σελ. 48-60 και Agence France Press (2000), Group launches campaign against forced prostitution in Kosovo στο www.geocities.com

¹⁸ Συκιώτου Π. Αθανασία (2003), Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, ό.π., σελ. 59

Με βάση, λοιπόν τα παραπάνω η περιοχή των Βαλκανίων και η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη είναι περιοχές που κατά κύριο λόγο, λόγω των συνθηκών που επικρατούν εκεί, αποτελούν χώρες προέλευσης των θυμάτων της εμπορίας.

Αναφορικά με το δεύτερο πρωταγωνιστή της εγκληματικής πράξης, τους δράστες (traffickers)¹⁹ μπορούμε να πούμε ότι αυτοί ανεξάρτητα από τη χώρα καταγωγής τους, παρουσιάζουν περίπου τα ίδια χαρακτηριστικά και χρησιμοποιούν τις ίδιες μεθόδους. Έτσι, οι διακινητές είναι κυρίως άνδρες ηλικίας είκοσι με τριάντα ετών που εμπνέουν εμπιστοσύνη σε νεαρά κορίτσια προκειμένου να τα στρατολογήσουν πιο εύκολα. Διακινητές, όμως μπορεί να είναι και γυναίκες, που υπήρξαν αρχικά θύματα εμπορίας και στη συνέχεια επέστρεψαν στη χώρα προέλευσής τους για να στρατολογήσουν νέα θύματα. Είναι το λεγόμενο «δεύτερο κύμα» (second wave)²⁰ και πρόκειται για πολύ αποτελεσματικό τρόπο στρατολόγησης, δεδομένου ότι τα νεαρά κορίτσια, δηλαδή τα μελλοντικά θύματα, εμπιστεύονται πιο εύκολα τις γυναίκες όταν τους υπόσχονται ευκαιρίες απασχόλησης στην εκάστοτε χώρα προορισμού.

Οι πλέον συνηθέστεροι μέθοδοι προσέγγισης και στρατολόγησης των θυμάτων είναι οι εξής:

Εξαπάτηση: Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι αγγελίες με προσφορά υψηλού ημερομισθίου σε νέες γυναίκες προκειμένου να εργαστούν στο εξωτερικό ως σερβιτόρες, baby-sitters, συνοδοί ατόμων μεγάλης ηλικίας κτλ. Η μέθοδος αυτή αποτελεί την πιο διαδεδομένη, κυρίως στην περιοχή των Βαλκανίων²¹. Τα θύματα συχνά υπερεκτιμούν τις ευκαιρίες που πρόκειται να έχουν στη Δυτική Ευρώπη και αποτυγχάνουν να αντιληφθούν το γεγονός ότι θα πέσουν θύματα εκμετάλλευσης οποιασδήποτε μορφής. Τα θύματα πιστεύουν ότι η υποσχόμενη δουλειά θα τους παράσχει πολλά χρήματα με τα οποία θα μπορέσουν να στηρίξουν οικονομικά τις οικογένειές τους στις χώρες καταγωγής τους. Στην

¹⁹ Δράστης ή διακινητής είναι οποιοδήποτε πρόσωπο αποκομίζει όφελος, οικονομικό ή άλλο από την εμπορία ανθρώπων.

²⁰ IOM, Stulhofer Aleksandar, Raboteg-Sarie Zora, Marinovic Lovorka (2002), Trafficking in women and children for sexual exploitation, Center for Transition and Civil Society and International Organization for Migration, Zagreb

²¹ IOM, Victims of trafficking in the Balkans (2001), ό.π., σελ. 51

πραγματικότητα, όμως εξαπατώνται σχετικά με την αμοιβή, τις συνθήκες εργασίας και τις εργασιακές σχέσεις. Επίσης, στη μέθοδο αυτή εντάσσονται και οι αγγελίες μέσω γραφείων συνοικεσίων για γαμπρούς στο εξωτερικό. Συνήθως η στρατολόγηση λαμβάνει χώρα στις αγροτικές περιοχές, όπου συνήθως με δέλεαρ την οικονομική αποκατάσταση ή το γάμο με άτομα υψηλού εισοδήματος εξαπατούν τους γονείς των γυναικών και των παιδιών. Η μέθοδος εξαπάτησης λειτουργεί με την υπόσχεση συνοικεσίου προς την οικογένεια ή στο ίδιο το θύμα με πλούσιο γαμπρό, συνήθως της ίδιας υπηκοότητας, στο εξωτερικό²².

Απαγωγή: Στη μέθοδο αυτή τα άτομα που ανήκουν σε εγκληματικές ομάδες ή διαμεσολαβητές αυτών απαγάγουν γυναίκες και παιδιά μεταφέροντάς τους και μεταπουλώνοντας τους στα σύνορα. Η εν λόγω μέθοδος δεν είναι ακόμη πολύ διαδεδομένη, ωστόσο έχει αρχίσει να παίρνει επικίνδυνες διαστάσεις σε χώρες, όπως η Αλβανία²³.

Στρατολόγηση μέσω διαδικτύου: Αποτελεί την πιο διαδεδομένη μέθοδο διάθεσης γυναικών και παιδιών για σεξουαλική εκμετάλλευση. Το διαδίκτυο αποτελώντας ένα παγκόσμιο δίκτυο επικοινωνίας αναμφισβήτητα είναι ο καλύτερος τρόπος για τους δράστες προκειμένου να προβούν στην αγοραπωλησία γυναικών και παιδιών.

Πώληση από τις οικογένειες: Με τη μέθοδο αυτή τα θύματα πωλούνται από τις ίδιες τις οικογένειές τους στους διακινητές. Λόγω των οικονομικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες, κυρίως στις αγροτικές περιοχές, η προσωπική ελευθερία του θύματος αποτελεί ενέχυρο για το δανεισμό από τους δράστες (debt-bondage ή bonded labor). Αποτελεί ουσιαστικά την πιο διαδεδομένη μέθοδο δουλείας. Το άτομο και η εργασία του παρέχονται ως εγγύηση για την αποπληρωμή δανείου, του ιδίου ή μέλους της οικογένειας. Το δάνειο μπορεί να είναι ελάχιστο, αλλά ικανό να καταστήσει το άτομο υπόδουλο για πολλά χρόνια. Στην πραγματικότητα το δάνειο δεν εξοφλείται ποτέ. Η μορφή

²² Συκιώτου Αθανασία (2003), Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, ό.π., σελ. 81

²³ Ibid

αυτή δουλείας κληρονομείται από γενεά σε γενεά και υφίσταται πολλούς αιώνες, κυρίως στον ασιατικό χώρο (Ινδίες, Νεπάλ, Σρι Λάνκα, Μπαγκλαντές)²⁴.

Μετά τη στρατολόγηση των θυμάτων οι διακινητές κατακρατούν τα ταξιδιωτικά έγγραφα των θυμάτων, τα κρατούν υπό τον έλεγχό τους σε συνθήκες δουλείας και τα εξαναγκάζουν να εκδίδονται χρησιμοποιώντας σωματική και ψυχολογική βία²⁵. Της εκμετάλλευσης των θυμάτων συνήθως προηγείται η παράνομη διακίνησή τους που πραγματοποιείται είτε με τη χρήση πλαστών ή κλεμμένων ταξιδιωτικών εγγράφων, είτε με τη χρήση γνήσιων ταξιδιωτικών εγγράφων που έχουν εκδοθεί για άλλο άτομο, είτε με κρυφή μεταφορά των θυμάτων με φορτηγά ή λεωφορεία από αφύλακτα σημεία των συνόρων.

Βέβαια, ο τρόπος με τον οποίο οι διακινητές στρατολογούν και μεταφέρουν τα θύματα προς τις χώρες προορισμού εξαρτάται από τον τύπο των δικτύων σωματεμπορίας και την οργανωτική τους δομή. Ο προσδιορισμός του τύπου σωματεμπορίας εξαρτάται από τον αριθμό των ατόμων που εμπλέκονται σε αυτό και από την οργάνωσή του, όπως περιγράφεται στην κάτωθι ενότητα.

2. Τύποι δικτύων σωματεμπορίας

Υπάρχουν τρεις μεγάλες κατηγορίες δικτύων σωματεμπορίας και ανάλογα με τον τύπο αυτών ποικίλει και ο αριθμός των ατόμων που εμπλέκονται σ' αυτά. Συνήθως στα δίκτυα σωματεμπορίας εμπλέκονται το πρόσωπο που έρχεται αρχικά σε επαφή με το θύμα, ο πράκτορας που διευθετεί όλες τις λεπτομέρειες του ταξιδιού, ο συνοδός που μεταφέρει τα θύματα μέσω των χωρών διαμετακόμισης (transit) στις χώρες προορισμού και οι προαγωγοί. Υπάρχουν, δηλαδή τα μεγάλα, τα μεσαία και τα μικρά δίκτυα. Τα τελευταία διακινούν ένα με δύο θύματα και αφορούν συνήθως στην εκμετάλλευση που υφίσταται το θύμα σε

²⁴ Τσιλιάκου Μαρία (2005), Ασία: Ένα ολοκληρωμένο υποσύστημα εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων (Διπλωματική Εργασία), Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Μεταπτυχιακό Σεμινάριο Εγκληματολογικών Σπουδών, 2002-2004, Αθήνα

²⁵ Τα θύματα δέχονται καθημερινή κακοποίηση μέχρι του βαθμού βασανιστηρίων, της χορήγησης ναρκωτικών ουσιών και των απειλών κατά της ζωής και σωματικής ακεραιότητας αυτών και των μελών των οικογενειών τους. Επίσης, τα θύματα στερούνται τροφής και απομονώνονται σε σκοτεινούς χώρους, όπου βιώνουν βασανιστήρια, όπως μαστίγωμα, ηλεκτροσόκ, ακρωτηριασμούς και καψίματα τσιγάρων στο σώμα.

έναν οίκο ανοχής ή σε ένα κέντρο διασκέδασης. Τα μεγάλα και τα μεσαία δίκτυα διαφέρουν τόσο ως προς την οργάνωσή τους, όσο και ως προς το γεγονός ότι τα μεγάλα δίκτυα δεν μεταφέρουν τα θύματα κατευθείαν στη χώρα προορισμού, αλλά συνήθως τα εκμεταλλεύονται μέσω των χωρών διαμετακόμισης (transit), δηλαδή μεταπωλούν τα θύματα στις χώρες αυτές.

Όσον αφορά στην οργάνωση των δικτύων, ο πρώτος τύπος βασίζεται σε μια παραδοσιακά ιεραρχική δομή και αφορούν στα μεγάλα δίκτυα σωματεμπορίας. Τέτοιες δομές σωματεμπόρων βρίσκονται σε οργανώσεις που εμπλέκονται στο υψηλότερο επίπεδο εγκλημάτων. Αυτές είναι δομές που μοιάζουν μ' αυτές της μαφίας με διεθνή παραρτήματα, μπλεγμένα σε διάφορες μορφές εγκλήματος, όπως παράνομη διακίνηση όπλων, εμπόριο ναρκωτικών και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος²⁶. Είναι δίκτυα τα οποία προσφέρουν πλήρη ταξιδιωτικά πακέτα, τα οποία περιλαμβάνουν ψεύτικα διαβατήρια, μετακίνηση και καταλύματα. Με άλλα λόγια, μια οργάνωση έχει τον απόλυτο έλεγχο από την χώρα προέλευσης και την χώρα μετάβασης ως την χώρα προορισμού. Σ' αυτόν τον τύπο δικτύου η επιρροή στο θύμα είναι μεγαλύτερη όταν η εγκληματική οργάνωση ελέγχει όλη την αλυσίδα ή ίδια, από την μεταφορά μέχρι την εκμετάλλευση²⁷. Τα μέλη αυτών των οργανώσεων μπορεί, ανάλογα με τη θέση που έχουν στην οργάνωση να είναι υπεύθυνοι είτε για όλο το ταξίδι είτε για κάποιο μέρος αυτού. Αυτή η ιεραρχική δομή λειτουργεί, για παράδειγμα στα δίκτυα των Νιγηριανών σωματεμπόρων, καθώς και στα κινέζικα δίκτυα, τα οποία λειτουργούν με τον τύπο οργάνωσης της μαφίας, που συνήθως εγγυάται την αίσια έκβαση του ταξιδιού από την Κίνα ως τη χώρα προορισμού. Συνήθως σ' αυτόν τον τύπο του δικτύου το θύμα μεταπωλείται αρκετές φορές μέχρι τον τελικό προορισμό του με τιμή ολοένα και πιο αυξανόμενη.

Όσον αφορά στο δεύτερο τύπο δικτύου βασίζεται σε μια χαλαρή δομή και αφορά στα μεσαία και στα μικρά δίκτυα. Τα εν λόγω δίκτυα σωματεμπορίας λειτουργούν ευέλικτα φέρνοντας σε επαφή διαφορετικές ομάδες οι οποίες δημιουργούν μεταξύ τους μια τέλεια αλυσίδα. Τέτοια δίκτυα μπορούν να

²⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή –Πρόγραμμα Δάφνη, Εγχειρίδιο για την Εμπορία Ανθρώπων: Φαινόμενο- Νομοθεσία-Υποστήριξη, Σεπτέμβριος 2003

²⁷ Συκιώτου Π. Αθανασία (2003), Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, ό.π., σελ. 76

προσαρμοστούν γρήγορα σε απρόσμενες αλλαγές. Τα εν λόγω δίκτυα δε λειτουργούν με μια οργανωμένη δομή, δεδομένου ότι το άτομο που έρχεται αρχικά σε επαφή με τα θύματα τα συνοδεύει μέχρι τον τελικό προορισμό και τα παραδίδει στο άτομο που είναι ιδιοκτήτης κάποιου κέντρου διασκέδασης ή κάποιου οίκου ανοχής.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα των δικτύων σωματεμπορίας αποτελούν το αλβανικό, το ουκρανικό, το κινεζικό και το ρωσικό, που λειτουργούν και οργανώνονται, όπως η μαφία. Έτσι, η αλβανική μαφία δρα κυρίως στη Βαλκανική χερσόνησο, ενώ η ρωσική και η ουκρανική μαφία ελέγχουν τα δίκτυα εμπορίας προς τη Δυτική Ευρώπη. Επίσης, η ρωσική μαφία ειδικεύεται στο εμπόριο ναρκωτικών, γυναικών, όπλων, καθώς και στη μεταφορά μεταναστών κυρίως από το Ιράν, το Αφγανιστάν και άλλες χώρες της Ασίας, συνεργαζόμενο με άλλα δίκτυα, όπως το ουκρανικό και το τουρκικό. Μάλιστα στο εμπόριο γυναικών το ρωσικό δίκτυο θεωρείται και το πιο προσοδοφόρο, δεδομένου ότι ελέγχει το κύκλωμα των «συνοδών» που θεωρείται ακριβό είδος²⁸. Ο κάθε τύπος δικτύου χρησιμοποιεί διαφορετικούς δρόμους για τη μεταφορά των θυμάτων, ανάλογα πάντα και με τη χώρα προορισμού.

3. Οι δρόμοι του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων

Η επιλογή της πορείας που θα επιλέξει το κάθε δίκτυο για την μεταφορά του θύματος εξαρτάται τόσο από τη χώρα προορισμού, όσο και από τη χώρα προέλευσης αυτού. Σε γενικές γραμμές, στην ευρωπαϊκή επικράτεια, η Γερμανία αποτελεί παραδοσιακά τον πιο δημοφιλή προορισμό των θυμάτων. Οι κυριότερες χώρες προέλευσης είναι περιοχές της Ανατολικής Ευρώπης, όπως η πρώην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, η Ρουμανία και η Βουλγαρία, η πρώην Σοβιετική Ένωση, η Μέση Ανατολή και χώρες της Αφρικής και της Ασίας, όπως η Κίνα και η Ινδία. Περιοχές, όπως η Ρωσία, η Κεντρική Ασία και η Τουρκία αποτελούν τα βασικά σταυροδρόμια στο έγκλημα της σωματεμπορίας. Σύμφωνα με στοιχεία του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης, το Τουρκμενιστάν και το

²⁸ ibid

Τατζικιστάν αποτελούν τις βασικές χώρες μετάβασης των Αφγανών διακινούμενων προς τη Δυτική Ευρώπη²⁹.

Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν πέντε βασικές πορείες οι οποίες μεταφέρουν τα θύματα εμπορίας στις χώρες προορισμού τους³⁰. Οι τρεις ξεκινούν από την Ανατολή προς τη Δυτική Ευρώπη με βορειότερη αυτή που διέρχεται μέσω της Ρωσίας, της Βαλτικής χερσονήσου και της Πολωνίας. Επίσης, νοτιότερα η πορεία διέρχεται από την Ουκρανία, τα Βαλκάνια, την Τσεχία και τη Σλοβακία και τέλος, η τρίτη πορεία διέρχεται μέσω της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Βαλκανικής χερσονήσου. Ένας τέταρτος δρόμος είναι αυτός που διέρχεται μέσω της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου και τέλος, ο πέμπτος είναι αυτός που διασχίζει τη Μεσόγειο από την Βόρεια Αφρική, κυρίως μέσα από την Ιταλία και την Ιβηρική χερσόνησο.

Παράλληλα, με τις παραπάνω βασικές πορείες έχουν εμφανιστεί και κάποιες άλλες περιοχές οι οποίες δημιουργούν εναλλακτικές πορείες για την τέλεση εγκληματικών ενεργειών, όπως είναι το εμπόριο ανθρώπων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Ουκρανίας, η οποία μετά το 1993 και τις εμφύλιες συρράξεις εκεί μετατράπηκε σε χώρα διαμετακόμισης, καθώς και οι περιπτώσεις της Ουγγαρίας και της Πολωνίας, οι οποίες από χώρες διαμετακόμισης έχουν μετατραπεί σε χώρες προορισμού³¹. Επίσης, σύμφωνα με στοιχεία του ΟΑΣΕ η περιοχή των Βαλκανίων, όπως προαναφέρθηκε αποτελεί τόσο περιοχή προέλευσης των θυμάτων (Αλβανία, Κόσσοβο), όσο και περιοχή διαμετακόμισης των θυμάτων από την Κεντρική Ασία και την Τουρκία προς τη Γερμανία³². Τα Βαλκάνια παρουσιάζουν το πλεονέκτημα για τα δίκτυα ότι προσφέρουν σχετικά εύκολη πρόσβαση στην Ευρώπη χωρίς σοβαρούς ελέγχους, είτε από ξηρά, είτε από θάλασσα, δεδομένου ότι η διαφθορά που χαρακτηρίζει την κρατική μηχανή διευκολύνει τη διεξαγωγή του εγκλήματος της

²⁹ 1998c, "Migrant Trafficking through the Baltic States and Neighbouring Countries". Papers given at an IOM Regional Seminar, Vilnius, Lithuania, 17-18 September

³⁰ IOM, Laczko Frank and Thompson (ed.) (2000), Migrant trafficking and human smuggling in Europe- A review of the evidence with case studies from Hungary, Poland and Ukraine

³¹ ibid

³² 1999, Trafficking in Human Beings: Implications for the OSCE. Review Conference, September 1999, Office for Democratic Institutions and Human Rights, Background Paper 1999/3, Warsaw, Poland

σωματεμπορίας³³. Βέβαια, πολλές φορές τα θύματα δεν περνούν τελικά στην Κεντρική Ευρώπη, αλλά παραμένουν στα Βαλκάνια, εφόσον, όπως προαναφέρθηκε η περιοχή αυτή έχει μετατραπεί για συγκεκριμένους λόγους από περιοχή διαμετακόμισης ή προέλευσης σε περιοχή προορισμού για τα θύματα.

Τέλος, αυτό που είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί είναι ότι οι παραπάνω πορείες επιλέγονται εφόσον η εμπορία έχει διακρατικό χαρακτήρα. Είναι δυνατό, όμως, όπως μπορεί να διαπιστωθεί και από τους ορισμούς που έχουν δοθεί κατά καιρούς για την έννοια αυτής, η εμπορία να εξελιχθεί εντός των εθνικών συνόρων. Είναι ένα φαινόμενο που είναι ιδιαίτερα έντονο στις ασιατικές κοινωνίες. Λόγω της άνισης κατανομής του πλούτου, στις περιοχές αυτές εμφανίζεται εντονότερα το στοιχείο του χάσματος μεταξύ φτωχών και πλουσίων και παρατηρείται έλλειψη της μεσαίας τάξης. Έτσι, άτομα που ζουν στην περιφέρεια και σε αγροτικές περιοχές, όπου οι συνθήκες ζωής είναι πραγματικά άθλιες ακολουθούν το δρόμο προς τα αστικά κέντρα, όπου οι συνθήκες ζωής είναι πιο ανθρώπινες και υπάρχουν λιγότερες πιθανότητες για οικονομικό και κοινωνικό αποκλεισμό. Το εσωτερικό trafficking ακολουθεί τα «μονοπάτια» της αγοράς εργασίας και εκμεταλλεύεται την ανάγκη για επιβίωση των φτωχών πληθυσμών. Η εσωτερική μετακίνηση των θυμάτων εμπορίας και εκμετάλλευσης έχει, δηλαδή άμεση σχέση με τις περιοχές συγκέντρωσης του πλούτου σε μία χώρα.

Σε περίπτωση που η εμπορία διενεργείται εκτός των εθνικών συνόρων τα πράγματα είναι πιο πολύπλοκα και υπάρχουν διάφορες εναλλακτικές για τη μεταφορά των θυμάτων. Όποια πορεία τελικά και αν επιλέξουν οι διακινητές για τη μεταφορά αυτών το σίγουρο είναι ότι οι κύριοι δρόμοι της εμπορίας είναι ίδιοι με αυτούς που χρησιμοποιούν τα δίκτυα της παράνομης μετανάστευσης. Άλλωστε πρόκειται ουσιαστικά για δύο εγκληματικές ενέργειες που συνδυάζονται στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος και όπως προαναφέρθηκε είναι πολύ πιθανό ο λαθρομετανάστης να καταλήξει τελικά θύμα εμπορίας όταν φτάσει στη χώρα προορισμού του.

³³ Συκιώτου Αθανασία (2003), Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, ό.π., σελ. 72

4. Μορφές εμπορίας

Μετά τη μεταφορά των θυμάτων στη χώρα προορισμού ξεκινάει ο πραγματικός εφιάλτης γι' αυτά, δεδομένου ότι υφίστανται κάθε μορφή κακοποίησης και εξευτελισμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Τα θύματα κατά την άφιξή τους στις χώρες προορισμού καθίστανται απόλυτα εξαρτώμενα από τους διακινητές, κυρίως λόγω της ευάλωτης θέσης στην οποία βρίσκονται αδυνατώντας να ξεφύγουν από τα δίκτυα της εμπορίας. Έτσι, χιλιάδες παιδιά από την Ασία, την Αφρική και τη Λατινική Αμερική εργάζονται ετησίως στη βιομηχανία του σεξ, είτε έπειτα από απαγωγή τους, είτε από πώληση από την ίδια την οικογένειά τους. Πολλές γυναίκες πιστεύοντας σε ψεύτικες υποσχέσεις για εύρεση εργασίας καταλήγουν και αυτές να εργάζονται στη βιομηχανία του σεξ. Τέλος, η σεξουαλική εκμετάλλευση των ανδρών είναι ένα φαινόμενο που ακόμη δεν έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις, όμως η οικονομική εκμετάλλευση αυτών είναι πλέον ένα καθημερινό φαινόμενο.

Τα θύματα της εμπορίας και εκμετάλλευσης προέρχονται από τρεις κατηγορίες πληθυσμού. Πρώτον, οι ίδιοι γονείς πωλούν τα παιδιά τους προκειμένου, να ξεπληρώσουν κάποιο χρέος τους, δεύτερον, πρόσφυγες και μετακινούμενοι πληθυσμοί γίνονται τα εύκολα θηράματα των διακινητών, λόγω της ευάλωτης θέσης τους και τρίτον, άτομα που επιθυμούν να εισέλθουν στην επικράτεια ενός κράτους, συνήθως εξαπατώνται από τους λαθρομετανάστες και έπειτα από την παράνομη είσοδό τους στο εκάστοτε κράτος συνεχίζουν να εξαρτώνται από τους τελευταίους και να υφίστανται εκμετάλλευση.

Ακριβή στοιχεία σχετικά με τις διαστάσεις του προβλήματος δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν, λόγω κυρίως της παράνομης φύσης του, όμως σύμφωνα με εκτιμήσεις της αμερικανικής κυβέρνησης πάνω από ένα εκατομμύριο άτομα πέφτουν θύματα εμπορίας σε παγκόσμιο επίπεδο κάθε χρόνο³⁴, ενώ το 50% των θυμάτων είναι παιδιά. Αν αναλογιστούμε και τα θύματα της εμπορίας που διεξάγεται στο εσωτερικό κάθε κράτους, ο αριθμός αυτός είναι οπωσδήποτε πολύ μεγαλύτερος. Το 80-90% των θυμάτων είναι γυναίκες και κοπέλες που

³⁴ Βλέπε σχετικά στο <http://www.antislavery.org>

πέφτουν θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης και το ανησυχητικό είναι ότι οι διαστάσεις του φαινομένου αυτού συνεχώς αυξάνονται. Ιδιαίτερη ανησυχία προκαλεί και το γεγονός ότι τα ανήλικα θύματα αυξάνονται δραματικά. Η Ανατολική Ασία αποτελεί την κύρια χώρα προέλευσης των θυμάτων (γυναικών και παιδιών), δεδομένου ότι περίπου 250,000- 400,000 άτομα, δηλαδή το 30% του συνολικού αριθμού θυμάτων της εμπορίας προέρχεται από αυτήν την περιοχή, ενώ συνολικά το εμπόριο ανθρώπων αποφέρει κέρδος 1.2 δις δολάρια ετησίως

Η εμπορία και εκμετάλλευση είναι πλέον μια σύγχρονη μορφή δουλείας που αποτελεί πραγματικότητα, όπως προαναφέρθηκε για χιλιάδες ανθρώπους παγκοσμίως. Τα χαρακτηριστικά της δουλείας είναι κοινά σε οποιαδήποτε μορφή της. Έτσι, τα άτομα που βρίσκονται υπό καθεστώς δουλείας εξαναγκάζονται υπό την απειλή ή χρήση σωματικής ή ψυχολογικής βίας να εργάζονται χωρίς να πληρώνονται για τις υπηρεσίες τους και έχοντας περιορισμένες δυνατότητες μετακίνησης. Τα εν λόγω άτομα αντιμετωπίζονται ως εμπορεύσιμο προϊόν και είναι ιδιοκτησία του εργοδότη τους.

Σήμερα υπάρχουν διάφοροι τύποι δουλείας με πιο χαρακτηριστική την αναγκαστική εργασία υπό τη μορφή των χρεωστικών δεσμών (bonded labor ή dept bondage). Υπολογίζεται ότι περίπου 20 εκατομμύρια άνθρωποι σε παγκόσμιο επίπεδο βρίσκονται υπό το συγκεκριμένο καθεστώς δουλείας. Το άτομο και η εργασία του παρέχονται ως εγγύηση για την αποπληρωμή δανείου, του ιδίου ή μέλους της οικογένειας. Το δάνειο μπορεί να είναι ελάχιστο, όσο είναι, για παράδειγμα το κόστος αγοράς ενός φαρμάκου, αλλά ικανό να καταστήσει το άτομο υπόδουλο για πολλά χρόνια. Πρακτικά το δάνειο δεν εξοφλείται ποτέ, γιατί η μόνη πληρωμή για τις υπηρεσίες του είναι συνήθως λιγοστή τροφή και στέγη και επομένως το χρέος βαρύνει και τις επόμενες γενεές. Άλλοι τύποι δουλείας είναι ο εξαναγκασμός σε γάμο και η εμπορία ανθρώπων για σεξουαλική ή εργασιακή εκμετάλλευση. Αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι υπάρχει η τάση η τελευταία να ταυτίζεται με τη σεξουαλική εκμετάλλευση γυναικών και ανηλίκων, όμως ενδέχεται να λάβει και άλλες μορφές. Δε θα πρέπει να παραβλέπεται τόσο

Ράπτη Μαρία Η εμπορία ανθρώπων και η αντιμετώπιση της στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης

η καταναγκαστική εργασία, όσο και το εμπόριο οργάνων. Έτσι, λοιπόν η εμπορία ανθρώπων μπορεί να λάβει τις ακόλουθες μορφές.

ι) Σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών και γυναικών

Η *πορνεία* αποτελεί το πιο γνωστό είδος εκμετάλλευσης των θυμάτων σωματεμπορίας. Είναι η πιο χαρακτηριστική μορφή που αποδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο ότι στην εμπορία ανθρώπων αποτυπώνεται ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης. Η αυξημένη ζήτηση για την παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών είναι αυτή που αυξάνει και τις απαιτήσεις για προσφορά αυτών, δηλαδή αυξάνεται η ζήτηση για άτομα που θα ικανοποιήσουν τη ζήτηση για σεξουαλικές υπηρεσίες. Τα άτομα που εισέρχονται στην πορνεία μπορεί είτε να το κάνουν ηθελημένα, είτε να εξαναγκάζονται. Η τελευταία μορφή είναι και η πιο σκληρή όσον αφορά στη σεξουαλική εκμετάλλευση γιατί συνδυάζεται με την εργασιακή. Έτσι, το θύμα αφενός δεν πληρώνεται για τις υπηρεσίες που πληρώνει, αφετέρου δεν συναινεί στην παροχή αυτών των υπηρεσιών. Στην περίπτωση της ηθελημένης πορνείας, όταν δηλαδή υπάρχει συναίνεση σ' αυτήν, είναι προτιμότερο να γίνεται λόγος για εργασιακή εκμετάλλευση, εφόσον δεν καταβάλλεται στο θύμα το συμφωνηθέν ποσό.

Η βιομηχανία του σεξ ανθεί κυρίως σε χώρες όπου το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού είναι χαμηλό και η οικονομική κατάσταση πολύ άσχημη. Με τον όρο βιομηχανία του σεξ εννοούμε το σύνολο των νόμιμων και παράνομων επιχειρήσεων, οι οποίες αποκομίζουν κέρδος από την πώληση γυναικών και παιδιών για παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών. Ουσιαστικά είναι μια παγκόσμια επιχείρηση, η οποία λειτουργεί μέσα από τους μηχανισμούς του οργανωμένου εγκλήματος. Τα οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα πωλούν και μεταπωλούν τα θύματα, τα οποία βαρύνονται έναντι του εκάστοτε ιδιοκτήτη με τα έξοδα μετακίνησης τους και το ποσό το οποίο καταβλήθηκε για την αγορά τους. Το συνολικό ποσό βαρύνει τα θύματα και αποτελεί το χρέος που πρέπει να αποπληρώσουν με την εργασία τους. Πρόκειται, δηλαδή για μια μορφή δουλείας, γνωστή και ως *debt bondage*, όπως προαναφέρθηκε. Ακόμη, όμως και αν

αποπληρωθεί κάποια στιγμή το χρέος, το θύμα δεν απελευθερώνεται, αλλά μεταπωλείται, οπότε αρχίζει εκ νέου η διαδικασία εξόφλησης.

Σύμφωνα με στοιχεία του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης³⁵, από την περιοχή της νοτιοανατολικής Ασίας προέρχεται το 1/3 του αριθμού θυμάτων της εμπορίας παγκοσμίως. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι την περίοδο 1985-1994 υπολογίζεται ότι εργάζονταν στους οίκους ανοχής της Bombay από 70.000 ως 100.000 άτομα, στην Calcutta 100.000 άτομα, στο Delhi 40.000 άτομα, ενώ περίπου 5.000-7.000 γυναίκες και παιδιά από το Νεπάλ εισέρχονται κάθε χρόνο στην πορνεία³⁶. Μεγάλο μέρος του συνολικού αριθμού των θυμάτων εμπορίας για σεξουαλική εκμετάλλευση είναι ανήλικα. Η πλειοψηφία αυτών προέρχεται από περιοχές της Ασίας, όπως συμβαίνει και για τις γυναίκες. Στην Ταϊλάνδη, για παράδειγμα πάνω από το ένα τρίτο των θυμάτων είναι παιδιά ηλικίας κάτω των 18 ετών. Συνολικά, στην Ασία πάνω από ένα εκατομμύριο παιδιά εργάζονται στη βιομηχανία του σεξ. Το πρόβλημα εστιάζεται ιδιαίτερα στην Κορέα, στην Ταϊλάνδη, στις Φιλιππίνες, στη Σρι Λάνκα, στην Καμπότζη, στο Βιετνάμ και στο Νεπάλ. Το φαινόμενο αυτό, όμως δεν εμφανίζεται μόνο στην περιοχή της Ασίας, αλλά έχει πάρει παγκόσμιες διαστάσεις. Χαρακτηριστικό είναι ότι στην Ουκρανία, την περίοδο 2001-2003, σύμφωνα με έρευνα της μη-κυβερνητικής οργάνωσης “La Strada- Ukraine”, το 3% από δείγμα 106 γυναικών που υπήρξαν θύματα εμπορίας ήταν κάτω των 18 ετών³⁷. Στις ευρωπαϊκές χώρες, το μεγαλύτερο ποσοστό των θυμάτων προέρχεται από την ανατολική Ευρώπη και τη Βαλκανική³⁸. Ωστόσο, μέχρι σήμερα δεν υπάρχουν ούτε εκτενή, ούτε αξιόπιστα συστήματα για τη συλλογή συγκριτικών δεδομένων, αλλά ούτε καν δεδομένα για την κάθε χώρα. Ακόμη και όταν υπάρχουν, συχνά δεν αναφέρεται ούτε η υπηκοότητα/ εθνικότητα των θυμάτων. Από τα στοιχεία που έχουν οι αρχές στη διάθεσή τους, δεν προκύπτει αν τα άτομα που εισέρχονται στην ευρωπαϊκή επικράτεια, νόμιμα ή παράνομα, επρόκειτο να αποτελέσουν θύματα εμπορίας με σκοπό την εργασιακή ή σεξουαλική εκμετάλλευση ή άλλο. Με βάση, μερικές

³⁵ U.S. DEPARTMENT OF STATE, IOM on trafficking in Southeast Asia, 29 January 2001

³⁶ Τσιλιάκου Μαρία (2005), Ασία: Ένα ολοκληρωμένο υποσύστημα εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων (Διπλωματική Εργασία), ό.π., σελ. 72

³⁷ Βλέπε σχετικά στο <http://www.antislavery.org>

³⁸ European Parliament, Directorate-General for Research, *Trafficking in women*, 2000, σελ. 5

ενδείξεις μόνο, υπάρχει η υποψία ότι οι περισσότεροι μεταφερόμενοι καταλήγουν θύματα εμπορίας κυρίως με σκοπό την εργασιακή εκμετάλλευση³⁹.

Στο πλαίσιο της σεξουαλικής εκμετάλλευσης εντάσσεται και η *παιδική πορνεία, η παιδική πορνογραφία και ο σεξουαλικός τουρισμός*. Η βιομηχανία του σεξουαλικού τουρισμού έχει εξελιχθεί σε μια πολύ προσοδοφόρα επιχείρηση. Η περιοχή της Ασίας αποτελεί και σ' αυτήν την περίπτωση έναν από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς, ενώ η Ρωσία αποτελεί πλέον ένα νέο προορισμό για τη συγκεκριμένη μορφή εμπορίας. Περιοχές, όπως οι Φιλιππίνες, η Ταϊλάνδη, η Ν. Κορέα, η Σρι Λάνκα και το Χονγκ Κονγκ αποτελούν βασικούς προορισμούς σεξουαλικών τουριστών. Για παράδειγμα, στις Φιλιππίνες, το 1997 περίπου 60.000-100.000 παιδιά εργάζονταν στη βιομηχανία του σεξ, ενώ στην Καμπότζη, την ίδια περίοδο το 35% των ατόμων στην πορνεία ήταν παιδιά⁴⁰. Αριθμητικά οι περισσότεροι πελάτες προέρχονται από την Ιαπωνία, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Γερμανία, την Αγγλία, τον Καναδά και την Αυστραλία και σε μικρότερο ποσοστό από τη Γαλλία και την Ιταλία.

Η παιδική πορνογραφία και ο σεξουαλικός τουρισμός ευνοούνται ιδιαίτερα και από τη χρήση νέων τεχνολογιών και κυρίως από τη χρήση του διαδικτύου. Ο αριθμός των ηλεκτρονικών διευθύνσεων με υλικό παιδικής πορνογραφίας είναι πολύ μεγάλος. Μέσω αυτών των δικτύων, πωλούνται πορνογραφικά video, σε τιμή περίπου 763 Ευρώ. Στην περίπτωση που η ταινία περιλαμβάνει και τη δολοφονία παιδιού, τότε η τιμή μπορεί να φτάσει και τα 3.536 Ευρώ. Συνήθως οι παιδόφιλοι βιντεοσκοπούν τις σεξουαλικές τους συνεντεύξεις με ανηλίκους και στη συνέχεια ανταλλάσσουν αυτό το υλικό μέσω του διαδικτύου, πράγμα που εκμεταλλεύονται οι επιχειρήσεις παραγωγής πορνογραφικού υλικού.

Επιπλέον, η *παραγγελία νυφών (mail order brides)* και ο *εξαναγκασμός σε γάμο (service or forced marriage)* αποτελούν μια ακόμη μορφή της εμπορίας ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Οι δύσκολες οικονομικές συνθήκες συχνά οδηγούν πολλές γυναίκες στο να καταφύγουν σε γάμο με κάποιον ευκατάστατο ξένο. Η παραγγελία νυφών πραγματοποιείται μέσω

³⁹ Συκιώτου Αθανασία (2003), Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, ό.π., σελ. 32

⁴⁰ Coalition Against Trafficking in Women- Asia Pacific, The Fact Book on Global Sexual Exploitation: Philippines

διαδικτύου ή μέσω διάφορων γραφείων που έχουν την έδρα τους στις Η.Π.Α., τον Καναδά, τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γερμανία. Οι υποψήφιος σύζυγοι προέρχονται από το Βιετνάμ, το Νεπάλ, το Πακιστάν, την Ταϊλάνδη, τις Φιλιππίνες, το Μπαγκλαντές, την Ινδονησία και την Ινδία. Υπολογίζεται, ότι κάθε χρόνο, από το 1986 και έπειτα, εισέρχονται στις Η.Π.Α. περισσότερες από 5.000 γυναίκες προερχόμενες από τις Φιλιππίνες, ενώ στην Αυστραλία έχουν τελεστεί περίπου 20.000 γάμοι με γυναίκες από τις Φιλιππίνες. Στην Αυστραλία μάλιστα επικράτησε η πρακτική της επαναλαμβανόμενης χορηγίας, σύμφωνα με την οποία ένας άνδρας είχε τη δυνατότητα να προσκαλέσει στον τόπο του με σκοπό το γάμο γυναίκες από οποιαδήποτε χώρα του πλανήτη. Βασικές χώρες καταγωγής των γυναικών ήταν οι Φιλιππίνες, τα νησιά Φίτζι, η Ταϊλάνδη, η Ινδονησία, η Σρι Λάνκα, οι Ινδίες και η Κίνα. Η πρακτική της επαναλαμβανόμενης χορηγίας, η οποία κορυφώθηκε το 1988, χρησιμοποιήθηκε για να καλυφθούν οι περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων, καθώς ένα ποσοστό των γυναικών αυτών που εισήχθησαν πουλήθηκε τελικά σε οίκο ανοχής⁴¹.

Ο *εξαναγκασμός σε γάμο* είναι παραπλήσια μορφή με την παραπάνω με τη διαφορά ότι στην πρώτη περίπτωση υπάρχει τυπικά η δυνατότητα επιλογής. Χρησιμοποιήθηκε ο όρος τυπικά γιατί ουσιαστικά, λόγω των δύσκολων οικονομικών συνθηκών στις οποίες ζούνε αυτές οι γυναίκες, δεν έχουν περιθώρια επιλογής. Τις περισσότερες φορές το να δεχθούν ένα συμβατικό γάμο είναι μονόδρομος. Στην Κίνα είναι πολύ συνηθισμένο ένα τέτοιο φαινόμενο και πρόκειται για μια πρακτική που αποτελεί μέρος της ασιατικής κουλτούρας που τελικά ενισχύει την εμπορία και εκμετάλλευση ανθρώπων.

Τέλος, πολύ σημαντική μορφή εμπορίας είναι και η *πορνεία σε ζώνες που δρουν ειρηνευτικές δυνάμεις ή γύρω από στρατιωτικές βάσεις (military prostitution)*. Είναι χαρακτηριστικό ότι στις Φιλιππίνες, αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός των ατόμων που εκπορνεύονταν όταν η κυβέρνηση παραχώρησε κάποια λιμάνια στο αμερικανικό ναυτικό, ως στρατιωτικές βάσεις εκπαίδευσης. Από τότε οργανώθηκε ένα σύστημα πορνείας για να καλυφθούν οι ανάγκες του

⁴¹ Τσιλιάκου Μαρία (2005), Ασία: Ένα ολοκληρωμένο υποσύστημα εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων (Διπλωματική Εργασία), ό.π., σελ 96

αμερικανικού λαού. Επίσης, στο Κοσσυφοπέδιο, οι ειρηνευτικές δυνάμεις που κλήθηκαν να ασκήσουν αστυνόμευση συχνά αποτελούν πηγές ζήτησης προϊόντων εμπορίας. Τα μέλη των δυνάμεων αυτών είτε αναμειγνύονται σε εγκληματικές δραστηριότητες, είτε δείχνουν ανοχή σε φαινόμενα, όπως η εμπορία ανθρώπων. Έτσι, για παράδειγμα στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας υπάρχουν πάνω από 200 οίκοι ανοχής, η πλειοψηφία των οποίων λειτουργεί με θύματα εμπορίας. Μάλιστα ο αριθμός αυτών ανέρχονταν το 2001 σε 147 από 106 που ήταν το 2000⁴². Ακόμη, στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, σύμφωνα με στοιχεία του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης, οι οίκοι ανοχής αυξήθηκαν έπειτα από την άφιξη των 50.000 στρατιωτών των νατοϊκών δυνάμεων (KFOR) και των μελών της αποστολής των Ηνωμένων Εθνών στο Κοσσυφοπέδιο (MNUK). Ο ακριβής αριθμός των θυμάτων δεν είναι γνωστός, αλλά υπολογίζεται ότι πρέπει να ανέρχεται σε τουλάχιστον 2.000⁴³.

Τέλος, στην περιοχή της Βοσνίας Ερζεγοβίνης υπάρχουν, σύμφωνα με στοιχεία του Γραφείου του Υπατού Αρμοστή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών (UNHCHR), πάνω από 900 οίκοι ανοχής, στους οποίους απασχολούνται συνολικά έως και 22.500 γυναίκες⁴⁴. Οι συγκρούσεις στην περιοχή στη δεκαετία του 1990 είχαν ως συνέπεια τη δημιουργία εκατομμυρίων προσφύγων και εκτοπισμένων ανθρώπων που ήταν ευάλωτοι και γίνονταν έτσι εύκολοι στόχοι στα κυκλώματα εμπορίας. Οι περισσότεροι οίκοι ανοχής βρίσκονται μεταξύ της Srebrenica και της Zenica, μια αγροτική περιοχή μήκους 120χλμ με τουλάχιστον 150 οίκους ανοχής. Ένα ανήλικο κορίτσι που δουλεύει σ' αυτούς μπορεί να αποφέρει στον σωματέμπορο 230 δολάρια ημερησίως και να πουληθεί για ποσό που κυμαίνεται μεταξύ 900 και 1500 δολαρίων. Η άνθηση του φαινομένου της εμπορίας στην περιοχή συνδέεται, βέβαια και με τη διαφθορά των κρατικών υπαλλήλων και των αστυνομικών δυνάμεων, που δείχνουν ανοχή στη δράση στων οργανωμένων δικτύων σωματεμπορίας και που ενίοτε είναι συμμέτοχοι και οι ίδιοι σε τέτοιου είδους εγκληματικές ενέργειες.

⁴² IOM, *Victims of Trafficking in the Balkans* (2001), σελ. 41

⁴³ Συκιώτου Αθανασία (2003), *Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια*, ό.π., σελ 57-58

⁴⁴ *ibid*

ii) Υποχρεωτική/ καταναγκαστική Εργασία

Η υποχρεωτική εργασία θεωρείται απότοκος ενός άλλου ιδιαίτερου καθεστώτος εμπορίας, της ομηρίας προς αποπληρωμή χρέους. Στην περίπτωση αυτή οι δράστες προσφέρουν «διευκόλυνση» για τη μεταφορά όσων συναινούν να μεταναστεύσουν, με αποτέλεσμα να δημιουργούν οφειλέτες. Οι δανειστές αναλαμβάνουν τα έξοδα μεταφοράς, σίτισης, διαμονής και έκδοσης πλαστών νομιμοποιητικών εγγράφων. Το συνολικό χρέος βαρύνει αυτούς που μεταναστεύουν που συνήθως καλούνται να το αποπληρώσουν με εργασία. Στην πραγματικότητα το χρέος δεν εξοφλείται ποτέ, αλλά αντίθετα αυξάνεται συνεχώς, με αποτέλεσμα να μεταφέρεται και στις επόμενες γενεές. Σε περίπτωση, μάλιστα που το θύμα μεταπωλείται, το χρέος ξαναρχίζει από την αρχή, αφού προστεθεί και η τιμή της μεταπώλησής του στο προηγούμενο χρέος⁴⁵. Αυτός ο τύπος δουλείας παρουσιάζει διάφορες μορφές και πλήττει περισσότερο γυναίκες και παιδιά, με τις οποίες ομάδες ασχολείται, κυρίως και η παρούσα εργασία.

Η οικονομική εκμετάλλευση των ανηλίκων είναι ένα φαινόμενο που έχει πάρει παγκόσμιες διαστάσεις. Σύμφωνα με στοιχεία της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, το έτος 2006 υπολογίζεται ότι περίπου 218 εκατομμύρια παιδιά ηλικίας μεταξύ 5 και 17 ετών βρίσκονται στην αγορά εργασίας και περίπου 126 εκατομμύρια, δηλαδή ένα στα 12 παιδιά εργάζονται σε συνθήκες που προσομοιάζουν στη δουλειά. Επίσης, το έτος 2002 8,4 εκατομμύρια παιδιά βρίσκονταν σε καθεστώς δουλείας, είτε για αποπληρωμή χρέους, είτε λόγω κάποιας μορφής εκμετάλλευσης, άλλοτε σεξουαλική και άλλοτε εργασιακή⁴⁶. Τέλος, σύμφωνα με στοιχεία της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας⁴⁷ γενικά περίπου 6 εκατομμύρια παιδιά βρίσκονται σε καθεστώς οικονομικής εκμετάλλευσης. Η Ασία κατέχει το μεγαλύτερο ποσοστό (περίπου 60%) σε

⁴⁵ Donna Hugues, "The Natasha Trade – The Transnational Shadow Market of Trafficking in Women", *Journal of International Affairs*, 2000, pp.630

⁴⁶ Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε στο <http://www.antislavery.org>

⁴⁷ ILO (2005), *A Global Alliance Against Forced Labor*

παγκόσμιο επίπεδο παιδικής εργασίας, καθώς αριθμεί 127 εκ. παιδιά εργάτες ηλικίας 5-14 ετών⁴⁸.

Η εμπορία και εκμετάλλευση ανηλίκων υφίσταται από τη στιγμή της στρατολόγησης τους, χωρίς δηλαδή να είναι απαραίτητη η χρήση βίας ή δόλου. Όταν η εμπορία πραγματοποιείται για λόγους οικονομικής εκμετάλλευσης, οι ανήλικοι, αλλά και οι γυναίκες, συνήθως εργάζονται ως επαίτες, ως οικιακοί βοηθοί, στην γεωργία (70% των παιδιών εργάζονται για την καλλιέργεια διάφορων προϊόντων) και στη βιομηχανία. Οι συνθήκες υπό τις οποίες εργάζονται είναι εξευτελιστικές. Τις περισσότερες φορές εργάζονται πολλές ώρες τη μέρα ασταμάτητα, έχοντας να αντιμετωπίσουν πολλούς κινδύνους, καθώς και ψυχολογική, σεξουαλική και σωματική βία.

Οι λόγοι που έχουν οδηγήσει πολλά παιδιά στο να αναζητήσουν εργασία και στη συνέχεια να πέσουν θύματα εκμετάλλευσης των δικτύων εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων είναι βασικά η άθλια οικονομική κατάσταση των οικογενειών τους, που συχνά οδηγεί τους ίδιους τους γονείς να πουλήσουν τα παιδιά τους, οι περιορισμένες εκπαιδευτικές ευκαιρίες που έχουν πολλά παιδιά, αλλά και οι διακρίσεις που υφίστανται, όπως και πολλές γυναίκες άλλωστε που τα καθιστούν ευάλωτα.

Το πρόβλημα είναι πολύ έντονο στην Κεντρική και Δυτική Αφρική, στη Λατινική Αμερική και σε κάποιες περιοχές της Ασίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στις Ινδίες τα περισσότερα παιδιά που εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί και πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης έχουν πουληθεί από τις οικογένειές τους προκειμένου να ξεπληρώσουν κάποιο χρέος, ενώ στο Περού και στις Φιλιππίνες η πλειοψηφία των ανηλίκων εργάζεται για να εξασφαλίσει χρήματα, ώστε να έχει πρόσβαση στην εκπαίδευση. Στη Δυτική Αφρική, η εμπορία συνιστά στην απαγωγή των παιδιών, στην πώλησή τους για αποπληρωμή κάποιου χρέους ή στη χρήση τους από τον έμπορο προκειμένου να του αποφέρουν κέρδος από την εργασία τους. Σύμφωνα με στοιχεία της UNICEF, η εμπορία ανθρώπων στην Αφρική, από το Benin στην Gabon, πραγματοποιείται προκειμένου να

⁴⁸ ILO, Organization Internationale du Travail, Le travail des enfants: un fleau persistant et omnipresent, Juni 2002

χρησιμοποιηθούν τα παιδιά ως οικιακοί βοηθοί, από το Mali στην Ακτή Ελεφαντοστού για να εργαστούν στον αγροτικό τομέα και από το Togo στην Νιγηρία, στη Μπουρκίνα Φάσο και στην Ευρώπη για να εργαστούν ως οικιακοί βοηθοί, ως επαίτες ή στη βιομηχανία του σεξ⁴⁹.

Η εξαναγκαστική εργασία υπό τη μορφή της παροχής *οικιακών υπηρεσιών*, συνδέεται με την οικονομική μετανάστευση, κυρίως στην περιοχή της Ευρώπης. Σύμφωνα με στοιχεία του Συμβουλίου της Ευρώπης⁵⁰, οι Φιλιππίνες αποτελούν τη χώρα από την οποία προέρχονται στην πλειοψηφία τους οι οικιακοί βοηθοί που εργάζονται στη Δυτική Ευρώπη. Ακολουθούν οι Ινδίες, η Σρι Λάνκα, η Ινδονησία και το Μπαγκλαντές. Μάλιστα, η Σρι Λάνκα και η Ινδονησία καλύπτουν μεγάλο ποσοστό της παγκόσμιας ζήτησης σε ανήλικους οικιακούς βοηθούς. Τα άτομα αυτά εργάζονται στην υπηρεσία διπλωματών στην Αυστρία, το Βέλγιο, τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Επίσης, η *επαιτεία* είναι μια άλλη μορφή εξαναγκαστικής εργασίας. Είναι από τους ευκολότερους τρόπους αποκόμισης κερδών για τα δίκτυα της εμπορίας και γι' αυτό σημειώνει μεγάλη άνθηση. Με την αυξανόμενη ένδεια στον κόσμο πολλοί γονείς αναγκάζονται να πουλήσουν τα παιδιά τους, έχοντας την ψευδαίσθηση ότι οι διακινητές θα τους προσφέρουν ευκαιρίες απασχόλησης. Μετά από κάποιο χρονικό διάστημα εκμετάλλευσης των ανηλίκων στην επαιτεία, είναι πιθανό τα δίκτυα της επαιτείας να τους μεταπωλούν στα δίκτυα της πορνείας και να τους εξαναγκάζουν στην τέλεση και άλλων παραβατικών πράξεων, όπως οι κλοπές και η διακίνηση ναρκωτικών. Δεν έχει προσδιοριστεί ο ακριβής αριθμός των παιδιών που εξαναγκάζονται να επαιτούν, όμως αυτό που μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα είναι ότι προέρχονται από τρεις κατηγορίες ανηλίκων⁵¹:

- Οι ανήλικοι που έχουν εγκαταλειφθεί από τους γονείς τους και διαβιούν στο δρόμο,

⁴⁹ ECOSOC, Commission on Human Rights, Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Working Group on Contemporary Forms of Slavery, 24th Session, Geneva, 23 June-2 July 1999

⁵⁰ Sabine Dutsch (2002), "Le trafic d'êtres humains", Press Universitaires de France, pp. 95

⁵¹ Συκιώτου Π. Αθανασία (2003), Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, ό.π., σελ. 61

- Οι ανήλικοι που έχουν πουληθεί και ή έχουν ενοικιασθεί από τους γονείς τους,
- Οι ανήλικοι που στέλνονται με τη συγκατάθεση της οικογένειας να εργαστούν στο εξωτερικό

Το φαινόμενο της εξώθησης των ανηλίκων στην επαιτεία είναι ιδιαίτερα έντονο στην περιοχή των Βαλκανίων και κυρίως στην Ελλάδα και στην Αλβανία. Σύμφωνα με στοιχεία της UNICEF⁵² περισσότερο από το 80% των ανηλίκων που βρίσκονται στην Αλβανία σε ειδικά προγράμματα επανένταξης για παιδιά είχαν πέσει θύματα εκμετάλλευσης στην Ελλάδα ή στην Ιταλία. Επίσης, σύμφωνα με έκθεση του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη⁵³, η Αλβανία είναι τόσο χώρα προέλευσης, όσο και διαμετακόμισης, αλλά και προορισμού θυμάτων εμπορίας. Όσο ανήλικοι από την Αλβανία διακινούνται στην Ελλάδα και στην Ιταλία, άλλο τόσο ανήλικοι από τη Βουλγαρία και τη Μολδαβία διακινούνται στην Αλβανία και μετά από κάποιο διάστημα μεταφέρονται στην Δυτική Ευρώπη. Την τελευταία δεκαετία, μετά την πτώση του προηγούμενου καθεστώτος, υπολογίζεται ότι 100.000 γυναίκες, ενήλικες και ανήλικες, έχουν διακινηθεί προς τη Δυτική Ευρώπη και προς άλλες Βαλκανικές χώρες. Μόνο στην Ιταλία, εκτιμάται ότι 40% των εκπορνευόμενων είναι ανήλικοι από την Αλβανία. Γενικά, όμως 60% των συνολικών θυμάτων εμπορίας από την Αλβανία είναι ανήλικοι που διακινούνται με σκοπό την επαιτεία⁵⁴.

Τέλος, μια ιδιαίτερη μορφή εμπορίας παιδιών η οποία μπορεί να ενταχθεί στο πλαίσιο της καταναγκαστικής εργασίας είναι η *στρατολόγηση* αυτών προκειμένου να χρησιμοποιηθούν σε πολεμικές συγκρούσεις ή για την τέλεση τρομοκρατικών ενεργειών. Υπολογίζεται ότι περίπου 300,000 παιδιά-στρατιώτες, κάποια μικρότερα από 10 ετών, έχουν χρησιμοποιηθεί σε περισσότερες από 30 εχθροπραξίες παγκοσμίως. Σε τέτοιες περιπτώσεις τα αγόρια χρησιμοποιούνται στην πρώτη γραμμή της μάχης, ενώ τα κορίτσια έχουν συνήθως υποστηρικτικούς ρόλους, δηλαδή είτε υποχρεώνονται να αναλάβουν το μαγείρεμα και την

⁵² UNICEF/UNHCHR/OSCE-ODIHR (2002), *Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe*, Publ. by UNICEF, σελ.128

⁵³ *ibid*

⁵⁴ Human Rights Watch World Report 2002, Albania

καθαριότητα την ημέρα, είτε υποχρεώνονται να προσφέρουν σεξουαλικές υπηρεσίες στους στρατιώτες ή να γίνουν οι σύζυγοι αυτών τη νύχτα⁵⁵. Γι' αυτά τα παιδιά ο στρατός αποτελεί το μοναδικό τρόπο επιβίωσής τους, αφού τους εξασφαλίζει τροφή, στέγη και ρουχισμό. Μόνο ο εθνικός στρατός της Μπούρμα, περιλαμβάνει περίπου 70.000 παιδιά σε σύνολο 350.000 στρατιωτών, σχεδόν το ¼ του παγκόσμιου συνόλου⁵⁶. Επιπλέον, αξιοσημείωτο να αναφερθεί είναι ότι ο εθνικός στρατός του Αφγανιστάν αριθμούσε τον Αύγουστο του 2003 περίπου 4.000 παιδιά και υπολογίζεται ότι μέχρι το 2010 ο αριθμός αυτός θα ανέλθει στα 70.000, ενώ και στο Ισραήλ στους κόλπους της Fatah και της Hamas περιλαμβάνονται ανήλικοι, πράγμα, όμως που η ισραηλινή κυβέρνηση και οι παλαιστινιακές αρχές αρνούνται.

iii) Εμπόριο οργάνων

Το εμπόριο οργάνων και κυρίως νεφρών έχει εξελιχθεί σε μια παγκόσμια επιχείρηση που συνδέεται με τα κυκλώματα εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων. Το «Μαύρο εμπόριο», όπως έχει επικρατήσει να λέγεται απαγορεύεται σε όλα τα κράτη της υφελίου, εκτός από το Ιράν⁵⁷. Ωστόσο, η αγοραπωλησία ανθρωπίνων οργάνων είναι μια πραγματικότητα σε διάφορες περιοχές παγκοσμίως, όπως το Ισραήλ, η Ινδία, η Κίνα, η Τουρκία, η Ρωσία και το Ιράκ.

Πιο συγκεκριμένα, κυκλώματα στη Μολδαβία επιδίδονται σε απάνθρωπο εμπόριο δίνοντας 5.000-10.000 ευρώ στα θύματα για να τους αφαιρέσουν το νεφρό ή κάποιο τμήμα του ήπατος. Επίσης, στην Ιρλανδία για περισσότερο από 30 χρόνια δεκάδες δημόσια και ιδιωτικά νοσοκομεία αφαιρούσαν όργανα από πτώματα παιδιών και τα πουλούσαν σε φαρμακευτικά εργαστήρια.

⁵⁵ Βλέπε σχετικά στο <http://www.antislavery.org>

⁵⁶ Jo Becker, Children as Weapons of War, Human Rights Watch Report 2004, Human Rights and Armed Conflict

⁵⁷ Άρθρο στην Καθημερινή, 29/05/2001

Στις Ινδίες πραγματοποιείται μια από τις μεγαλύτερες αγοραπωλησίες νεφρών⁵⁸, όπου το μεγαλύτερο ποσοστό πώλησης νεφρών κατέχουν οι γυναίκες. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην περιοχή αυτή δεν υπάρχει νομοθεσία που να απαγορεύει το εμπόριο οργάνων από ζώντες δότες. Στην Κίνα το εμπόριο οργάνων παρουσιάζει μεγάλη άνθηση κυρίως μετά το 1984, όταν η κινεζική κυβέρνηση θέσπισε νόμο σχετικά με τη δωρεά οργάνων από τους καταδικασμένους σε θάνατο κρατούμενους. Αποτέλεσμα ήταν η ραγδαία αύξηση των εκτελέσεων των κρατουμένων. Μάλιστα, σύμφωνα με στοιχεία της Διεθνούς Αμνηστίας, το έτος 1999, εκτελέστηκαν περισσότεροι από 1.263 κρατούμενοι, ενώ κατά μέσο όρο εκτελούνται ετησίως 4.500 άτομα⁵⁹.

Τα οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα καταφεύγουν στην απαγωγή παιδιών ή ακόμη και στη δολοφονία ατόμων προκειμένου να εφοδιαστεί ή αγορά με ανθρώπινα όργανα. Έτσι, παιδιά, κυρίως από τη Λατινική Αμερική απάγονται κατά χιλιάδες για να πουληθούν στη Δύση και στη συνέχεια σκοτώνονται και τα όργανά τους μεταμοσχεύονται. Την αφαίρεση και τη διακίνηση του μοσχεύματος αναλαμβάνουν διάφορα πρακτορεία, τα οποία εξασφαλίζουν συχνά με παράνομο τρόπο τους δότες των οργάνων. Σε τέτοιες περιπτώσεις, δηλαδή συνεργάζονται με τα δίκτυα εμπορίας ανθρώπων. Τα θύματα μπορεί να είναι άνδρες, γυναίκες, αλλά και παιδιά και οι περισσότερες επεμβάσεις γίνονται στην Εσθονία, την Τουρκία και τη Μολδαβία.

iv) Εμπόριο βρεφών

Το εμπόριο βρεφών έχει εξελιχθεί σε μια παγκόσμια επιχείρηση που αποφέρει τεράστια κέρδη στους διακινητές των βρεφών. Αυτή η μορφή είναι πλέον αρκετά διαδεδομένη, εφόσον σύμφωνα με την UNICEF για κάθε ένα διαθέσιμο παιδί προς υιοθεσία στον κόσμο αντιστοιχούν 50 αγοραστές⁶⁰. Η ζήτηση, λοιπόν είναι αυτή που ενισχύει τη λειτουργία των κυκλωμάτων εμπορίας

⁵⁸ Είναι χαρακτηριστικό ότι η πόλη Βιλιβάκαμ των Ινδιών αποκαλείται η «πόλη των νεφρών».

⁵⁹ Michael E. Parmly, Sale of Human Organs in China, U.S. Department of State, 27 June 2001

⁶⁰ Sabine Dutsch (2002), "Le trafic d'êtres humains", pp. 176

βρεφών. Σύμφωνα με στοιχεία της EUROPOL⁶¹, η βιομηχανία πώλησης βρεφών αποφέρει ένα δις. Ευρώ ετησίως. Η καταπολέμηση της διακίνησης είναι δύσκολη, καθώς οι γυναίκες συνήθως ταξιδεύουν κατά τους πρώτους μήνες της εγκυμοσύνης τους νόμιμα και ό, τι γίνεται μετά τη γέννα ενέχει το μανδύα της νομιμότητας και κατά συνέπεια διαφεύγει του αστυνομικού ελέγχου.

Οι ΗΠΑ είναι ο μεγαλύτερος αποδέκτης, ενώ η Κίνα και η Νότια Κορέα αποτελούν τις βασικές χώρες προμήθειας βρεφών που τροφοδοτούν τα κυκλώματα παράνομων υιοθεσιών. Μάλιστα μέχρι τις 16 Οκτωβρίου 2005 στην Κίνα λειτουργούσε δικτυακός τόπος με το όνομα Eachnet που φέρεται ότι δημοπρατούσε αγόρια προς 3.450 ευρώ και κορίτσια προς 1.603 ευρώ⁶². Ακόμη, η Γουατεμάλα⁶³, η Ρουμανία, η Ρωσία, η Ουγγαρία και πρόσφατα η Βουλγαρία έχουν υπάρξει άλλοι μεγάλοι προμηθευτές βρεφών την τελευταία 15ετία.

Η πώληση των βρεφών από τις οικογένειές τους πραγματοποιείται τις περισσότερες φορές για οικονομικούς λόγους ή για την εξόφληση κάποιου χρέους. Επίσης, η πώληση των τέκνων συχνά αποτελεί τη λύση για το πρόβλημα της υπεργεννητικότητας που αντιμετωπίζει, για παράδειγμα η Κίνα. Βέβαια, τα οργανωμένα δίκτυα ενίοτε καταφεύγουν στην απαγωγή των τέκνων για να τροφοδοτήσουν τα κυκλώματα παράνομων υιοθεσιών

Με όποια μέθοδο και αν συλλέγονται τα βρέφη υπολογίζεται ότι σχεδόν 4.000 βρέφη από την Κίνα υιοθετούνται κάθε χρόνο παράνομα από ζευγάρια στην Αμερική με κόστος περίπου \$500 το ένα. Έπειτα από την απομάκρυνση από τη φυσική τους μητέρα τα βρέφη παραμένουν για κάποιο διάστημα σε αυτοσχέδια βρεφοκομεία κάτω από πολύ άσχημες συνθήκες και στη συνέχεια διαμετακομίζονται στις χώρες προορισμού.

Παράλληλα, με το εμπόριο βρεφών για παράνομες υιοθεσίες, έχει αναπτυχθεί και το εμπόριο μητέρων που εξαναγκάζονται να μένουν έγκυες για να προωθούνται τα βρέφη σε παράνομες υιοθεσίες. Οι γυναίκες αυτές μετατρέπονται σε «μηχανές αναπαραγωγής» και γίνονται αντικείμενα

⁶¹ « Εμπόριο βρεφών υπό το μανδύα της νομιμότητας», Καθημερινή, 30/07/2006

⁶² Ibid

εκμετάλλευσης από τα οργανωμένα δίκτυα. Η διαδικασία αυτή δεν θεωρείται εγκληματική τόσο για τις γυναίκες που πωλούν τα παιδιά τους, όσο και για τις οικογένειες που τα αγοράζουν, γιατί για τις μεν πρώτες αποφέρει κέρδος για τις δε δεύτερες τους δίνει τη δυνατότητα να αποκτήσουν παιδί. Η πράξη θεωρείται αξιόποινη, ιδιαίτερα όταν τα βρέφη απάγονται και υιοθετούνται παράνομα, αλλά και όταν οι μητέρες εξαπατώνται και πέφτουν θύματα εμπορίας με σκοπό να τεκνοποιήσουν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περιοχή Μπουργκάς της Βουλγαρίας, όπου το οργανωμένο έγκλημα της πόλης δίνει «δάνεια» με υπέρογκα επιτόκια σε γυναίκες Ρομ που κατοικούν σε τσιγγάνικα γκέτο της πόλης και στη συνέχεια της εξαναγκάζει να μείνουν έγκυες ή να πουλήσουν τα κυοφορούμενα έμβρυα, προκειμένου να αποπληρώσουν το δάνειο από την πώληση του παιδιού τους.

5. Παράγοντες δημιουργίας του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων στις χώρες προέλευσης και προορισμού

Η εμπορία και εκμετάλλευση ανθρώπων είναι ένα φαινόμενο που αποτελεί πλέον ένα από τα πιο σοβαρά εγκληματικά φαινόμενα της εποχής μας. Εμφανίζεται σε συγκεκριμένες περιοχές, επειδή σ' αυτές υπάρχουν και οι συνθήκες που δρουν καταλυτικά για την ανάπτυξη και εξάπλωσή του. Εφόσον η εμπορία ανθρώπων λειτουργεί με βάση το νόμο της προσφοράς και της ζήτησης, οι παράγοντες αυτοί κατηγοριοποιούνται σε αυτούς που σχετίζονται με τη ζήτηση, δηλαδή συναντώνται στις χώρες προέλευσης των θυμάτων και σ' αυτούς που σχετίζονται με την προσφορά και συναντώνται στις χώρες προσφοράς των υπηρεσιών της εμπορίας.

Ο βασικότερος παράγοντας ανάπτυξης του φαινομένου της εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων είναι η παγκοσμιοποίηση των αγορών και ως αποτέλεσμα αυτής η φτώχεια, που επιτείνεται από την οικονομική ανισότητα. Με τον όρο παγκοσμιοποίηση εννοούμε τη διαδικασία μέσω της οποίας η οικονομία, οι επενδύσεις, η παραγωγή και η αγορά ελέγχονται και κυριαρχούνται από παράγοντες όχι εθνικούς, αλλά παγκόσμιους, οι οποίοι διαμορφώνουν σύνθετα

δίκτυα ιεράρχησης των τεχνολογικών δυνατοτήτων και των πρακτικών παραγωγής, μεταφέροντας έτσι κεφάλαια και πληροφορίες σε όλο τον κόσμο⁶⁴. Η κατανομή, όμως του πλούτου είναι άνιση, διότι η μεταφορά των κεφαλαίων παρουσιάζει συγκεντρωτική τάση, με αποτέλεσμα να πλήττεται η περιφέρεια και να αυξάνεται το οικονομικό χάσμα μεταξύ των χωρών. Έτσι, μεγάλο ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού δεν έχει πρόσβαση σε βασικά αγαθά και άλλες υπηρεσίες και δεν απολαύει τα πλεονεκτήματα που επιφέρει η παγκοσμιοποίηση. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι τέσσερις από τις πιο σημαντικές πηγές θυμάτων εμπορίας, Αλβανία, Μολδαβία, Ρουμανία και Ουκρανία, αποτελούν ταυτόχρονα και τις φτωχότερες χώρες στην Ευρώπη.

Η συγκεντρωτική τάση του κεφαλαίου ακολουθεί τρεις βασικούς μηχανισμούς: α) τη μεταφορά και συγκέντρωση του κεφαλαίου από την περιφέρεια στα κέντρα, β) την επιλεκτική μετανάστευση εργαζομένων για την κάλυψη των θέσεων εργασίας, η οποία αποκλείει τη δημιουργία μιας παγκόσμιας αγοράς εργασίας, γ) τη δημιουργία ελεγχόμενων μονοπωλίων από τα κέντρα, τα οποία έχουν επιπλέον και προσβασιμότητα στις παγκόσμιες φυσικές πηγές⁶⁵. Οποιοσδήποτε μηχανισμός και αν τίθεται σε εφαρμογή, η παγκοσμιοποίηση των αγορών εκτός από την άνιση κατανομή του πλούτου έχει ως αποτέλεσμα και την αύξηση της ανεργίας στις περιοχές που πλήττονται από αυτήν. Η έλλειψη επαγγελματικών ευκαιριών σε συνδυασμό με την έλλειψη εκπαίδευσης πλήττει, κυρίως τις γυναίκες και τους νέους, που αποτελούν τις πιο ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, με αποτέλεσμα να στρέφονται προς πλουσιότερες περιοχές με σκοπό την αναζήτηση εργασίας. Βέβαια, η προσφορά εργασίας συνδέεται αναμφισβήτητα με τη ζήτηση εκ μέρους των βιομηχανικών χωρών φτηνού εργατικού δυναμικού, γεγονός που έχει να κάνει οπωσδήποτε με την έλλειψη παιδείας του πληθυσμού στις χώρες προορισμού των θυμάτων.

Η πορνεία μπροστά στις παραπάνω συνθήκες αποτελεί συχνά το μοναδικό τρόπο επιβίωσης. Η εμπορευματοποίηση του γυναικείου σώματος

⁶⁴ Keller-Herzog A.& Szabo S., Globalization and Development Express No. 8, CIDA, 1997 στο Τσιλιάκου Μαρία (2005), Ασία: Ένα ολοκληρωμένο υποσύστημα εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων (Διπλωματική Εργασία), ό.π., σελ. 40

⁶⁵ Τσιλιάκου Μαρία (2005), Ασία: Ένα ολοκληρωμένο υποσύστημα εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων, ό.π., σελ. 41

αποφέρει τεράστια κέρδη, αφού σύμφωνα με στοιχεία των Ηνωμένων Εθνών κατέχει την τρίτη θέση στην παγκόσμια εγκληματική βιομηχανία έπειτα, δηλαδή από τη διακίνηση ναρκωτικών και όπλων. Συνδέεται άμεσα και με άλλες εγκληματικές δραστηριότητες, όπως το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, το εμπόριο ναρκωτικών, την τρομοκρατία και τη λαθρομετανάστευση. Επίσης, εξαρτάται και από την κοινωνική θέση των γυναικών στις κοινωνίες, κυρίως των ανατολικών χωρών. Η θέση αυτών είναι ιδιαίτερα υποβαθμισμένη, λόγω των διακρίσεων που υφίστανται και της κακοποίησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Οι γυναίκες κατ' αυτόν τον τρόπο αποκλείονται από τον κοινωνικό μηχανισμό, χειροτερεύοντας ακόμη περισσότερο τη θέση τους, δεδομένου ότι δεν έχουν ίση πρόσβαση στις επαγγελματικές και εκπαιδευτικές ευκαιρίες. Η κοινωνική θέση των γυναικών τις καθιστά, λοιπόν εμπορεύσιμο προϊόν, αφού ουσιαστικά θεωρούνται ιδιοκτησία του άνδρα που μπορεί να χρησιμοποιήσει το σώμα τους κατά βούληση.

Οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών και κατ' επέκταση η εμπορία και εκμετάλλευσή τους δεν είναι επομένως αποκλειστικά αποτέλεσμα της φτώχειας και των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων, αλλά και της ιδεολογίας που ενυπάρχει σε κάποιες κοινωνίες, η οποία αποτελεί συνονθύλευμα των πολιτιστικών, εθιμικών και θρησκευτικών στοιχείων κάποιων λαών. Έτσι, διαμορφώνεται η κοινωνική θέση των γυναικών και των παιδιών όχι λόγω της κατωτερότητάς τους, αλλά λόγω του ρόλου που κλήθηκαν να παίξουν, όπως διαμορφώθηκε από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και αντιλήψεις των διαφόρων πολιτισμών. Για παράδειγμα, στην Ασία η θρησκευτική παράδοση και το έθιμο ευθύνονται τόσο για μορφές παιδικής πορνείας, έτσι ώστε να θεωρούνται «ευλογημένες αφιερώσεις στο Θεό», όσο και για την πώληση γυναικών και παιδιών από τις οικογένειές τους. Ανάλογος είναι και ο ρόλος της θρησκείας και κυρίως της θρησκευτικής τελετουργίας σε χώρες της Αφρικής. Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε και την αραβο-μουσουλμανική παράδοση, η οποία αναγνωρίζει το δικαίωμα των ανδρών στην πολυγαμία και στη διατήρηση παλλακίδων.

Επιπλέον, παράγοντες, όπως η πτώση των κομμουνιστικών κυβερνήσεων στην περιοχή της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και η μετάβαση τους σε

οικονομίες της αγοράς έχουν οδηγήσει στην ανάπτυξη του φαινομένου της εμπορίας. Δεν είναι άλλωστε περίεργο το γεγονός ότι το 78% των θυμάτων προέρχεται από χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Βέβαια, η αυξητική τάση που παρουσιάζει αυτό το φαινόμενο έχει να κάνει όχι μόνο με τις συνθήκες διαβίωσης στις παραπάνω χώρες, αλλά και με την αντίληψη που κυριαρχεί στις δυτικές κοινωνίες. Στις τελευταίες αναμφισβήτητα οι γυναίκες απολαύουν περισσότερα δικαιώματα, όμως στις ίδιες κοινωνίες οι γυναίκες κάνουν χρήση των οικιακών υπηρεσιών κάποιων άλλων γυναικών που μπορεί να είναι θύματα της εμπορίας ή οι σύζυγοι τους γίνονται χρήστες των σεξουαλικών υπηρεσιών των τελευταίων. Όπως προαναφέρθηκε, ο νόμος της προσφοράς και ζήτησης αποτυπώνεται και στην περίπτωση της εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων. Δεν είναι δυνατό να υπάρξει προσφορά σεξουαλικών ή άλλων υπηρεσιών των θυμάτων της εμπορίας χωρίς να υπάρχει και η ανάλογη ζήτηση.

Τέλος, ανάμεσα στις αιτίες ανάπτυξης του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων συγκαταλέγονται και οι περιορισμοί όσον αφορά στις νόμιμες μεταναστευτικές ροές. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν συχνά όσοι αναζητούν ευκαιρίες για επαγγελματική αποκατάσταση στις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες τους οδηγούν στο να καταφύγουν σε οργανωμένα δίκτυα μεταφοράς λαθρομεταναστών. Τα τελευταία λειτουργούν με τους ίδιους κανόνες που λειτουργούν και τα δίκτυα της σωματεμπορίας. Άλλωστε, όπως προαναφέρθηκε οι λαθρομετανάστες τις περισσότερες φορές καταλήγουν θύματα εμπορίας λόγω των δύσκολων συνθηκών που αντιμετωπίζουν στις χώρες προορισμού. Έτσι, λοιπόν τόσο η λαθρομετανάστευση, όσο και η εμπορία ανθρώπων ελέγχονται από διεθνή οργανωμένα δίκτυα που αντικαθιστούν τις εθνικές τοπικές οργανώσεις που δρούσαν παλαιότερα, ακολουθώντας κατ' αυτόν τον τρόπο την τάση παγκοσμιοποίησης του εγκλήματος.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι οι παραπάνω παράγοντες οδηγούν στη δημιουργία του φαινομένου της εμπορίας και εκμετάλλευσης το οποίο έχει πάρει πλέον παγκόσμιες διαστάσεις. Η εμπορευματοποίηση του γυναικείου σώματος θεμελιώνεται ιδεολογικά από τη θρησκευτική και πολιτισμική κουλτούρα κάποιων λαών και υποκινείται πρακτικά από τη φτώχεια και την οικονομική ανισότητα που

είναι αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης των αγορών. Ακόμη, δηλαδή και αν ήταν δυνατό να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της φτώχειας, η εμπορία ανθρώπων θα εξακολουθούσε να υπάρχει ως ένα βαθμό, ως αποτέλεσμα μιας χρόνιας εθιμικής πρακτικής. Αναμφισβήτητα, όμως η φτώχεια είναι ο βασικότερος παράγοντας γέννησης του εν λόγω φαινομένου που σε συνδυασμό με μια σειρά άλλων παραγόντων το έχουν καταστήσει παγκόσμια μάστιγα.

II. Η αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο

A. ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

Με την αυξανόμενη παγκοσμιοποίηση, η αποτελεσματική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από διεθνή συντονισμό και συνεργασία. Γι' αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση, το Συμβούλιο της Ευρώπης και τα Ηνωμένα Έθνη έχουν αναλάβει από κοινού προσπάθειες πάταξης του φαινομένου της εμπορίας και συγχρόνως καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς εκδίδοντας διάφορες πράξεις, όπως Συστάσεις, Συμβάσεις, Αποφάσεις, Ψηφίσματα και Κοινές Δράσεις.

Η αντιμετώπιση της εμπορίας, δεδομένου ότι είναι ένα φαινόμενο που μπορεί να τελεστεί είτε στο πλαίσιο οργανωμένων εγκληματικών δικτύων, είτε έξω από αυτά, πραγματοποιείται τόσο από διεθνή κείμενα ειδικά για την εμπορία, όσο και από άλλα που έχουν ως αντικείμενο γενικότερα την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων του παιδιού, τα κοινωνικά δικαιώματα, την καταπολέμηση της διαφθοράς, του οργανωμένου εγκλήματος, του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και των εγκλημάτων στον κυβερνοχώρο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων κειμένων αποτελούν η Σύμβαση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας Αριθμ 29 της 28/06/1930 σχετικά με την καταναγκαστική εργασία, η Σύμβαση του ΟΗΕ σχετικά με την καταπολέμηση της σωματεμπορίας και της εκμετάλλευση της πορνείας της 02/12/1949, η Σύμβαση

για την κατάργηση της εμπορίας ανθρώπων και την εκμετάλλευση της πορνείας της 25/07/1951, η Συμπληρωματική Σύμβαση της Γενεύης της 07/09/1956 για την κατάργηση της δουλείας, του δουλεμπορίου και την υιοθέτηση πρακτικών παρόμοιων με τη δουλεία και η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας Αριθμ. 182 του 1999 για την απαγόρευση των χειρότερων μορφών εργασίας των παιδιών και άμεση δράση με σκοπό την εξάλειψή τους. Οι πιο σημαντικές πρωτοβουλίες εκ μέρους του ΟΗΕ είναι η Σύμβαση του Παλέρμο κατά του Διακρατικού Οργανωμένου Εγκλήματος της 12/12/2000, καθώς και τα τρία Πρωτόκολλα που τη συνοδεύουν. Πρόκειται για το Πρωτόκολλο του ΟΗΕ της 12/12/2000 «για την πρόληψη, καταπολέμηση και τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων ιδίως των γυναικών και παιδιών», το Πρωτόκολλο του ΟΗΕ της 12/12/2000 «κατά της υποβοήθησης λαθραίας εισόδου μεταναστών δια ξηράς, θαλάσσης και αέρος» και το Πρωτόκολλο του ΟΗΕ της 12/12/2000 «κατά της παράνομης κατασκευής και εμπορίας πυροβόλων όπλων, των μερών και συστατικών τους και πυρομαχικών». Στην παρούσα εργασία, λόγω περιορισμού της έκτασής της, θα αναλυθεί εκτενέστερα μόνο το Πρωτόκολλο για την πρόληψη, καταπολέμηση και τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων.

1. Πρωτόκολλο του ΟΗΕ της 12/12/2000 «για την πρόληψη, καταπολέμηση και τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων, ιδίως των γυναικών και παιδιών»

Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο εφαρμόζεται σύμφωνα με το άρθρο 4 για την πρόληψη, έρευνα και δίωξη των εγκλημάτων που αναφέρονται σ' αυτό και για την προστασία των θυμάτων των εγκλημάτων αυτών, κυρίως όταν αυτά είναι διακρατικά⁶⁶ και έχουν τελεστεί στα πλαίσια οργανωμένης εγκληματικής ομάδας.

⁶⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 3.2. της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος, ως «έγκλημα διακρατικού χαρακτήρα» ορίζεται το έγκλημα που: α)τελείται σε περισσότερα του ενός κράτη, β)τελείται σε ένα κράτος, αλλά ουσιαστικό μέρος των προπαρασκευαστικών πράξεων, του σχεδιασμού και της διεύθυνσης ή του ελέγχου του εγκλήματος έχουν τελεστεί σε άλλο, γ)τελείται σε ένα κράτος, αλλά προϋποθέτει οργανωμένη εγκληματική ομάδα που δρα σε περισσότερες χώρες και δ)τελείται σε ένα κράτος, αλλά επιφέρει αποτελέσματα σε ένα άλλο. Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 2.α. της Σύμβασης, «οργανωμένη εγκληματική ομάδα» αποτελεί η δομημένη ομάδα τριών ή περισσότερων ατόμων που έχουν

Η εμπορία, δηλαδή που τελείται από ένα ή δύο άτομα δεν έχει περιληφθεί, αλλά ούτε και η εμπορία που διαπράττεται στο εσωτερικό του κράτους.

Ο ορισμός που αποδίδεται στην έννοια της εμπορίας περιλαμβάνεται, όπως προαναφέρθηκε και στο εισαγωγικό τμήμα της εργασίας, στο άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο. Σε σχέση με προηγούμενα διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα είναι ο πιο ευρύς, εφόσον καλύπτει κάθε μορφής εκμετάλλευση του ανθρώπινου σώματος. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το Πρωτόκολλο έχει εφαρμογή ακόμη και όταν οι παράνομες υιοθεσίες φτάνουν στην πράξη να εξομοιούνται με πρακτικές όμοιες με τη δουλεία, καθώς και για την παράνομη αφαίρεση όχι μόνο οργάνων, αλλά και ιστών και άλλων στοιχείων του ανθρωπίνου σώματος όταν δε γίνεται για θεραπευτικούς λόγους⁶⁷.

Εφόσον η εμπορία έχει διακρατικό χαρακτήρα μπορούν να τύχουν εφαρμογής όλες οι διατάξεις της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά του Διακρατικού Οργανωμένου Εγκλήματος. Έτσι, εφαρμόζονται, για παράδειγμα, οι διατάξεις που καθιερώνουν την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων και αυτές που προβλέπουν τη λήψη κοινών μέτρων από τα κράτη-μέλη για την προστασία των μαρτύρων, την κατάσχεση των προϊόντων του εγκλήματος και την άρση του τραπεζικού απορρήτου. Ακόμη, το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, όπως και η Σύμβαση περιέχουν υποχρεώσεις για την προστασία των θυμάτων και των μαρτύρων, όπως και για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και ταυτότητας των θυμάτων⁶⁸ και τη συνδρομή των τελευταίων, ώστε να μπορούν να παρουσιάσουν τις απόψεις τους με ασφάλη για τη σωματικής τους ακεραιότητα τρόπο⁶⁹. Επιπλέον, το Πρωτόκολλο υποχρεώνει τα κράτη-μέλη να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα, όχι μόνο για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, αλλά και για την προστασία των θυμάτων, κυρίως γυναικών και παιδιών από την επαναθυματοποίησή τους⁷⁰. Τέλος, αξιοσημείωτο είναι και το άρθρο 14, το οποίο εισάγει την έννοια της μη διακρίνουσας μεταχείρισης των θυμάτων, λόγω της

συγκεκριμένη χρονική διάρκεια και ενεργούν από κοινού για τη διάπραξη ενός ή περισσότερων σοβαρών κακουργημάτων ή πλημμελημάτων οριζόμενων στη Σύμβαση με σκοπό την απόκτηση άμεσα ή έμμεσα οικονομικού ή υλικού οφέλους.

⁶⁷ Συκιώτου Π. Αθανασία (2003), ό.π., σελ. 124

⁶⁸ Άρθρο 6, παρ. 1 του Πρωτοκόλλου και 25 της Σύμβασης

⁶⁹ Άρθρο 6, παρ. 5 του Πρωτοκόλλου και 24 της Σύμβασης

⁷⁰ Άρθρο 9

θυματοποίησής τους. Η προστασία του θύματος πρέπει να προσφέρεται ανεξάρτητα από το εάν έχει βρεθεί ή συλληφθεί ο δράστης και ανεξάρτητα από το εάν το θύμα επιθυμεί να συνεργαστεί με τις αρχές και να καταθέσει ή όχι.

Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο είναι ιδιαίτερα σημαντικό κείμενο, γιατί καθιέρωσε τη διαμόρφωση της έννοιας της εμπορίας και είναι το πρώτο κείμενο που περιέχει ένα διεθνώς αναγνωρισμένο ορισμό γι' αυτήν.

2. Προτεινόμενες αρχές και κατευθυντήριες γραμμές για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την εμπορία ανθρώπων από το ECOSOC

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών και το Πρωτόκολλο του Παλέρμο δεν αποτελούν τη μοναδική πρωτοβουλία από πλευράς των Ηνωμένων Εθνών για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Πολύ σημαντικό βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση είναι και οι αρχές και οι κατευθυντήριες γραμμές του ECOSOC⁷¹.

Όσον αφορά στις πρώτες, προτείνεται τα ανθρώπινα δικαιώματα να αποτελούν το κέντρο όλων των προσπαθειών πρόληψης και αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και όλων των προσπαθειών προστασίας και αρωγής των θυμάτων. Επίσης, όσον αφορά στην πρόληψη της εμπορίας, όλες οι στρατηγικές πρέπει να θεωρούν ως βασική αιτία εξάπλωσης αυτού του φαινομένου τη ζήτηση και επομένως, για την αντιμετώπιση της εμπορίας επιβάλλεται να αντιμετωπιστούν πρωταρχικά οι παράγοντες που δημιουργούν τη ζήτηση. Ακόμη, αναφορικά με την προστασία και αρωγή των θυμάτων, τα τελευταία δεν πρέπει να διώκονται για παράνομες πράξεις και αδικήματα που διέπραξαν την περίοδο που ήταν θύματα. Πρέπει να προστατεύονται από το ενδεχόμενο περαιτέρω εκμετάλλευσης και να τους παρέχεται η αναγκαία ψυχολογική και νομική υποστήριξη, προσωρινή άδεια διαμονής, καθώς και η δυνατότητα επαναπατριsmού τους, εφόσον το επιθυμούν. Σε όλες τις περιπτώσεις αυτό που υπερτερεί είναι το συμφέρον του παιδιού.

⁷¹ Report of the United Nations High Commissioner for the Human Rights to the Economic and Social Council: Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking, Substantive session 2002, New York, 1-26 July 2002

Τέλος, σχετικά με την τιμωρία των δραστών, αυτό που προτείνεται, καταρχήν, είναι να ποινικοποιηθεί το αδίκημα της εμπορίας και οι πράξεις που σχετίζονται με αυτό. Έπειτα, πρέπει να κατάσχονται τα κέρδη που προέρχονται από το έγκλημα της εμπορίας και μάλιστα τα ποσά αυτά να διατίθενται για την αποζημίωση των θυμάτων.

Οι κατευθυντήριες γραμμές που προτείνονται είναι συνοπτικά οι παρακάτω έντεκα. Καταρχήν, αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων, αυτό που είναι γενικά παραδεκτό είναι ότι η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί τόσο αιτία όσο και συνέπεια της εμπορίας ανθρώπων. Τα μέτρα που θεσπίζονται για την αντιμετώπιση της εμπορίας δεν πρέπει να επηρεάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των ατόμων και ιδιαίτερα των θυμάτων της εμπορίας, των μεταναστών, των εσωτερικά μετακινούμενων πληθυσμών, των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο.

Η δεύτερη κατευθυντήρια γραμμή αφορά στην αναγνώριση των θυμάτων και των δραστών. Συχνά λόγω της σύγχυσης της εμπορίας με την παράνομη διακίνηση των μεταναστών είναι δύσκολος ο εντοπισμός του θύματος της εμπορίας και ως εκ τούτου και η αναγνώριση των δικαιωμάτων του. Γι' αυτό είναι απαραίτητο οι αρμόδιες αρχές να μπορούν να αναγνωρίσουν τα πιθανά θύματα εμπορίας, αλλά και τους δράστες, προκειμένου για την προσαγωγή τους. Ακόμη, σύμφωνα με την τρίτη κατευθυντήρια γραμμή, οι αποτελεσματικές στρατηγικές για την αντιμετώπιση της εμπορίας, πρέπει να βασίζονται στην επαρκή πληροφόρηση και ανάλυση και στην ανταλλαγή εμπειριών. Ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης είναι ιδιαίτερα σημαντικός όσον αφορά στην καλύτερη κατανόηση του φαινομένου της εμπορίας και επομένως στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή του.

Η τέταρτη και πέμπτη κατευθυντήρια αρχή αφορούν στην εξασφάλιση επαρκούς νομικού πλαισίου. Η έλλειψη του τελευταίου συνήθως αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, γι' αυτό και θεωρείται επιτακτική ανάγκη να εναρμονιστούν οι διάφοροι νομικοί ορισμοί και διαδικασίες σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο με βάση τα διεθνή

πρότυπα. Η ανάπτυξη ενός κατάλληλου νομικού πλαισίου που είναι σύμφωνο με σχετικά διεθνή κείμενα θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και στην τιμωρία των δραστών. Πολλές φορές, βέβαια αυτό εξαρτάται από τη συνεργασία των θυμάτων και των άλλων μαρτύρων με τις αρμόδιες αρχές, όμως λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης προς τις αρχές αυτές δε συνεργάζονται μαζί τους. Είναι απαραίτητο, λοιπόν να θεσπιστούν μέτρα, τα οποία θα εγγυώνται ότι οι αρχές αυτές δεν εμπλέκονται στο έγκλημα της εμπορίας, αλλά και αν συμβαίνει αυτό ότι οι υπεύθυνοι διώκονται και τιμωρούνται.

Η έκτη κατευθυντήρια γραμμή αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων της εμπορίας. Ειδικά μέτρα προστασίας πρέπει να θεσπιστούν για όλα τα θύματα χωρίς διακρίσεις. Ανάμεσα σ' αυτά τα μέτρα ανήκουν η πρόσβαση στη στέγαση, η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και συμβουλευτικής και η δυνατότητα εθελοντικού επαναπατρισμού ή αντίθετα διαμονής στη χώρα προορισμού. Για τα ανήλικα θύματα προβλέπονται ειδικότερα μέτρα προστασίας στην όγδοη κατευθυντήρια γραμμή. Τα ανήλικα άτομα είναι περισσότερο ευάλωτα στις διάφορες μορφές εκμετάλλευσης και γι' αυτό απαιτείται η θέσπιση ειδικών μέτρων για την προστασία τους, τα οποία θα έχουν ως βασική αρχή το υπέρτατο συμφέρον του ανηλίκου.

Στην έβδομη κατευθυντήρια γραμμή γίνεται αναφορά στην πρόληψη της εμπορίας. Τα κράτη και οι διάφοροι μη κυβερνητικοί οργανισμοί πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους όλους εκείνους τους παράγοντες που συντελούν στο να παραμένουν τα μελλοντικά θύματα της εμπορίας σε ευάλωτη θέση. Τέτοιοι παράγοντες είναι η φτώχεια, η ανισότητα και κάθε μορφής διάκριση και η προκατάληψη. Δεδομένου ότι η ζήτηση αποτελεί τη βασική αιτία ανάπτυξης του φαινομένου της εμπορίας, κρίνεται απαραίτητο να αντιμετωπιστούν οι παραπάνω παράγοντες που αυξάνουν τη ζήτηση.

Ακόμη, η ένατη κατευθυντήρια γραμμή αναφέρεται στην πρόσβαση σε «θεραπευτικά μέσα». Τα θύματα της εμπορίας έχουν νόμιμο δικαίωμα σε «θεραπευτικά μέσα», όμως το δικαίωμα αυτό συχνά δεν το απολαύουν εφόσον δεν έχουν επαρκή πληροφόρηση σχετικά με τις δυνατότητες πρόσβασης σ' αυτά,

συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος αποζημίωσης. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να παρέχεται στα θύματα η κατάλληλη νομική βοήθεια προκειμένου να γνωρίζουν τα δικαιώματά τους.

Επιπλέον, η δέκατη κατευθυντήρια γραμμή κάνει λόγο για τις υποχρεώσεις του προσωπικού των ανθρωπιστικών, ειρηνευτικών και διπλωματικών υπηρεσιών. Οι υπηρεσίες αυτές εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα με το ζήτημα της σωματεμπορίας και για τη σωστή λειτουργίας τους είναι υπεύθυνοι τα κράτη και οι διακυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί οργανισμοί, ο οποίοι πρέπει να θεσπίσουν μέτρα που θα εμποδίσουν τους υπαλλήλους τους να αναμιχθούν με τη σωματεμπορία.

Τέλος, η ενδέκατη κατευθυντήρια γραμμή αναφέρεται στη συνεργασία και στο συντονισμό μεταξύ των κρατών. Η εμπορία ανθρώπων είναι τόσο περιφερειακό, όσο και παγκόσμιο φαινόμενο το οποίο δε μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά σε εθνικό επίπεδο, γιατί ακόμη και μια σημαντική προσπάθεια σε εθνικό επίπεδο θα μπορούσε να οδηγήσει τους δράστες στο να μεταφέρουν σε άλλο κράτος τις επιχειρήσεις τους. Αντίθετα, μια διεθνής, πολυμερής ή διμερής συνεργασία μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Η συνεργασία αυτή πραγματοποιείται συνήθως μεταξύ των κρατών που εμπλέκονται στα διάφορα στάδια της σωματεμπορίας.

3. Η Διακήρυξη των Βρυξελλών

Η Διακήρυξη των Βρυξελλών υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Διάσκεψη για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της σωματεμπορίας-Παγκόσμια πρόκληση για τον 21^ο αιώνα⁷², η οποία διοργανώθηκε από το Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή έπειτα από πρωτοβουλία της τελευταίας υπό την αιγίδα του Προγράμματος STOP II. Το εν λόγω κείμενο έχει ως στόχο την περαιτέρω

⁷² Brussels Declaration on preventing and combating trafficking in human beings, European Conference on Preventing and Combating Trafficking in Human Beings-Global Challenge for the 21st Century on 18-20 September 2002

ανάπτυξη της ευρωπαϊκής και διεθνούς συνεργασίας, τη διάδοση προδιαγραφών, καλών πρακτικών και μηχανισμών πρόληψης και αντιμετώπισης της σωματεμπορίας και περιλαμβάνει συστάσεις, προδιαγραφές και καλές πρακτικές για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σωματεμπορίας.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στους μηχανισμούς συνεργασίας και συντονισμού η Διακήρυξη προτείνει τα ακόλουθα. Όλοι οι διεθνείς δρώντες, είτε πρόκειται για οργανισμούς, είτε για κυβερνήσεις, πρέπει να εντείνουν τη μεταξύ τους συνεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών, προκειμένου να επιτύχουν μια καλύτερα συντονισμένη προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων. Επίσης, χρήσιμο θα ήταν να συσταθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο μια ομάδα εμπειρογνομόνων και σε εθνικό ένας εθνικός ανταποκριτής, που θα συνεργάζονται στενά μεταξύ τους. Παράλληλα με την ομάδα εμπειρογνομόνων σκόπιμη κρίνεται η σύσταση σε ευρωπαϊκό επίπεδο και ενός Φόρουμ για την Πρόληψη του Οργανωμένου Εγκλήματος με στόχο την καθιέρωση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής η οποία θα εγγυάται την ανάπτυξη εργαλείων για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και ως εκ τούτου και της εμπορίας ανθρώπων.

Ακόμη, εκτός από το συντονισμό των φορέων για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εμπορίας σημαντική θεωρείται και η δημιουργία ενός δικτύου φορέων που ασχολούνται με την αρωγή των θυμάτων. Επιπλέον, η δημιουργία μιας βάσης δεδομένων σε ευρωπαϊκό επίπεδο που θα περιέχει πληροφορίες για άτομα που είναι υπό εξαφάνιση θα αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για τον εντοπισμό των ατόμων αυτών που πιθανολογείται ότι έχουν πέσει θύματα εμπορίας και ιδιαίτερα για περιπτώσεις όπου το εξαφανισμένο άτομο είναι ανήλικο. Τέλος, η ενεργοποίηση μιας σειρά εργαλείων, όπως είναι τα διάφορα ευρωπαϊκά προγράμματα⁷³ που ασχολούνται με το ζήτημα της εμπορίας τόσο στις χώρες προέλευσης και προορισμού, όσο και στις χώρες διαμετακόμισης θα συμβάλλουν τα μέγιστα στην αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου.

⁷³ Πρόκειται για τα Προγράμματα TACIS, PHARE και CARDS που έχουν χαρακτηρίσει την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων ως ένα στρατηγικό τους στόχο. Επίσης, το Πρόγραμμα-Πλαίσιο για την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικά θέματα (AGIS), καθώς και τα Προγράμματα STOP και STOP II που ασχολούνται με την πρόληψη και την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.

Αναφορικά με την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων, αυτό που τονίζεται ιδιαίτερα από τη Διακήρυξη είναι αρχικά η αντιμετώπιση των αιτιών αυτού του φαινομένου. Έτσι, κρίνεται σκόπιμο να αντιμετωπιστούν οι κάθε είδους διακρίσεις με βάση το φύλο, η περιθωριοποίηση των πιο ευάλωτων ομάδων πληθυσμού και η φτώχεια, να αυξηθούν οι ευκαιρίες για νόμιμη μετανάστευση και να μειωθεί η ζήτηση για σεξουαλικές υπηρεσίες και φτηνό εργατικό δυναμικό, κυρίως μέσω της διεξαγωγής ενημερωτικών εκστρατειών. Οι τελευταίες ως στόχο έχουν την αφύπνιση των συνειδήσεων και απευθύνονται τόσο στο ευρύ κοινό, από το οποίο προέρχονται οι πιθανοί πελάτες των θυμάτων της εμπορίας, όσο και σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού, όπως τα ίδια τα θύματα, οι υπάλληλοι των αστυνομικών, διπλωματικών και προξενικών αρχών και άλλοι σχετικοί δημόσιοι υπάλληλοι, όπως, για παράδειγμα, αυτοί που εργάζονται σε ιατρικές και κοινωνικές υπηρεσίες.

Προκειμένου να είναι πιο αποτελεσματική η αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας πρέπει να υπάρχουν ακριβή στοιχεία σχετικά με τη μορφολογία του φαινομένου και τους μηχανισμούς εκμετάλλευσης που χρησιμοποιούν οι δράστες. Επίσης, πρέπει να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένα τα άτομα τα οποία ασχολούνται με την αντιμετώπιση του εν λόγω φαινομένου, αλλά και αυτά που έρχονται σε επαφή με τα θύματα. Πρόκειται για τους εισαγγελείς, τους δικαστικούς και αστυνομικούς υπαλλήλους, το προσωπικό των διεθνών οργανισμών και των μη κυβερνητικών οργανώσεων. Τέλος, απαραίτητοι θεωρούνται και οι διοικητικοί έλεγχοι τόσο στα κράτη προορισμού, όσο και στα κράτη προέλευσης. Οι έλεγχοι αυτοί θα πρέπει να απευθύνονται στα διάφορα γραφεία ευρέσεως εργασίας, στα τουριστικά γραφεία, ακόμη και στα γραφεία συνοικεσίων, που μπορεί να αποτελούν «βιτρίνες» των δικτύων της σωματεμπορίας. Επίσης, εξονυχιστικοί έλεγχοι πρέπει να διενεργούνται στα διάφορα ταξιδιωτικά έγγραφα, προκειμένου να διαπιστωθεί η αυθεντικότητά τους, αλλά και στους χώρους, όπου είναι πολύ πιθανό να ασκηθούν οι διάφορες μορφές εκμετάλλευσης, όπως συμβαίνει άλλωστε στη βιομηχανία του σεξ.

Ακόμη, ιδιαίτερη μνεία πρέπει να δοθεί στα μέτρα προστασίας και αρωγής των θυμάτων που προτείνει η Διακήρυξη των Βρυξελλών. Έτσι, λοιπόν όλα τα

Θύματα πρέπει να έχουν άμεση πρόσβαση σε ψυχολογική, νομική και κοινωνική υποστήριξη, αλλά και σε προσωρινή στέγαση. Το σημαντικότερο είναι να αντιμετωπίζονται ως θύματα, πράγμα που σημαίνει ότι δε θα πρέπει να διώκονται για πράξεις παράνομες που διέπραξαν την περίοδο που ήταν θύματα. Όσον, αφορά στην επανένταξή τους στην κοινωνία είτε του κράτους προορισμού, είτε του κράτους προέλευσης, αυτό που θεωρείται μεγάλης σημασίας είναι να τους δοθούν οι κατάλληλες επαγγελματικές ευκαιρίες προκειμένου να μπορέσουν να αποκτήσουν την οικονομική τους ανεξαρτησία και να μην υπάρχει ο κίνδυνος επαναθυματοποίησής τους. Τα θύματα που είναι πρόθυμα να συνεργαστούν με τις δικαστικές αρχές πρέπει να εφοδιάζονται με άδειες παραμονής μικρής διάρκειας, προκειμένου να συμβάλλουν στη σύλληψη και προσαγωγή των δραστών. Τα θύματα ως μάρτυρες πρέπει να προστατεύονται ακόμη και στους ξενώνες φιλοξενίας που έχουν καταφύγει για να προφυλαχθούν από τους σωματέμπορους.

Τέλος, η Διακήρυξη προβλέπει μέτρα για την αστική και δικαστική συνεργασία. Καταρχήν, πρέπει να προβλέπονται στα εθνικά δίκαια ποινές για το έγκλημα της σωματεμπορίας, αλλά και για άλλα αδικήματα που συνδέονται μ' αυτό. Επίσης, προκειμένου να υπάρξει μια κοινή αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, είναι απαραίτητη η συνεργασία των εισαγγελέων των ευρωπαϊκών κρατών, καθώς και η ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις έρευνες που διεξάγονται στα διάφορα κράτη για τη σωματεμπορία προκειμένου να καταστεί πιο εύκολος ο εντοπισμός των δραστών. Μάλιστα η Διακήρυξη προβλέπει συγκεκριμένες μεθόδους έρευνας, όπως το μοντέλο των κοινών ερευνητικών ομάδων. Επιπλέον, επιβάλλεται να θεσπιστούν μέτρα για την αντιμετώπιση της διαφθοράς και για την εξασφάλιση ενός υψηλού επιπέδου καλής διακυβέρνησης.

4. Σχέδιο Δράσης του ΟΟΣΑ

Η εμπορία ανθρώπων παρ' όλες τις προσπάθειες για την αντιμετώπισή της παρουσιάζει τις τελευταίες δεκαετίες αύξηση. Παράλληλα, η προσαγωγή των

δραστών παραμένει μη ικανοποιητική, όπως και η αντιμετώπιση των αιτιών που συμβάλλουν στην ανάπτυξη αυτού του φαινομένου. Ο ΟΟΣΑ γενικά θεωρείται ότι μπορεί να βοηθήσει τα συμμετέχοντα κράτη να πραγματοποιήσουν τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει σχετικά με την αντιμετώπιση της σωματεμπορίας. Γι' αυτό το λόγο υιοθέτησε το Σχέδιο Δράσης για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων⁷⁴, το οποίο αποτελεί μια νέα προσέγγιση όσον αφορά στην πολιτική του εν λόγω οργανισμού για την αντιμετώπιση της εμπορίας και το οποίο ουσιαστικά ενσωματώνει τις καλές πρακτικές και διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών.

Ο βασικός σκοπός αυτού του κειμένου είναι να υιοθετήσει μια πολυδιάστατη προσέγγιση αναφορικά με την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, η οποία θα αντιμετωπίζει το πρόβλημα διεξοδικά, καλύπτοντας τόσο την προστασία των θυμάτων και την προσαγωγή των δραστών, όσο και την πρόληψη της σωματεμπορίας. Εφοδιάζει τα κράτη-μέλη με ένα μηχανισμό που θα προωθεί το συντονισμό μεταξύ τους, είτε στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ, είτε σε σχέση με άλλους διεθνείς οργανισμούς. Επίσης, το Σχέδιο Δράσης επιδιώκει να βοηθήσει τα κράτη-μέλη να εφαρμόσουν τα εργαλεία που προβλέπει λαμβάνοντας υπόψη παράλληλα και την εμπειρία που έχει αποκτηθεί σε περιφερειακό επίπεδο μέσω της εφαρμογής παρόμοιων πρωτοβουλιών, όπως αυτή της Ειδικής Ομάδας για την εμπορία ανθρώπων στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Τέλος, ο ορισμός για την εμπορία πάνω στον οποίο βασίζεται το Σχέδιο Δράσης είναι αυτός που υιοθετήθηκε από το Πρωτόκολλο του Παλέρμο (άρθρο 3).

Αναφορικά με τα μέτρα για την προσαγωγή των δραστών και την ενίσχυση του δικαίου, τα κράτη-μέλη προσδιόρισαν το ρόλο του ΟΟΣΑ μέσα από μια σειρά προγενέστερων εγγράφων⁷⁵. Συνοπτικά η προτεινόμενη δράση σε εθνικό επίπεδο περιλαμβάνει τα ακόλουθα μέτρα. Καταρχήν, προτείνεται η υιοθέτηση

⁷⁴ Decision No. 557, OSCE Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings, 24 July 2003

⁷⁵ Πρόκειται για την Υπουργική Διακήρυξη για την εμπορία ανθρώπων, που υιοθετήθηκε στο Πόρτο το 2002, για το Σχέδιο για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας που υιοθετήθηκε στο Βουκουρέστι το 2001, για την Απόφαση Νο. 6 των Υπουργών που υιοθετήθηκε στο Βουκουρέστι τα 2001 και για την Υπουργική Απόφαση για την ενίσχυση των προσπάθειών του ΟΟΣΑ για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων που υιοθετήθηκε στη Βιέννη το 2000.

μέτρων για την ποινικοποίηση των πράξεων που περιγράφονται στο άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο. Βέβαια, ως ποινικό αδίκημα πρέπει να χαρακτηρίζεται ακόμη και η απόπειρα ή η συμμετοχή σε τέτοιου είδους εγκληματικές πράξεις. Επίσης, προτείνονται μέτρα για την εγκατάσταση μονάδων για την καταπολέμηση της σωματεμπορίας, οι οποίες θα επανδρώνονται από κατάλληλα καταρτισμένα και εξειδικευμένα άτομα για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου. Ακόμη, μέτρα που θα ενθαρρύνουν την έρευνα και προσαγωγή των δραστών, χωρίς να είναι υποχρεωτική η προηγούμενη μαρτυρία των θυμάτων και μέτρα που θα ευνοούν τη συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων υπηρεσιών των κρατών-μελών και θα διευκολύνουν την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις μεθόδους που χρησιμοποιούν τα οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα για τη στρατολόγηση και εκμετάλλευση των θυμάτων. Η αποτελεσματικότερη προσαγωγή των υπευθύνων προϋποθέτει, βέβαια τη θέσπιση μέτρων για την προστασία των μαρτύρων, καθώς και για τη διευκόλυνση της συμμετοχής τους στην ερευνητική διαδικασία.

Επιπλέον, προβλέπονται μέτρα για την κατάρτιση των συνοριακών υπαλλήλων, των εισαγγελέων και όσων ασχολούνται με μεταναστευτικά θέματα, στα οποία θα γίνεται ειδική μνεία στα ανθρώπινα δικαιώματα και στα ζητήματα ισότητας των δύο φύλων. Εκτός, όμως από την εκπαίδευση και εξειδίκευση των παραπάνω ατόμων προβλέπονται και μέτρα για τον έλεγχο της εγκυρότητας και της αυθεντικότητας των διάφορων ταξιδιωτικών και άλλων προσωπικών εγγράφων.

Σε επίπεδο ΟΟΣΑ, προβλέπεται η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών-μελών, μέσω της Μονάδας για τα Αστυνομικά Ζητήματα και του Γραφείου του ΟΟΣΑ για το συντονισμό των οικονομικών και περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων. Το τελευταίο μάλιστα θα συνεργάζεται στενά με το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Παγκόσμιο Πρόγραμμα για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.

Επίσης, το Σχέδιο Δράσης περιέχει προβλέψεις και για την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων. Σε μια σειρά εγγράφων⁷⁶ τα κράτη-μέλη προσδιόρισαν τα μέτρα που πρέπει να θεσπιστούν και το ρόλο του ΟΟΣΑ στον τομέα αυτόν. Πιο συγκεκριμένα, η προτεινόμενη δράση αφορά στη συλλογή πληροφοριών και στην ανάλυση αυτών προκειμένου να διερευνηθεί ο χαρακτήρας και η έκταση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και οι μέθοδοι που χρησιμοποιούν οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες. Αυτό θα βοηθήσει στον εντοπισμό των πιο ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού και στη λήψη ειδικών μέτρων γι' αυτές. Επίσης, προτείνονται πολιτικές οικονομικής και κοινωνικής φύσης οι οποίες στοχεύουν στην αντιμετώπιση των αιτιών που προκαλούν το φαινόμενο της εμπορίας. Όσον αφορά τις χώρες προέλευσης, είναι απαραίτητο να επιτευχθεί οικονομικοκοινωνική και πολιτική σταθερότητα και να αυξηθούν οι ευκαιρίες απασχόλησης, κυρίως για τις γυναίκες που είναι τα πιο πιθανά θύματα. Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται και η αύξηση της συμμετοχής των παιδιών σε εκπαιδευτικές διαδικασίες και σε διαδικασίες κατάρτισης.

Για τις χώρες προορισμού αυτό που προτείνεται είναι να αυξηθούν οι διοικητικοί έλεγχοι στην αγορά εργασίας και ίσως και στη βιομηχανία του σεξ, προκειμένου να διαπιστωθούν οι διάφορες μορφές εκμετάλλευσης. Επιπλέον, πρέπει να καταπολεμηθούν οι παράνομες οικονομικές δραστηριότητες, οι οποίες διευκολύνουν τη δραστηριοποίηση των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων και να επιτευχθεί μια ισορροπία μεταξύ της ζήτησης για φτηνό εργατικό δυναμικό και των δυνατοτήτων νόμιμων μεταναστευτικών ροών.

Ως γενικότερα μέτρα πρόληψης, προτείνεται η κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων, κυρίως στον εργασιακό χώρο, αλλά και όσον αφορά στις ευκαιρίες εκπαίδευσης, η κατάργηση κάθε μορφής εθνοτικών διακρίσεων, η θέσπιση μέτρων για τη βελτίωση του επιπέδου κοινωνικής προστασίας και η υιοθέτηση νομοθετικών, εκπαιδευτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών μέτρων που θα

⁷⁶ Πρόκειται για τα έγγραφα που αναφέρθηκαν στον τομέα της προσαγωγής των διακινητών και επιπλέον, για το Σχέδιο Δράσης του ΟΟΣΑ για τα ζητήματα ισότητας των δύο φύλων του 2000, για το Χάρτη για την Ευρωπαϊκή Ασφάλεια που υιοθετήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1999 και για την Τελική Πράξη της Συνδιάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη που υιοθετήθηκε στο Ελσίνκι το 1975.

αποθαρρύνουν τη ζήτηση η οποία ενισχύει τη δημιουργία κάθε μορφής εκμετάλλευση, κυρίως γυναικών και παιδιών.

Τέλος, στα μέτρα πρόληψης του Σχεδίου περιλαμβάνονται και οι διάφορες εκστρατείες αφύπνισης των συνειδήσεων. Η συνδιοργάνωση τέτοιων εκστρατειών με την Κοινωνία των Πολιτών και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις θα προσφέρει πληροφόρηση σχετικά τις διάφορες μορφές εμπορίας και τους κινδύνους που επιφυλάσσουν για τα θύματα, πράγμα ιδιαίτερα χρήσιμο για τις διπλωματικές και προξενικές αρχές που έρχονται πολύ συχνά σε επαφή με αυτά, αλλά και για άλλες υπηρεσίες, όπως ιατρικές, κοινωνικές και δημόσιες που αυξάνουν έτσι την αποτελεσματικότητά τους αναφορικά με την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Επιπλέον, στο Σχέδιο του ΟΟΣΑ προτείνονται δράσεις και για την προστασία και αρωγή των θυμάτων. Στον τομέα αυτό πρωταρχικής σημασίας θεωρείται η αναγνώριση των θυμάτων, η θέσπιση μηχανισμών που θα συνδυάζουν την αρωγή των θυμάτων με προσπάθειες δίωξης και προσαγωγής των δραστών και η δημιουργία ειδικών κέντρων φιλοξενίας των θυμάτων στα οποία θα έχουν πρόσβαση όλα τα θύματα ανεξάρτητα από το αν συνεργάζονται με τις διωκτικές αρχές. Επίσης, η παροχή κοινωνικής προστασίας και η πρόβλεψη για ιδιαίτερη φροντίδα όσον αφορά στα παιδιά. Και στο συγκεκριμένο κείμενο, το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού είναι αυτό που λαμβάνεται υπόψη. Τέλος, υπάρχουν προβλέψεις σχετικά με τη δυνατότητα επαναπατρισμού των θυμάτων, καθώς και σχετικά με τη δυνατότητά τους να κάνουν αίτηση για άσυλο. Πριν, όμως από αυτές τις διαδικασίες στα θύματα δίνεται μια περίοδος επίσκεψης ή προσωρινή άδεια διαμονής προκειμένου να αποφασίσουν αν θα συνεργαστούν με τις αρμόδιες αρχές.

B. ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ

1. Οι Αποφάσεις- Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δε θα μπορούσε να παραμείνει αδιάφορη μπροστά στο φαινόμενο της σωματεμπορίας, δεδομένου ότι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατέχουν εξέχουσα θέση στη χάραξη των πολιτικών της. Η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων γίνεται ολοένα και περισσότερο μια πολιτική προτεραιότητα σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αρχικά η μεγαλύτερη προσοχή στρεφόταν στην καταπολέμηση της εμπορίας γυναικών και παιδιών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Οι πρόσφατες εξελίξεις όμως κατέδειξαν την ανάγκη να αντιμετωπιστεί και το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων με σκοπό την εκμετάλλευση της εργασίας. Γι' αυτό η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε ένα σαφές πρόγραμμα για την πρόληψη και καταπολέμηση αυτού του εγκλήματος, το οποίο αποτελείται από μια σειρά Αποφάσεων- Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πριν την υιοθέτηση των παραπάνω πράξεων, η Ευρωπαϊκή Ένωση δραστηριοποιήθηκε περισσότερο στην ανάληψη πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη ποινικής νομοθεσίας, την επιβολή του νόμου και τη δικαστική συνεργασία, παρά στην πρόληψη της εμπορίας και στην προστασία των θυμάτων. Στη συνέχεια, κυρίως από το 1996 επιδιώκει την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης και πολυδιάστατης προσέγγισης που αποβλέπει στην πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Μια τέτοια προσέγγιση προϋποθέτει την εθνική και διεθνική συνεργασία προκειμένου να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο σε ολόκληρη την αλυσίδα της εμπορίας. Την περίοδο αυτή ξεκινούν τα προγράμματα STOP και DAPHNE για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών και για την καταπολέμηση της βίας εις βάρος παιδιών, εφήβων και γυναικών αντίστοιχα. Από το Μάιο του 1999, οι ενέργειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων αναφέρονται ρητά στον Τίτλο VI της

Συνθήκης του Άμστερνταμ, που καλύπτει την αστυνομική και δικαστική συνεργασία.

Όσον αφορά στον ορισμό που αποδίδει η Ευρωπαϊκή Ένωση στην έννοια της εμπορίας, ήδη από το 1996 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο⁷⁷ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁷⁸ όρισαν την εμπορία γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση ως «*τη μεταφορά γυναικών από τρίτες χώρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση οι οποίες ενδέχεται να εισέρχονται με νόμιμο ή παράνομο τρόπο στην Ευρωπαϊκή Ένωση*». Ο ορισμός αυτός κάλυπτε τις γυναίκες που είχαν υποστεί κακοποίηση και/ή εκφοβισμό δια της εμπορίας, ενώ υπογράμμιζε ότι η συναίνεση των θυμάτων μπορεί να μην έχει σημασία δεδομένου ότι κάποιες γυναίκες εισέρχονται στο κύκλωμα της εμπορίας γνωρίζοντας ότι θα εργαστούν ως πόρνες, οι οποίες ωστόσο στη συνέχεια στερούνται τα θεμελιώδη δικαιώματά τους, σε συνθήκες που προσομοιάζουν στη δουλεία.

Όμως, ο παραπάνω ορισμός ήταν πολύ στενός, αφ' ενός γιατί αναφερόταν μόνο σε άτομα που μετακινούνταν από τρίτες χώρες και αφ' ετέρου γιατί δεν περιλάμβανε ούτε τις γυναίκες που εξαναγκάζονταν στην πορνεία, ούτε εκείνες που εξαναγκάζονταν να τελέσουν εικονικούς γάμους που έχουν τελικό σκοπό την έκδοσή τους ή την πώλησή τους στην ουσία ως σκλάβες με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Η Απόφαση-Πλαίσιο της 19^{ης} Ιουλίου 2001⁷⁹ έρχεται να διευρύνει αυτόν τον ορισμό συμπεριλαμβάνοντας και την εργασιακή εκμετάλλευση με τη μορφή καταναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας ή της δουλείας και ομηρίας για χρέη και καλύπτοντας πλέον κάθε πράξη υπαγωγής ανθρώπων στην εξουσία τρίτου. Έτσι θεωρείται αξιόποινη και η «επανεμπορία» ανθρώπων εντός της χώρας που σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της αλυσίδας της εμπορίας⁸⁰.

⁷⁷ ΕΕ C 219/30.07.1999, Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 5/02/1996

⁷⁸ COM(96)567 «Ανακοίνωση της Επιτροπής για την καταπολέμηση του παιδεραστικού σεξουαλικού τουρισμού», Βρυξέλλες, 20/11/1996 και Κοινή Δράση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης 97/154/ΔΕΥ της 24.02.1997 σχετικά με την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών

⁷⁹ Απόφαση-Πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 19^{ης} Ιουλίου 2002 για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων

⁸⁰ Συκιώτου Π. Αθανασία(2003), Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, ό.π., σελ.133

Πιο αναλυτικά, ο ορισμός της εμπορίας στην παραπάνω Απόφαση-Πλαίσιο είναι ευρύτερος από προηγούμενους που είχαν υιοθετηθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χωρίς ωστόσο να επεκτείνεται σε όλες τις μορφές της εμπορίας. Έτσι, από τη μια ο ορισμός δεν περιορίζεται μόνο στο επίπεδο του οργανωμένου εγκλήματος, όπως το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, από την άλλη είναι στενότερος ως προς το αντικείμενο από αυτόν του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο και τον αντίστοιχο της Σύμβασης της EUROPOL⁸¹, γιατί αντίθετα από τους παραπάνω δεν περιλαμβάνει κάθε μορφής εκμετάλλευση στον ορισμό της εμπορίας(εμπόριο οργάνων και βρεφών), αλλά μόνο την εργασιακή και σεξουαλική.

Ο ορισμός για τη σεξουαλική εκμετάλλευση ανηλίκων συμβαδίζει με τον αντίστοιχο του Συμβουλίου της Ευρώπης. Μ' αυτόν καλύπτονται όλες οι μορφές διευκόλυνσης της παιδικής πορνείας, με ή χωρίς εξαναγκασμό, καθώς και η χρήση απειλής, βίας, ή παροχών ανταλλάγματος ή η κατάχρηση εξουσίας. Επιπλέον, στην έννοια της εμπορίας με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση ανηλίκων υπάγεται και η παραγωγή, διάθεση και κατοχή υλικού, στο οποίο απεικονίζεται παιδί σε εμφανή σεξουαλική συμπεριφορά, ακόμη και όταν η εικόνα του παιδιού έχει δημιουργηθεί τεχνητά με ηλεκτρονικό υπολογιστή⁸².

Επίσης, η Απόφαση-Πλαίσιο θεωρεί ως ποινικό αδίκημα την ηθική αυτουργία, τη συνεργία και την απόπειρα, ενώ θεωρεί ως επιβαρυντική περίπτωση, επιβάλλοντας ως κατώτατο όριο ποινής στερητικής της ελευθερίας τα οκτώ χρόνια, το ενδεχόμενο με το έγκλημα να έχει τεθεί σε κίνδυνο η ζωή του θύματος, την τέλεση του εγκλήματος εναντίον θύματος ιδιαίτερα ευάλωτου ή τη χρήση σοβαρής μορφής βίας ή την πρόκληση σοβαρής σωματικής βλάβης στο θύμα, καθώς και την τέλεση του εγκλήματος σε πλαίσια εγκληματικής

⁸¹ Στον ορισμό που δίνει η Σύμβαση της Ευροpol «εμπορία ανθρώπων είναι η υπαγωγή προσώπου στην πραγματική και παράνομη εξουσία άλλων προσώπων με χρήση βίας, απειλής, με κατάχρηση σχέσης εξάρτησης ή με δόλο, με σκοπό ιδίως την εκμετάλλευση της πορνείας, άλλες μορφές γενετήσιας εκμετάλλευσης και βίας κατ' ανηλίκων ή την εμπορία έκθετων παιδιών. Στις εν λόγω μορφές εκμετάλλευσης συγκαταλέγεται και η παραγωγή, πώληση ή κατ' άλλο τρόπο διανομή πορνογραφικού υλικού στο οποίο εμφανίζονται παιδιά». Ο ορισμός αυτός είναι ευρύτερος από τον ορισμό του Πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών και της Απόφασης-Πλαίσιο της 19^{ης} Ιουλίου 2001, δεδομένου ότι δεν απαιτεί τη μεταφορά ή τη διευκόλυνση εισόδου από τρίτη χώρα, ούτε προϋποθέτει η πράξη να γίνεται με σκοπό το οικονομικό όφελος.

⁸² Συκιώτου Π. Αθανασία(2003), Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, ό.π., σελ. 135

οργάνωσης. Ακόμη, τα κράτη-μέλη θα πρέπει να θεσπίσουν μέτρα για την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων για το έγκλημα της εμπορίας που έχει διαπραχθεί προς όφελος τους από οποιοδήποτε πρόσωπο που έχει ενεργήσει είτε ατομικά είτε ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου.

Τέλος, η Απόφαση-Πλαίσιο περιέχει ορισμένες διατάξεις για την προστασία των θυμάτων, προβλέποντας ότι τα κράτη-μέλη πρέπει να μεριμνήσουν, ώστε η δίωξη και η διεξαγωγή ανακρίσεων να μην εξαρτώνται από την καταγγελία ή κατηγορία εκ μέρους του προσώπου που υπέστη το έγκλημα.

Επίσης, η *Απόφαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες*⁸³ αποτελεί μέρος του σχεδίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Λόγω των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα αλλοδαπά θύματα στην παρακολούθηση εξ αποστάσεως των διαδικασιών που τα αφορούν, κρίθηκε απαραίτητη η λήψη μέτρων, έτσι ώστε τα θύματα να μπορούν να απολαύουν της κατάλληλης συνδρομής, να τυγχάνουν προσεκτικής μεταχείρισης και να δικαιούνται προστασίας όσον αφορά την ιδιωτικής τους ζωή.

Στόχος, λοιπόν της Απόφασης-Πλαισίου της 15^{ης} Μαρτίου 2001 ήταν να εξασφαλίσει για τα θύματα καλύτερη νομική προστασία και να βελτιώσει την υποστήριξη των συμφερόντων τους, ανεξάρτητα από το κράτος-μέλος στο οποίο βρίσκονται. Επίσης, η Απόφαση-Πλαίσιο προβλέπει διατάξεις που αποσκοπούν στην παροχή συνδρομής στα θύματα πριν και μετά την ποινική διαδικασία για τον περιορισμό των συνεπειών της αξιόποινης πράξης. Έτσι, συστήνεται στα κράτη-μέλη να εναρμονίσουν τις νομοθετικές και κανονιστικές τους διατάξεις στον τομέα της ποινικής δικονομίας, έτσι ώστε να εξασφαλίσουν στα θύματα:

- Το δικαίωμα ακρόασης κατά τη διάρκεια της διαδικασίας καθώς και το δικαίωμα προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων,
- Την πρόσβαση στις κατάλληλες πληροφορίες για την προστασία των συμφερόντων τους, ήδη από την αρχή της διαδικασίας,
- Την πρόσβαση στα κατάλληλα μέσα διερμηνείας και επικοινωνίας,

⁸³ Απόφαση-Πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 15^{ης} Μαρτίου 2001 σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες

- Τη δυνατότητα συμμετοχής στη διαδικασία με την ιδιότητα του θύματος και τη δυνατότητα δωρεάν νομικής συνδρομής,
- Κατάλληλο επίπεδο προστασίας όσον αφορά την ασφάλεια και την ιδιωτική ζωή των θυμάτων και των οικογενειών τους,
- Το δικαίωμα επιστροφής των δικαστικών εξόδων,
- Το δικαίωμα αποζημίωσης,
- Κατάλληλους τρόπους συμμετοχής στην ποινική διαδικασία για τα θύματα που έχουν επαναπατριστεί ή μετεγκατασταθεί σε τρίτη χώρα (π.χ. βιντεοδιάσκεψη)
- Πρόβλεψη από τα κράτη-μέλη λήψης συγκεκριμένων μέτρων λόγω του ευάλωτου χαρακτήρα ορισμένων κατηγοριών θυμάτων και
- Κατάλληλη κατάρτιση του προσωπικού που έρχεται σε επαφή με τα θύματα.

Τέλος, αξίζει να γίνει αναφορά στην *Απόφαση-Πλαίσιο για την ενίσχυση του ποινικού πλαισίου για την πρόληψη της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής*⁸⁴. Η παρούσα Απόφαση-Πλαίσιο συμπληρώνει άλλες πράξεις που έχουν εκδοθεί για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και απασχόλησης, της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών. Σύμφωνα, λοιπόν μ' αυτήν κάθε κράτος-μέλος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για να εξασφαλίσει ότι οι παραβάσεις που ορίζονται στα άρθρα 1 και 2⁸⁵ της Οδηγίας 2002/90/EK του Συμβουλίου της 28^{ης} Νοεμβρίου 2002 για τον ορισμό της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής επισύρουν αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές ποινικές κυρώσεις, οι οποίες μπορεί να συνεπάγονται την έκδοση.

⁸⁴ Απόφαση-Πλαίσιο 2002/946/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 28^{ης} Νοεμβρίου 2002 για την ενίσχυση του ποινικού πλαισίου για την πρόληψη της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής

⁸⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Οδηγίας 2002/90/EK τα κράτη-μέλη θεσπίζουν κυρώσεις εναντίον οποιουδήποτε προσώπου βοηθάει άλλο πρόσωπο, το οποίο δεν είναι υπήκοος κράτους-μέλους να εισέλθει ή να διέλθει από το έδαφος κράτους-μέλους ή να παραμείνει σ' αυτό. Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 2 οι κυρώσεις αυτές εφαρμόζονται σε κάθε πρόσωπο το οποίο είναι ηθικός αυτουργός ή συνεργός ή αποπειράται τη διάπραξη μιας από τις παραβάσεις που αναφέρονται στο παραπάνω άρθρο.

Επίσης, η Απόφαση-Πλαίσιο προβλέπει την ευθύνη των νομικών προσώπων όταν οι παραβάσεις έχουν τελεστεί για λογαριασμό τους από οποιοδήποτε πρόσωπο, το οποίο έδρασε είτε ατομικά είτε ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου και στη συνέχεια την επιβολή κυρώσεων προς αυτά. Κάθε κράτος-μέλος θα πρέπει να θεμελιώσει τη δικαιοδοσία του για τις εν λόγω παραβάσεις, όταν έχουν τελεστεί εν μέρει ή εν όλω στο έδαφός του, από υπήκοό του ή για λογαριασμό νομικού προσώπου που είναι εγκατεστημένο στο έδαφος αυτού του κράτους-μέλους. Τέλος, προβλέπεται η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών-μελών σχετικά με τις παραβάσεις που προαναφέρθηκαν, όταν κάθε κράτος-μέλος έχει στη διάθεσή του πληροφορίες για παραβίαση της νομοθεσίας περί εισόδου και διαμονής αλλοδαπών άλλου κράτους-μέλους.

2. Ανακοίνωση της Επιτροπής κατά της εμπορίας ανθρώπων

Η πιο πρόσφατη Ανακοίνωση της Επιτροπής⁸⁶ στηρίζεται στην πεποίθηση ότι η αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων χρειάζεται μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, η οποία θα στηρίζεται στο σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και θα λαμβάνει υπόψη τον παγκόσμιο χαρακτήρα τους. Αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι αυτά κατέχουν εξέχουσα σημασία στην πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καταρχήν, η δέσμευση για την προστασία τους απορρέει από τον ίδιο το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, όπου στο άρθρο 5 ορίζεται ότι απαγορεύεται η εμπορία των ανθρωπίνων όντων. Τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα κράτη-μέλη θα εστιάσουν περισσότερο στην προστασία των θυμάτων σε ευρωπαϊκό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο και ιδιαίτερα αυτών που έχουν συνεργαστεί με τις αρμόδιες αρχές των κρατών-μελών ως μάρτυρες κατά των διακινητών.

Αναφορικά με τη σχέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις τρίτες χώρες, η εν λόγω Ανακοίνωση προτείνει την ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου για τη

⁸⁶ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων –ολοκληρωμένη προσέγγιση και προτάσεις για σχέδιο δράσης, COM(2005) 514 τελικό, Βρυξέλλες, 18.10.2005

διάσταση που αφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα στην εμπορία ανθρώπων, στις πολιτικές για την πάταξή της και στη συμπερίληψη αυτού του θέματος στα διάφορα πολυμερή και περιφερειακά βήματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για τη Δημοκρατία και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, στην οποία για την περίοδο 2005/2006 δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στο θέμα της εμπορίας και προβλέφθηκε ειδική στήριξη στο πλαίσιο της εκστρατείας «Καλλιέργεια ενός πνεύματος ανθρωπίνων δικαιωμάτων».

Επίσης, η Ανακοίνωση εξετάζει τον παγκόσμιο χαρακτήρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της παραβιάσής τους από το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων. Αρχικά, συνδέει την τελευταία με το οργανωμένο έγκλημα, θεωρώντας δεδομένο ότι η εμπορία ανθρώπων αποτελεί σοβαρή εγκληματική ενέργεια εις βάρος ατόμων και θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος συνδεδεμένη με άλλες σοβαρές αξιόποινες πράξεις. Πρέπει πρωτίστως να φροντίσουν οι αρχές επιβολής του νόμου να μετατρέψουν την εμπορία ανθρώπων σε έγκλημα υψηλού κινδύνου με χαμηλές προσόδους, κυρίως μέσω της δήμευσης ενδεχόμενων αποκτημάτων. Επίσης, τα κράτη-μέλη θα πρέπει να παρέχουν προστασία και βοήθεια στα θύματα που προσέρχονται ως μάρτυρες, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ουσιαστική δίωξη των δραστών. Επιπλέον, οι εθνικοί φορείς πρέπει να αξιοποιούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την ανταλλαγή πληροφοριών που εξασφαλίζει η Europol και το δυναμικό της Eurojust για τη δίωξη των διακινητών.

Ακόμη, το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων συνδέεται άμεσα και με την παράνομη μετανάστευση, γι' αυτό και η καταπολέμηση της πρώτης απαιτεί την πάταξη της δεύτερης. Οι δύο εγκληματικές ενέργειες συνδέονται με το γεγονός ότι συχνά οργανώνονται από διεθνή παράνομα δίκτυα και μέρος των φαινομένων οργανωμένου εγκλήματος συνδέεται με τη ζήτηση φθηνών και παράνομων υπηρεσιών. Ήδη από το 2002, το Συμβούλιο έχει θεσπίσει ένα συνολικό σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁸⁷. Όμως είναι απαραίτητο να ληφθούν και

⁸⁷ Μέρος του Σχεδίου είναι μέτρα, όπως η Οδηγία 2004/81/EK της 29^{ης} Απριλίου 2004, η οποία ορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες χορηγείται τίτλος παραμονής στους υπηκόους τρίτων

μέτρα σχετικά με τον έλεγχο των συνόρων και τη διαχείριση της μετανάστευσης. Πρέπει, δηλαδή να αναπτυχθεί ένα κοινό σύστημα πληροφοριών για τις θεωρήσεις, να εφαρμοστούν βιομετρικά στοιχεία αναγνώριση στις θεωρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στους τίτλους διαμονής, δεδομένου ότι έγγραφα μεγαλύτερης ασφάλειας συμβάλλουν στην αναγνώριση των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και να διοργανώνονται συσκέψεις εμπειρογνομώνων των κρατών-μελών προκειμένου για την κατάρτισή τους και την ανταλλαγή πληροφοριών. Τόσο ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Εξωτερικών Συνόρων(FRONTEx), όσο και η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία(CEPOL) θα πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη έμφαση στο ζήτημα της καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων και της λαθρομετανάστευσης στα αντίστοιχα προγράμματά τους για κατάρτιση.

Επιπλέον, στην Ανακοίνωση γίνεται λόγος και για τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται για συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού που μετατρέπονται σε θύματα εμπορίας. Αν και η εμπορία δεν συνδέεται αναγκαστικά με το φύλο, εντούτοις η ευρύτερη πραγματικότητα συνίσταται στην εμπορία γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Γι' αυτό το λόγο τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα κράτη-μέλη θα πρέπει να προωθήσουν στρατηγικές πρόληψης επικεντρωμένες στο φύλο ως βασικό στοιχείο για την καταπολέμηση της εμπορίας γυναικών και κοριτσιών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται και σ' αυτό το κείμενο στην προστασία των παιδιών και κυρίως των ασυνόδευτων ανηλίκων. Έτσι, τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα κράτη-μέλη θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι η πολιτική για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων της Ένωσης αντικατοπτρίζει μια προσέγγιση σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών που θα βασίζεται σε παγκοσμίως αναγνωρισμένες αρχές και ειδικότερα τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού.

Βέβαια, για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας είναι απαραίτητος ο συντονισμός και η συνεργασία όλων των φορέων. Πιο συγκεκριμένα, τα κράτη-μέλη θα πρέπει να παγιώσουν τη συνεργασία των

χωρών- θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνεργίας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές και ο Κανονισμός(ΕΚ)αριθ.491/2004 της 10^{ης} Μαρτίου 2004, για τη θέσπιση του προγράμματος AENEAS για χρηματοδοτική και τεχνική βοήθεια προς τρίτες χώρες στους τομείς μετανάστευσης και του ασύλου, που προβλέπει ρητά τη δυνατότητα συγχρηματοδότησης σχεδίων σχετικών με την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.

δημόσιων φορέων με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που έχουν σχέση με την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Σε εθνικό επίπεδο, θα πρέπει να καθιερωθεί ένας εθνικός μηχανισμός παραπομπής, ώστε να εξασφαλίζεται ο εντοπισμός και η παραπομπή των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων προς αυτούς. Στη συνέχεια οι διάφοροι εθνικοί μηχανισμοί συνεργασίας και συντονισμού θα πρέπει να αποτελέσουν τη βάση για έναν αντίστοιχο μηχανισμό σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης που θα προβλέπει την παροχή έμπειρων συμβουλών και ευρύ διάλογο μεταξύ του δημόσιου και ιδιωτικού φορέα. Τέλος, η Ανακοίνωση προτείνει η συνεργασία αυτή να ενισχυθεί περαιτέρω σε παγκόσμιο επίπεδο, στοχεύοντας, μεταξύ άλλων, στη μείωση της φτώχειας μέσω της αναπτυξιακής βοήθειας, που είναι ένας από τους παράγοντες που καθιστά τα άτομα ευάλωτα στην εμπορία ανθρώπων. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή θα συνεχίσει να συνεργάζεται με διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ, ο ΟΟΣΑ και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Κύριος στόχος θα είναι η υποστήριξη και η παροχή βοήθειας σε τρίτες χώρες για την κύρωση και εφαρμογή του Πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η αντιμετώπιση της εμπορίας από το Συμβούλιο της Ευρώπης

I. Η γενικότερη δράση του Συμβουλίου της Ευρώπης

Παράλληλα με τις προσπάθειες σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, το Συμβούλιο της Ευρώπης αναπτύσσει και αυτό μια πλούσια δράση όσον αφορά στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Πιο συγκεκριμένα από το 1980⁸⁸ ξεκίνησε τη δράση του που συνίσταται στην επεξεργασία κοινών νομικών κριτηρίων, στην προώθηση της έρευνας και στις δραστηριότητες νομική και τεχνικής συνεργασίας και παρακολούθησης.

Το 1991 υιοθετήθηκε από την Επιτροπή των Υπουργών η Σύσταση με αριθμό R(91)11 σχετικά με τη σεξουαλική εκμετάλλευση, πορνογραφία, πορνεία και εμπορία παιδιών και νεαρών ανηλίκων, που αποτελεί ουσιαστικά το πρώτο διεθνές κείμενο που αντιμετώπισε το θέμα αυτό πλήρως⁸⁹. Το 1999 συστάθηκε η Επιτροπή εμπειρογνομόνων για την προστασία των παιδιών κατά της σεξουαλικής εκμετάλλευσης με στόχο να τροποποιήσει την παραπάνω Σύσταση.

Επίσης, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει οργανώσει και πολλές εκστρατείες ευαισθητοποίησης και δράσης, σεμινάρια με ΜΚΟ και με ΜΜΕ, σεμινάρια στις χώρες προέλευσης θυμάτων προς αφύπνιση των διαφόρων φορέων (αστυνομία, δικαστές, κοινωνικοί λειτουργοί, προσωπικό πρεσβειών, εκπαιδευτικοί, ΜΚΟ, κλπ.) σχετικά με το ρόλο τους απέναντι στα θύματα εμπορίας.

Ακόμη, το Συμβούλιο της Ευρώπης συγκρότησε ειδικευμένη ομάδα για να εξετάσει το ζήτημα της επίδρασης των νέων τεχνολογιών στην εμπορία ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, η οποία και εκπόνησε

⁸⁸ Βλ. Ad Hoc Committee on Action Against Trafficking in Human Beings, "Action undertaken by the Council of Europe in the field of Trafficking in Human Beings", (Information Document by the Directorate General II-Human Rights and the Directorate General I-Legal Affairs), Strasbourg, 21/08/2003

⁸⁹ Συκιώτου Αθανασία (2003), Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, θύμα-δράστης και κατασταλτικές στρατηγικές, Εκδόσεις Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 127

σχετική έκθεση⁹⁰. Παράλληλα συγκροτήθηκε και μια ομάδα ειδημόνων για την προστασία των παιδιών από την σεξουαλική εκμετάλλευση που αντικατέστησε την ομάδα που είχε συσταθεί το 1999. Επιπλέον, ο εν λόγω Οργανισμός ανέπτυξε σημαντικές δραστηριότητες στα πλαίσια του Προγράμματος κατά της Διαφθοράς και του Οργανωμένου Εγκλήματος στην νοτιοανατολική Ευρώπη (PACO).

Οι παραπάνω ενέργειες ήταν ιδιαίτερα σημαντικές γιατί οδήγησαν στην εκπόνησης μιας σειράς Συστάσεων από την Επιτροπή των Υπουργών και την Ολομέλεια της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης οι οποίες συνιστούν μια πανευρωπαϊκή στρατηγική για την καταπολέμηση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων. Η στρατηγική αυτή, όπως θ αποδειχθεί και από την αναλυτική περιγραφή των Συστάσεων, περιλαμβάνει την υιοθέτηση ορισμών, τη θέσπιση μεθόδων καταπολέμησης, πρόληψης, προστασίας και αρωγής θυμάτων, καθώς και μέτρα ποινικής νομοθεσίας και δικαστικής συνδρομής, αλλά και μέτρα για διεθνή συντονισμό και συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών.

Για την πιο αποτελεσματική δράση κατά της εμπορίας, το Συμβούλιο της Ευρώπης συνεργάζεται στενά και με άλλους διεθνείς οργανισμούς, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (Europol)⁹¹, η Interpol⁹², ο ΔΟΜ και ο ΟΑΣΕ. Αυτή η συνεργασία συνίσταται στη δημιουργία μηχανισμών συντονισμού, όπως η Ομάδα Δράσης του Συμφώνου Σταθερότητας

⁹⁰ Final report on the impact of the use of the new information technologies on trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation on 17/02/2003, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης: <http://www.humanrights.coe.int/equality>

⁹¹ Η Europol ξεκίνησε τις δραστηριότητες της το 1999 και σύμφωνα με το άρθρο 30 της ΣΕΕ αναλαμβάνει τη συλλογή, επεξεργασία, ανάλυση και ανταλλαγή σχετικών πληροφοριών και την κοινή αξιολόγηση ιδιαίτερων τεχνικών έρευνας σε σχέση με την εξακρίβωση σοβαρών μορφών οργανωμένης εγκληματικότητας. Η εντολή της περιλαμβάνει την πρόληψη και την καταστολή εγκλημάτων, όπως του εμπορίου ναρκωτικών, της παράνομης μετανάστευσης, της εμπορίας ανθρώπων, της πορνογραφίας ανηλίκων, της παραχάραξης, της τρομοκρατίας, του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, του εμπορίου κλεμμένων αυτοκινήτων, κ.ά.

⁹² Από το 1970, η Interpol είχε επισημάνει τη σύνδεση μεταξύ της σωματεμπορίας και των δικτύων του οργανωμένου εγκλήματος που κινούν ναρκωτικά ή ενέχονται για εγκλήματα βίας. Επίσης, από το 1989, έθεσε ως στόχο τη βελτίωση της διεθνούς συνεργασίας για την καταπολέμηση εγκλημάτων των οποίων θύματα είναι κυρίως ανήλικοι. Το 1998 απέκτησε ενεργό συμμετοχή στη μάχη κατά της διαφθοράς και των εγκλημάτων που συνδέονται με αυτή. Μέχρι σήμερα έχει υιοθετήσει, μεταξύ άλλων, και αρκετά ψηφίσματα για την εξάλειψη της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των ανηλίκων, ενώ το Νοέμβριο του 2000 συγκρότησε μια διεθνή ομάδα εργασίας με αντικείμενο την εμπορία γυναικών.

για την εμπορία ανθρώπων. Στο πλαίσιο της τελευταίας, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει αναλάβει την τεχνική υποστήριξη για την μεταρρύθμιση της ποινικής νομοθεσίας στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Γι' αυτό το λόγο θεσπίστηκε το **Πρόγραμμα LARA**, το οποίο ως στόχο έχει να ποινικοποιήσει την εμπορία ανθρώπων και να εστιάσει στην προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων, όπως προέβλεπε και η Σύσταση αριθμ. R(2000)11, που θα αναλυθεί στη συνέχεια και το Πρωτόκολλο του Παλέρμο. Το εν λόγω Πρόγραμμα που ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2002 και διήρκησε μέχρι τον Οκτώβριο του 2003 αποτελούνταν από τις παρακάτω πέντε φάσεις:

- Συλλογή νομοθεσίας κατά της εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων και των εθνικών στρατηγικών
- Επισκόπηση της παραπάνω νομοθεσίας από ένα δίκτυο διεθνών και εθνικών εξειδικευμένων ατόμων
- Οργάνωση της πρώτης περιφερειακής ομάδας εργασίας
- Αποστολή Συμβούλων για το σχεδιασμό της νομοθεσίας και την κατάρτιση για την κατάρτιση αυτής
- Οργάνωση δεύτερης περιφερειακής ομάδας εργασίας.

Τέλος, στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι, δεδομένου ότι η εμπορία είναι μια δραστηριότητα που μπορεί να ασκηθεί είτε από οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα είτε έξω από αυτά, και μια σειρά άλλων διεθνών νομικών κειμένων που έχουν υιοθετηθεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης επιφέρουν άμεσα αποτελέσματα στην αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα κείμενα που έχουν ως αντικείμενο την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τα δικαιώματα του παιδιού, τα κοινωνικά δικαιώματα, την προστασία των θυμάτων, καθώς και αυτά που στοχεύουν στην καταπολέμηση της διαφθοράς, του οργανωμένου εγκλήματος, του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, των εγκλημάτων στον κυβερνοχώρο, αλλά και γενικά της διεθνούς συνεργασίας σε ποινικά θέματα.

- **Ο ρόλος της Επιτροπής ECRI**

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενάντια στο Ρατσισμό και τη Μισαλλοδοξία ιδρύθηκε έπειτα από Απόφαση της πρώτης Συνδιάσκεψης των Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης που πραγματοποιήθηκε στη Βιέννη τον Οκτώβριο του 1993. Γενικότερο καθήκον της Επιτροπής αυτής είναι η καταπολέμηση του ρατσισμού, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας στην ευρωπαϊκή επικράτεια στο πλαίσιο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εντάσσεται, δηλαδή η δράση της στη γενικότερη δράση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και έχει άμεση σχέση με τη δράση του τελευταίου για την καταπολέμηση της εμπορίας, εφόσον το φαινόμενο αυτό είναι ζήτημα που άπτεται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τον Ιούνιο του 2002, η Επιτροπή των Υπουργών καθόρισε το καθεστώς της Επιτροπής, καθιστώντας της έναν ανεξάρτητο μηχανισμό ελέγχου όσον αφορά στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με ιδιαίτερη έμφαση στο ρατσισμό και στις φυλετικές διακρίσεις. Στην τρίτη Συνδιάσκεψη των Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης, στη Βαρσοβία το Μάιο του 2005, ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο ο ρόλος της, εφόσον αποκτάει τη δυνατότητα συνεργασίας με τις εθνικές αρχές και την κοινωνία των πολιτών. Το πρόγραμμα δραστηριοτήτων της έχει τρεις πλευρές.

Ο ρόλος της έγκειται αρχικά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και γι' αυτό η δράση της συνίσταται στη θέσπιση μέτρων για την καταπολέμηση της βίας, των διακρίσεων και των προκαταλήψεων που βιώνουν κάποια άτομα λόγω φυλής, χρώματος, θρησκείας, εθνικής προέλευσης και υπηκοότητας. Έχει υιοθετήσει, λοιπόν μια σειρά Συστάσεων⁹³ για την αντιμετώπιση του ρατσισμού, την ξενοφοβία, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας. Βέβαια, παράλληλα ασχολείται και με πιο εξειδικευμένα θέματα. Έτσι, για παράδειγμα έπειτα από προτροπή της εν λόγω Επιτροπής, το Συμβούλιο της Ευρώπης υιοθέτησε το Πρόσθετο Πρωτόκολλο Αριθμ. 12 της

⁹³ Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε ECRI and its programme of activities στο <http://www.ecri.gr>

ΕΣΔΑ που διευρύνει το πεδίο εφαρμογής της ρήτρας μη διακρίσεων (άρθρο 14) της ΕΣΔΑ.

Επίσης, συνεργάζεται στενά με την κοινωνία των πολιτών, δεδομένου ότι η αντιμετώπιση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας δεν είναι δυνατό να είναι αποτελεσματική χωρίς τη συνεργασία των κυβερνήσεων με την κοινωνία των πολιτών. Στο πλαίσιο αυτό συνεργάζεται τόσο με μη κυβερνητικές οργανώσεις, όσο και με ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς. Τέλος, η τρίτη πλευρά των δραστηριοτήτων της Επιτροπής αφορά στην προσέγγιση κάθε κράτους ξεχωριστά. Αυτό πρακτικά σημαίνει την εξέταση της κατάστασης αναφορικά με ρατσιστικά φαινόμενα σε κάθε κράτος-μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης και στη συνέχεια την υιοθέτηση Εκθέσεων, αλλά και Συστάσεων για την αντιμετώπιση των σχετικών φαινομένων.

II. Η συμβολή της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης και της Επιτροπής των Υπουργών στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων

Τα δύο όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση και η Επιτροπή των Υπουργών έχουν συμβάλλει ιδιαίτερα στην υιοθέτηση της Σύμβασης για την εμπορία ανθρώπων, δεδομένου ότι οι Συστάσεις και τα Ψηφίσματα που υιοθέτησαν προετοίμασαν το έδαφος για την εκπόνησή της. Τα κείμενα αυτά παρόλο που στερούνται δεσμευτικής ισχύος αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για τους δημιουργούς της Σύμβασης. Το περιεχόμενο αυτών των πράξεων διαμορφώθηκε από διάφορα κείμενα του ίδιου του Συμβουλίου της Ευρώπης. Πρόκειται για την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1950) και τα Πρωτόκολλα της, τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (1961), έτσι όπως αναθεωρήθηκε το 1996 και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη που προβλέπει ένα Σύστημα Συλλογικών Αναφορών (1995). Από αυτά τα νομικά κείμενα εμπνεύστηκε η

Ράππη Μαρία Η εμπορία ανθρώπων και η αντιμετώπιση της στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης

Ολομέλεια της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης προκειμένου να εκδώσει τις παρακάτω Συστάσεις.

Έτσι, λοιπόν στη **Σύσταση 1325(1997) «Εμπορία γυναικών και εξαναγκαστική πορνεία στα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης»⁹⁴**, η ολομέλεια της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης ωθούμενη από τη δραματική αύξηση της εμπορίας γυναικών και της εξαναγκαστικής πορνείας στα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και από την αυξανόμενη σύνδεση των οργανωμένων εγκληματικών οργανώσεων με αυτά τα φαινόμενα, δίνει καταρχήν έναν ορισμό για την έννοια της εμπορίας.

Εμπορία θεωρείται οποιαδήποτε νόμιμη ή παράνομη μεταφορά γυναικών ή/και η πώληση αυτών, με ή χωρίς την αρχική τους συγκατάθεση, για την απόκτηση οικονομικού κέρδους, με σκοπό την εξαναγκαστική πορνεία, καθώς και άλλων μορφών σεξουαλικής εκμετάλλευσης η οποία συνοδεύεται και από χρήση βίας, που συνίσταται στη σωματική, ψυχολογική και σεξουαλική βία και περιλαμβάνει τον εκφοβισμό, το βιασμό ή μια κατάσταση εξάρτησης.

Η Συνέλευση, θεωρεί, λοιπόν ότι είναι επιτακτική ανάγκη να αναληφθεί άμεσα δράση για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου και στο πλαίσιο αυτό χαρακτηρίζει ως θετικό βήμα την υιοθέτηση της Κοινής Δράσης το 1996 από πλευράς Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία όμως δεν προβλέπει την υιοθέτηση δεσμευτικών Συστάσεων. Το Συμβούλιο της Ευρώπης από την πλευρά του ως ένας πανευρωπαϊκός οργανισμός που βασίζεται στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πρέπει να πρωτοστατήσει στην προσπάθεια για την αντιμετώπιση της σεξουαλικής εμπορίας

Γι' αυτό το λόγο συστήνει στην Επιτροπή των Υπουργών να προετοιμάσει την εκπόνηση μιας Σύμβασης ενάντια στην εμπορία γυναικών, στην οποία θα μπορούν να είναι συμβαλλόμενα μέρη και κράτη μη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η σκέψη, λοιπόν για την εκπόνηση μιας τέτοιας Σύμβασης υπάρχει από πολύ νωρίς, όμως λόγω της πολυπλοκότητας του ζητήματος χρειάστηκε να περάσουν οχτώ χρόνια μέχρι την τελική υπογραφή του σχετικού κειμένου. Η

⁹⁴ COUNCIL OF EUROPE, Recommendation No. 1325(1997) *on traffic in women and forced prostitution in Council of Europe member states*, adopted by the Parliamentary Assembly on 23/04/1997

Συνέλευση έχοντας επίγνωση της χρονικής διάρκειας που απαιτείται για την εκπόνηση της παραπάνω Σύμβασης προτείνει με την εν λόγω Σύσταση στην Επιτροπή των Υπουργών την υιοθέτηση μιας σειράς μέτρων στα κράτη-μέλη που θα στοχεύουν στην αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας.

Τα μέτρα αυτά έχουν να κάνουν με τη γνωστοποίηση του φαινομένου στην κοινή γνώμη και ιδιαίτερα στις ομάδες-στόχους που είναι πιθανολογούμενα θύματα, με την εκπαίδευση των ατόμων που ασχολούνται με μεταναστευτικά ζητήματα, έτσι ώστε να μπορούν να διακρίνουν τα πιθανά θύματα και να μπορούν στη συνέχεια να τα προστατεύσουν, με τη δημιουργία κατάλληλων δομών στις αστυνομικές υπηρεσίες των κρατών-μελών οι οποίες θα συνεργάζονται μεταξύ τους, καθώς και με την Interpol και την Europol και τέλος με την κατάσχεση των κερδών που προέρχονται από εγκληματικές πράξεις που σχετίζονται με την εμπορία γυναικών και την εξαναγκαστική πορνεία. Τέλος, τα μέτρα που προτείνονται αφορούν στην προστασία των θυμάτων της εμπορίας και πιο συγκεκριμένα στην παροχή αδειών παραμονής για τα θύματα που είναι πρόθυμα να συνεργαστούν με τις δικαστικές αρχές, στην παροχή νομικής, ιατρικής και ψυχολογικής βοήθειας σ' αυτά, στην επιβολή αυστηρότερων ποινών στους διακινητές, στην προσαγωγή των δραστών στη χώρα τους ακόμη και αν το έγκλημα έχει τελεστεί σε άλλο κράτος και στην δημιουργία κέντρων υποδοχής για τα θύματα προκειμένου να τους παρασχεθεί η απαραίτητη ψυχολογική υποστήριξη για να μπορέσουν να ενσωματωθούν πιο εύκολα στην κοινωνία της χώρας προέλευσης κατά την επιστροφή τους εκεί.

Στη Σύσταση 1450(2000) *«Βία ενάντια των γυναικών στην Ευρώπη»*⁹⁵, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση επισημαίνει με ανησυχία την αύξηση της βίας ενάντια των γυναικών στα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι καθημερινά μία στις πέντε γυναίκες πέφτουν θύματα βίας, σωματικής ή ψυχολογικής, στην ευρωπαϊκή επικράτεια. Επίσης, η Συνέλευση επισημαίνει ότι παρόλο που η οικογενειακή βία είναι μια από τις πιο συνηθισμένες μορφές βίας ενάντια στις γυναίκες, είναι τελικά και αυτή που είναι

⁹⁵ COUNCIL OF EUROPE, Recommendation No. 1450(2000) on Violence against women in Europe, adopted by the Parliamentary Assembly on 03/04/2000

λιγότερο ορατή. Περισσότερες είναι οι γυναίκες που πεθαίνουν ετησίως στην Ευρώπη ως θύματα οικογενειακής βίας, από αυτές που πεθαίνουν από καρκίνο ή σε αυτοκινητιστικά δυστυχήματα.

Λόγω, λοιπόν της κατάστασης αυτής, η Συνέλευση συστήνει στην Επιτροπή των Υπουργών να εκπονήσει ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα, το οποίο θα έχει ως στόχο, καταρχήν να ποινικοποιήσει το βιασμό που υφίσταται στον έγγαμο βίο και να εξασφαλίσει ευρύτερη προστασία στις γυναίκες, για παράδειγμα μέσω της επιβολής αυστηρών ποινών στους συζύγους που βιαιοπραγούν σε βάρος των γυναικών, καθώς και ευρύτερη ευελιξία όσον αφορά την πρόσβαση στη δικαστική προστασία. Επιπλέον, η Συνέλευση προτρέπει τα κράτη-μέλη να επικυρώσουν και να εφαρμόσουν τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την κατάργηση των διακρίσεων εναντίον των γυναικών, καθώς και το Πρωτόκολλο αυτής. Επίσης, να υιοθετήσουν προγράμματα για την εκπαίδευση των αστυνομικών και των δικαστών που έρχονται αντιμέτωποι με γυναίκες που έχουν πέσει θύματα βίας, να δημιουργήσουν κέντρα φιλοξενίας γι' αυτές και να πραγματοποιήσουν εκστρατείες ενημέρωσης και αφύπνισης συνειδήσεων, έτσι ώστε να προωθηθεί η ισότητα μεταξύ των δύο φύλων, αλλά και προκειμένου να καταστεί κατανοητό ότι η βία εναντίον των γυναικών είναι ανεπίτρεπτη.

Επίσης, στη **Σύσταση 1467(2000) «Μυστική μετανάστευση και η δράση ενάντια στους διακινητές»⁹⁶**, η Συνέλευση επισημαίνει την ανησυχία της για το μεγάλο αριθμό μεταναστών που χάνουν τη ζωή τους προσπαθώντας να εισέλθουν παράνομα στην ευρωπαϊκή επικράτεια ή λόγω των άθλιων συνθηκών που αντιμετωπίζουν σ' αυτήν. Όπως ορίζεται στην εν λόγω Σύσταση, 30 εκατομμύρια άνθρωποι ετησίως διακινούνται λαθραία στα διεθνή σύνορα, ενώ περίπου 400.000-500.000 λαθρομετανάστες εισέρχονται ετησίως στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πολλοί από αυτούς ενώ ξεκινούν να εισέλθουν στην ευρωπαϊκή επικράτεια παράνομα, πέφτουν στα δίκτυα των σωματεμπόρων με αποτέλεσμα να βρίσκονται τελικά σε μια κατάσταση διαρκούς εξάρτησης και εκμετάλλευσης. Το τελευταίο διευκολύνεται και από το γεγονός ότι τα ευρωπαϊκά

⁹⁶ COUNCIL OF EUROPE, Recommendation 1467(2000), *Clandestine immigration and the fight against traffickers*, adopted by the Assembly on 29/06/2000

κράτη έχουν επιβάλλει αυστηρούς περιορισμούς όσον αφορά στην νόμιμη μετανάστευση, ενώ παράλληλα έχουν μειώσει την αναπτυξιακή βοήθεια που παρέχουν. Τη συγκεκριμένη αντίθεση μάλιστα καταδικάζει η Συνέλευση με την εν λόγω Σύσταση.

Όμως, αντί για την επιβολή αυστηρών περιορισμών, τα ευρωπαϊκά κράτη πρέπει να εξετάσουν τις αιτίες που προκαλούν τις μεταναστευτικές ροές και να συνεργαστούν στενά με τις χώρες προέλευσης των μεταναστών προκειμένου να τις αντιμετωπίσουν από κοινού. Είναι απαραίτητο, επίσης, να δημιουργηθούν περισσότερες ευκαιρίες νόμιμης μετανάστευσης, έτσι ώστε να μειωθούν οι παράνομες μεταναστευτικές ροές και να βρεθούν επαρκείς εναλλακτικές για την μυστική/κρυφή μετανάστευση.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, η Συνέλευση συστήνει στην Επιτροπή των Υπουργών να αναλάβει πρωτοβουλία για συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών προκειμένου για τη μείωση της παράνομης μετανάστευσης και την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Η πρωτοβουλία αυτή θα περιλαμβάνει την ανάλυση των αιτιών και των συνεπειών της παράνομης μετανάστευσης, τη θέσπιση κατευθυντήριων γραμμών για μια πιο εναρμονισμένη και σφαιρική πολιτική και νομοθεσία για την παράνομη μετανάστευση στην Ευρώπη, την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για όσους έρχονται σε άμεση επαφή με τους παράνομους μετανάστες και τέλος, την εκπόνηση μιας σύμβασης για την αντιμετώπιση της μυστικής /κρυφής μετανάστευσης σε όλες τις μορφές της, η οποία θα περιέχει και προβλέψεις για την προστασία των λαθρομεταναστών, καθώς και ποινές για τους διακινητές και τους εργοδότες των λαθρομεταναστών.

Ακόμη, στη Σύσταση No. R(2000)11 **«Δράση ενάντια στην εμπορία ανθρώπων για σεξουαλική εκμετάλλευση»⁹⁷**, δίνεται ο ορισμός της εμπορίας, όμως μόνο για σεξουαλικό σκοπό. Έπειτα προτείνονται η υιοθέτηση μιας πολυαρχικής προσέγγισης που θα περιλαμβάνει τη συνεργασία εθνικών αρχών και μη κυβερνητικών οργανισμών, καθώς και τη διεξαγωγή ερευνών σχετικά με την επιρροή των μέσων ενημέρωσης, το προφίλ των πελατών της βιομηχανίας

⁹⁷ COUNCIL OF EUROPE, Recommendation No. R(2000)11 on *action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation*, adopted by the Committee of Ministers on 19705/2000

του σεξ, τις συνέπειες του φαινομένου, την προέλευσή του και τις μεθόδους που χρησιμοποιούν οι σωματέμποροι.

Η Σύσταση περιλαμβάνει μέτρα πρόληψης της εμπορίας ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Τέτοια είναι η αντιμετώπιση των αιτιών ανάπτυξης αυτού του φαινομένου, οι διάφορες εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, τα εκπαιδευτικά προγράμματα σχετικά με την ισότητα των δύο φύλων και η κατάρτιση υπαλλήλων των κοινωνικών, αστυνομικών, διπλωματικών, ιατρικών, τελωνειακών και δικαστικών υπηρεσιών.

Επιπλέον, περιλαμβάνει μέτρα βοήθειας και προστασίας των θυμάτων, αλλά και μέτρα σχετικά με την επιβολή ποινών και τη δικαστική συνεργασία. Όσον αφορά στα μεν πρώτα προβλέπονται η ίδρυση κέντρων υποδοχής και φιλοξενίας των θυμάτων, η παροχή νομικών συμβουλών σ' αυτά, η λήψη μέτρων σχετικά με την προστασία των θυμάτων που επιθυμούν να παραστούν ως μάρτυρες στη δίκη κατά των διακινητών τους, η υιοθέτηση μέτρων κοινωνικής προστασίας των θυμάτων και εξασφάλιση του δικαιώματος επαναπατριsmού για όσα από τα θύματα το επιθυμούν. Τα δε δεύτερα περιλαμβάνουν μέτρα για επιβολή ποινών στους διακινητές, για την κατάσχεση των κερδών που προέρχονται από παράνομες δραστηριότητες, όπως η εμπορία ανθρώπων και την διατήρηση ενός συστήματος πληροφόρησης που θα διευκολύνει την έρευνα και την προσαγωγή των διακινητών.

Τέλος, προβλέπονται μέτρα για το συντονισμό και τη συνεργασία σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Προτείνεται, λοιπόν ένα συντονιστικός μηχανισμός, ο οποίος θα σχεδιάζει την εθνική πολιτική κάθε κράτους για το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων και θα ανταλλάσει πληροφορίες με μηχανισμούς άλλων κρατών που ασχολούνται με το εν λόγω ζήτημα. Σε διεθνές επίπεδο, προτείνεται η θέσπιση ενός διεθνούς μηχανισμού συντονισμού με αρμοδιότητα, κυρίως τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού μητρώου εξαφανισμένων ατόμων. Βέβαια, τα κράτη-μέλη θα πρέπει να εφαρμόσουν και όλα εκείνα τα διεθνή κείμενα που

σχετίζονται με την αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων⁹⁸.

Παράλληλα με την παραπάνω Σύσταση για τη σεξουαλική εκμετάλλευση γενικότερα, συστάθηκε και μια ειδικότερα για τη σεξουαλική εκμετάλλευση των ανηλίκων. Πρόκειται για τη **Σύσταση Rec(2001)16 για την «Προστασία των ανηλίκων από τη σεξουαλική εκμετάλλευση»⁹⁹**, στην οποία το συμφέρον του παιδιού είναι αυτό που λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη κατά τη θέσπιση οποιονδήποτε μέτρων για την αντιμετώπιση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των ανηλίκων. Στα γενικά μέτρα περιλαμβάνονται η πληροφόρηση μέσω των διάφορων εκστρατειών και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σχετικά με τους κινδύνους που κρύβει η σεξουαλική εκμετάλλευση των ανηλίκων, καθώς και η σύσταση ενός εθνικού μηχανισμού που αναλαμβάνει την ανταλλαγή πληροφοριών αναφορικά με τις καλές πρακτικές και τα πιο αποτελεσματικά μέτρα για την πρόληψη της σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανηλίκων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο ρόλο των μέσων ενημέρωσης και του διαδικτύου για την ενημέρωση και πρόληψη αυτού του φαινομένου. Επίσης, προβλέπονται ειδικά μέτρα για την πορνεία, την πορνογραφία και την εμπορία των ανηλίκων, τα οποία αφορούν, κυρίως στην παροχή βοήθειας σ' αυτά και στην επιβολή ποινικών κυρώσεων στα άτομα που χρησιμοποιούν τις σεξουαλικές υπηρεσίες των ανηλίκων. Τέλος, απαραίτητη θεωρείται και η προώθηση των ερευνών μεταξύ άλλων σχετικά με τη σύνδεση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης με το οργανωμένο έγκλημα, την ανταλλαγή εμπειριών ανηλίκων που έχουν κακοποιηθεί σεξουαλικά, τη σύνδεση μεταξύ υιοθεσιών και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, τη φύση της παιδοφιλίας και τον τρόπο με τον οποίο οι δράστες εκμεταλλεύονται σεξουαλικά τους ανηλίκους.

Επιπλέον, η Συνέλευση υιοθέτησε τη **Σύσταση 1526(2001)1 «Μια εκστρατεία ενάντια στην εμπορία ανηλίκων προκειμένου να σταματήσει η**

⁹⁸ Παραδείγματα τέτοιων κειμένων είναι ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης(1996) και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1995, καθώς και η Σύμβαση για την κατάργηση όλων των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών(1979)

⁹⁹ COUNCIL OF EUROPE, Recommendation Rec(2001)16 on the protection of children against sexual exploitation, adopted by the Committee of Ministers on 31/10/2001

πορεία από την ανατολική Ευρώπη: το παράδειγμα της Μολδαβίας»¹⁰⁰, με την οποία ασχολήθηκε με το ζήτημα της εμπορίας των ανηλίκων. Η Συνέλευση θεωρεί το τελευταίο ένα φαινόμενο ιδιαίτερα κερδοφόρο, το οποίο ελέγχεται από ισχυρά διεθνή εγκληματικά δίκτυα που χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογικές μεθόδους. Η εμπορία ανηλίκων είναι ακόμη ένα πολύπλοκο φαινόμενο, εφόσον δεν περιλαμβάνει πλέον μόνο τη σεξουαλική εκμετάλλευση των ανηλίκων, αλλά αναφέρεται και στην εμπορία οργάνων αυτών, καθώς και στην παράνομη υιοθεσία τους.

Οι ανήλικοι που εμπλέκονται στα δίκτυα των σωματεμπόρων προέρχονται από χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και ο αριθμός αυτών είναι άγνωστος, γιατί είναι πολύ δύσκολο να εξακριβωθεί ο αριθμός των παιδιών που εξαφανίζονται τόσο από τα διάφορα ιδρύματα, όσο και από τους δρόμους όπου επαιτούν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μολδαβία, η οποία είναι μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης από το 1995 και έχει παραμεληθεί όσον αφορά τη διεθνή οικονομική και αναπτυξιακή βοήθεια με αποτέλεσμα να είναι έντονο το πρόβλημα της φτώχειας και ως εκ τούτου και οι μεταναστευτικές ροές προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης να είναι αυξημένες.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης θεωρείται ένας από τους πιο κατάλληλους οργανισμούς για να ασχοληθεί με αυτό το ζήτημα, δεδομένου ότι όλες οι χώρες, είτε πρόκειται για χώρες προέλευσης, είτε διαμετακόμισης, είτε προορισμού, είναι όλες κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αυτό που πρέπει να αποτελέσει πρωταρχική μέριμνα των ευρωπαϊκών κρατών είναι να αντιμετωπιστούν οι αιτίες που προκαλούν την εμπορία ανθρώπων, πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της φτώχειας, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η μετανάστευση για οικονομικούς λόγους στις χώρες προέλευσης, καθώς και η ζήτηση για τις υπηρεσίες της εμπορίας.

Συγκεκριμένα για την περίπτωση της Μολδαβίας, η Συνέλευση προτρέπει την Επιτροπή των Υπουργών να αποφασίσει την παροχή αναπτυξιακής βοήθειας δίνοντας προτεραιότητα στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης και της

¹⁰⁰ COUNCIL OF EUROPE, Recommendation 1526(2001)1, *A campaign against trafficking in minors to put a stop to the east European route: the example of Moldova*, adopted by the Assembly on 27/06/2001

επαγγελματικής κατάρτισης. Επίσης, πρέπει να παρασχεθεί η κατάλληλη βοήθεια στις οικογένειες ώστε να μην εγκαταλείπουν τα παιδιά τους και τέλος να δημιουργηθεί ένας θεσμός, ο Συνήγορος του Παιδιού, στον οποίο θα δοθεί η κατάλληλη εξουσία για να ασχοληθεί με τα ζητήματα των ανηλίκων. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να ενισχυθούν οι προσπάθειες των μη κυβερνητικών οργανισμών στη Μολδαβία, κυρίως όσον αφορά στην ενημέρωση των νέων σχετικά με τους κινδύνους της εμπορίας ανθρώπων στο πλαίσιο της προληπτικής πολιτικής. Είναι απαραίτητο το πρόβλημα της σωματεμπορίας των ανηλίκων να αποτελέσει ένα από τα κύρια θέματα της agenda στις διάφορες συναντήσεις των πολιτικών ηγετών.

Τέλος, η Συνέλευση συστήνει στην Επιτροπή των Υπουργών να καταστεί η εμπορία ανηλίκων έγκλημα στις νομοθεσίες των κρατών-μελών που θα τιμωρείται και θα μπορεί να οδηγήσει σε προσαγωγή των δραστών χωρίς να χρειάζεται απαραίτητα η καταγγελία του θύματος. Σε νομοθετικό επίπεδο προωθείται με τη συγκεκριμένη Σύσταση και η ιδέα για ένα πανευρωπαϊκό δίκτυο εθνικών συνηγόρων που θα συντονίζει τις προσπάθειες προστασίας και αρωγής των θυμάτων και των οικογενειών τους. Εκτός, βέβαια από τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν σε εθνικό επίπεδο, η Συνέλευση προτρέπει τα κράτη-μέλη να επωφεληθούν των προσπαθειών της Ειδικευμένης Ομάδας για την εμπορία ανθρώπων του Συμφώνου Σταθερότητας για την Ανατολική Ευρώπη, καθώς και της οικονομικής ενίσχυσης που έχει δοθεί σε διάφορους οργανισμούς, όπως ο Διεθνής Οργανισμός για τη Μετανάστευση και η UNICEF, έτσι ώστε να ενισχυθεί η δράση στους τομείς της πρόληψης και του επαναπατρισμού των θυμάτων.

Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε, επίσης, το **Ψήφισμα 1307(2002)1 «Σεξουαλική εκμετάλλευση ανηλίκων: μηδενική ανεκτικότητα»¹⁰¹**. Στο εν λόγω Ψήφισμα, η Συνέλευση αφού υπενθύμισε τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1989 για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία επικυρώθηκε από όλα τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, υποστηρίζει ότι η σεξουαλική εκμετάλλευση των ανηλίκων δε γνωρίζει

¹⁰¹ COUNCIL OF EUROPE, Resolution No. 1307(2002)1, *Sexual exploitation of children: zero tolerance*, adopted by the Assembly on 27/09/2002

σύνορα και πως η παιδική πορνογραφία αντιπροσωπεύει από μόνη της σεξουαλική εκμετάλλευση των παιδιών η οποία επιτείνει την περαιτέρω εκμετάλλευσή τους, δεδομένου και της εκτεταμένης χρήσης του διαδικτύου, αλλά και των διευκολύνσεων που προσφέρει γενικά η τεχνολογική εξέλιξη. Ακόμη, δε θεωρεί απαραίτητη την θέσπιση νέων νομικών εργαλείων, εφόσον προηγείται η εφαρμογή των ήδη υπαρχόντων, όπως η Σύσταση 16(2001) για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση.

Το εν λόγω Ψήφισμα προτρέπει τα κράτη-μέλη να εντάξουν την αντιμετώπιση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και ιδιαίτερα την αντιμετώπιση των κινδύνων που απορρέουν από το διαδίκτυο για τους ανηλίκους¹⁰² στους εθνικούς τους στόχους. Τα κράτη-μέλη δεν πρέπει να δείξουν καμία ανεκτικότητα απέναντι σε εγκλήματα που διαπράττονται σε παιδιά. Αντίθετα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην προστασία των δικαιωμάτων των ανήλικων θυμάτων και στη σύλληψη των δραστών. Προς αυτήν την κατεύθυνση θεωρείται απαραίτητη η βοήθεια οικονομικής φύσεως προς αυτούς τους μη κυβερνητικούς οργανισμούς που δραστηριοποιούνται σ' αυτόν τον τομέα, καθώς και η καθιέρωση εθνικών παρατηρητηρίων για εγκλήματα σεξουαλικής φύσεως σε βάρος ανηλίκων τα οποία θα καταγράφουν τις αιτίες που προκαλούν αυτό το φαινόμενο, προκειμένου να βρεθούν και οι κατάλληλες λύσεις. Τέλος, η Συνέλευση συστήνει στα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης να συνεργαστούν με την Ευροpol, η Σύμβαση της οποίας θα πρέπει να είναι ανοιχτή προς υπογραφή και σε κράτη-μη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κυρίως για ζητήματα, όπως η εμπορία ανθρώπων και η παιδική πορνογραφία.

Ακόμη, στη **Σύσταση 1545(2002) «Εκστρατεία ενάντια στην εμπορία γυναικών»¹⁰³**, η Συνέλευση αποδέχεται ότι η εμπορία ανθρώπων είναι ένα φαινόμενο που παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις βασικές αρχές του κράτους δικαίου και της δημοκρατίας. Χαρακτηρίζεται ως έγκλημα απέναντι στην

¹⁰² Οι επιπτώσεις από την εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου έχουν απασχολήσει έντονα το Συμβούλιο της Ευρώπης και γι' αυτό το λόγο προέβη στην εκπόνηση της *Σύμβασης για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο*, η οποία ασχολείται κυρίως με την παιδική πορνογραφία στο διαδίκτυο.

¹⁰³ COUNCIL OF EUROPE, *Campaign against trafficking in women*, Recommendation No. 1545 (2002), adopted by the Parliamentary Assembly on 21/01/2002

ανθρωπότητα, δεδομένου ότι δε σέβεται την ακεραιότητα και την αξιοπρέπεια των γυναικών, παραβιάζει το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας τους και ακόμη και το ίδιο το δικαίωμα ζωής. Είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο, αν λάβουμε υπόψη μας ότι συνδέεται με την πορνεία και με διάφορες κρυφές μορφές εκμετάλλευσης, όπως ο σεξουαλικός τουρισμός και οι γάμοι «κατά παραγγελία». Αναμφισβήτητα συνδέεται και με τη μετανάστευση, αφού όπως έχει αποδειχθεί οι σωματέμποροι αποτελούν τελικά το μέσο για τη μετακίνηση μεγάλου αριθμού γυναικών, κυρίως από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη προς τη Δυτική. Η αυξημένη ζήτηση για εργασία στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και ο περιορισμός των νόμιμων μεταναστευτικών ροών έχουν οδηγήσει σε αύξηση του φαινομένου της εμπορίας. Η σχέση της εμπορίας ανθρώπων με την μετανάστευση κα ιδιαίτερα με την παράνομη επιβεβαιώνεται και από την Επιτροπή των Υπουργών, η οποία υποστηρίζει ότι πρέπει να γίνουν πιο αυστηρές οι ποινές που επιβάλλονται στους διακινητές.

Επίσης, η Συνέλευση αποδέχεται ότι κύρια αιτία εξάπλωσης αυτού του φαινομένου είναι η φτώχεια ως άμεσο αποτέλεσμα της μετακίνησης προς την οικονομία της αγοράς στις χώρες προέλευσης των θυμάτων. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη τις επιπτώσεις του στην ψυχική και σωματική υγεία των θυμάτων και τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετωπίζουν τα θύματα, θεωρεί επιτακτική ανάγκη να θεσπιστούν κοινές πολιτικές και δράσεις για την αντιμετώπισή του.

Πιο συγκεκριμένα, συστήνει στις κυβερνήσεις των κρατών-μελών να ποινικοποιήσουν την εμπορία γυναικών και τον σεξουαλικό τουρισμό στα εθνικά τους δίκαια και να ενισχύσουν την νομοθεσία που αφορά στην τιμωρία των διακινητών και όσων χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες των θυμάτων της εμπορίας ανθρώπων. Τέλος, αναφορικά με τις νομοθετικές ρυθμίσεις προτείνεται η δημιουργία του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου που θα δίνει τη δυνατότητα σε οργανισμούς που ασχολούνται με την υπεράσπιση των θυμάτων να αναλαμβάνουν δράση σε νομικό επίπεδο ενάντια στους δράστες.

Ακόμη, η Συνέλευση προτείνει τη σύσταση ενός εθνικού ανταποκριτή σε κάθε κράτος-μέλος, ο οποίος θα ασχολείται με την εφαρμογή των εθνικών

σχεδίων δράσης για την εμπορία ανθρώπων λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της κάθε περίπτωσης σε κάθε κράτος. Βέβαια, όπως έχει επισημάνει η Επιτροπή των Υπουργών σε ορισμένα κράτη-μέλη υπάρχει ήδη αυτός ο φορέας και αυτό που απαιτείται είναι συντονισμένη δράση σε εθνικό επίπεδο, κυρίως όσον αφορά στη βοήθεια στα θύματα και στις οικογένειές τους. Επιπλέον, χρήσιμο εργαλείο θα ήταν και η υποβολή ετήσιων εκθέσεων στα εθνικά κοινοβούλια που ουσιαστικά θα γνωστοποιούν την κατάσταση αναφορικά με το εν λόγω φαινόμενο σε κάθε κράτος, καθώς και τις δραστηριότητες που έχουν αναληφθεί για την αντιμετώπισή του. Τέλος, αυτό που αξίζει να αναφερθεί είναι ότι η Συνέλευση προτείνει στις κυβερνήσεις των κρατών-μελών να μην εμποδίζουν, με το να μην εκδίδουν *visa*, την ελεύθερη κυκλοφορία όσων γυναικών επιθυμούν να μεταβούν στη δυτική Ευρώπη, γιατί σε αυτήν την περίπτωση θα είναι πιο εύκολο να μετατραπούν σε έρμαιο των δικτύων εμπορίας ανθρώπων.

Όσον αφορά στην πρόληψη του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, η Συνέλευση προτείνει τη σύναψη διμερών συμφωνιών μεταξύ των χωρών προορισμού και των χωρών προέλευσης των θυμάτων, τη δημιουργία εξειδικευμένων αστυνομικών υπηρεσιών, οι οποίες σε συνεργασία με την *Interpol*, την *Europol* και τις διάφορες μη-κυβερνητικές οργανώσεις θα ανταλλάσσουν πληροφορίες για τον εντοπισμό των δραστών και των δικτύων εμπορίας ανθρώπων.

Επιπλέον, ιδιαίτερα σημαντικός είναι και ο ρόλος των διάφορων προγραμμάτων πρόληψης που θα εστιάζουν στις αιτίες που προκαλούν το φαινόμενο της εμπορίας και κυρίως στην ανισότητα των δύο φύλων στην αγορά εργασίας, στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση σε κάποια επαγγέλματα και στη βία ενάντια στις γυναίκες. Τέλος, στο ίδιο πλαίσιο εντάσσονται και οι εκστρατείες αφύπνισης συνειδήσεων που απευθύνονται προς όσους έχουν άμεση σχέση με το φαινόμενο της εμπορίας, όπως είναι οι υπάλληλοι των υπουργείων, οι αστυνομικές υπηρεσίες, οι διπλωματικοί αντιπρόσωποι, οι δημόσιες αρχές και οι υπάλληλοι των μη κυβερνητικών οργανώσεων.

Αναφορικά με τα μέτρα για την προστασία των θυμάτων, η Συνέλευση προτείνει μεταξύ άλλων να δημιουργηθούν ξενώνες φιλοξενίας για τα θύματα εμπορίας, με πρότυπο αυτούς που λειτουργούν στην Ιταλία, στο Βέλγιο και στην Αυστρία, να δημιουργηθούν τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας σε κάθε κράτος-μέλος που θα παρέχουν πληροφορίες στα θύματα, καθώς και υπηρεσίες πληροφόρησης στις πρεσβείες και στα προξενεία των χωρών προέλευσης που θα παράσχουν πληροφορίες για τις χώρες προορισμού. Ακόμη, πολύ σημαντικά θεωρούνται και τα μέτρα για την προστασία των θυμάτων και των μαρτύρων που επιθυμούν να καταθέσουν, καθώς και των οικογενειών τους, όπως επίσης και τα μέτρα σχετικά με τις άδειες παραμονής που παρέχονται στα θύματα. Η Συνέλευση προτείνει να παρέχονται μόνιμες άδειες παραμονής στα θύματα εμπορίας ανθρώπων που επιθυμούν να καταθέσουν στο δικαστήριο και χρειάζονται προστασία και άδειες παραμονής προσωρινού χαρακτήρα, αλλά με τη δυνατότητα ανανέωσης, για τα υπόλοιπα θύματα για ανθρωπιστικούς λόγους.

Τέλος, αναφορικά με την τιμωρία των δραστών η Συνέλευση προτείνει τη θέσπιση κυρώσεων για όσους εν γνώσει τους απολαύουν τις υπηρεσίες των θυμάτων της εμπορίας. Επίσης, οι ποινές που θα επιβληθούν στους σωματέμπορους να είναι παρόμοιες με αυτές που επιβάλλονται σε όσους διακινούν ναρκωτικά και όπλα και ανάμεσα σε αυτές να είναι και η αποζημίωση των θυμάτων. Επιπλέον, όσον αφορά στα τελευταία η Συνέλευση συστήνει την παροχή νομικής βοήθειας σ' αυτά και την υιοθέτηση ειδικών κανόνων, όπως για παράδειγμα η διευκόλυνση όσον αφορά το βάρος αποδείξεως που επιβαρύνει τα θύματα. Τέλος, η Σύσταση αναφέρεται και στην ποινικοποίηση των υπευθύνων ακόμη και αν το έγκλημα διαπράχθηκε στο εξωτερικό συμπεριλαμβανομένου και των περιπτώσεων, όπου το έγκλημα έλαβε χώρα σε περισσότερα από ένα κράτη και ανεξάρτητα από το εάν η καταγγελία έχει προέλθει από αυτό ή αυτά τα κράτη.

Με βάση, λοιπόν όλα τα παραπάνω η Κοινοβουλευτική Συνέλευση συστήνει στην Επιτροπή των Υπουργών να δημιουργήσει ένα Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για την εμπορία ανθρώπων, το οποίο θα παρέχει την κατάλληλη πληροφόρηση γι' αυτό το φαινόμενο, θα εγκαθιδρύσει ένα διεθνές δίκτυο ειδικών για την εμπορία ανθρώπων, θα διεξάγει συστηματική έρευνα σε συνεργασία με

άλλους διεθνείς οργανισμούς και θα μελετάει τις επιπτώσεις της χρήσης νέας τεχνολογίας στις γυναίκες και στα παιδιά, καθώς και στα θύματα της εμπορίας ανθρώπων. Επιπλέον, συστήνει την εκπόνηση μιας Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, η οποία μπορεί να απευθύνεται και σε κράτη που δεν είναι μέλη του οργανισμού και τέλος, συστήνει την εφαρμογή της Σύστασης R(2000)11 και τη μεταβίβασή της στον Επίτροπο για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στο **Ψήφισμα 1337(2003) «Σύνδεση της μετανάστευσης με την εμπορία γυναικών και την πορνεία»¹⁰⁴**, αλλά και στη **Σύσταση Rec(1610)2003 «Σύνδεση της μετανάστευσης με την εμπορία γυναικών και την πορνεία»¹⁰⁵**, η Συνέλευση θεωρεί την εμπορία γυναικών και τη μετανάστευση που συνδέεται με αυτήν ως ένα από τα χαρακτηριστικά της ανισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών. Η φτώχεια και η έλλειψη ευκαιριών σε ορισμένες χώρες έχουν καταστήσει κυρίως τις γυναίκες ευάλωτες στην εκμετάλλευση με αποτέλεσμα να καταλήγουν στη βιομηχανία του σεξ. Οι δύσκολες οικονομικές συνθήκες στις χώρες προέλευσης γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης από τα δίκτυα οργανωμένου εγκλήματος, τόσο στις χώρες προέλευσης, όσο και σ' αυτές του προορισμού. Η έλλειψη προσφοράς εργασίας σε κάποιες χώρες προορισμού συνεπάγεται την αύξηση των μεταναστευτικών ροών προς αυτές. Όταν η έλλειψη αυτή δεν καλύπτεται από την νόμιμη μετανάστευση, τότε λαμβάνουν χώρα φαινόμενα, όπως η λαθρομετανάστευση και η εμπορία ανθρώπων. Η καταπιεστική μεταναστευτική πολιτική και η παράνομη διαμονή στις χώρες προορισμού καθιστά, κυρίως τις γυναίκες, πιο ευάλωτες σε διάφορες μορφές εκμετάλλευσης.

Είναι απαραίτητο, λοιπόν, καταρχήν να αντιμετωπιστούν οι αιτίες της οικονομικής εκμετάλλευσης στις χώρες προέλευσης μέσω της οικονομικής συνεργασίας, της επέκτασης του εμπορίου και της αναπτυξιακής βοήθειας. Γενικότερα, θα πρέπει να θεσπιστεί μια κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική η οποία θα

¹⁰⁴ COUNCIL OF EUROPE, Resolution 1337(2003), *Migration connected with trafficking in women and prostitution*, adopted by the Assembly on 25/06/2003

¹⁰⁵ COUNCIL OF EUROPE, Rec(1610)2003, *Migration connected with trafficking in women and prostitution*, adopted by the Assembly on 25/06/2003

αυξήσει την κοινωνικοοικονομική και πολιτική σταθερότητα στις χώρες προέλευσης των θυμάτων, θα μειώσει τις μεταναστευτικές ροές εξαιτίας της φτώχειας, καθώς και τους παράγοντες ζήτησης σεξουαλικών υπηρεσιών. Προτεραιότητα, θα πρέπει, επίσης να δοθεί το νομικό καθεστώς και στα δικαιώματα των θυμάτων. Πρέπει, για παράδειγμα να αποτραπεί το ενδεχόμενο επαναθυματοποίησης των θυμάτων της εμπορίας ανεξάρτητα από το εάν αυτά θα συνεργαστούν με τις δικαστικές αρχές εναντίον των δραστών.

Σύμφωνα, λοιπόν με όλα τα παραπάνω, η Συνέλευση προτρέπει τα κράτη-μέλη να θεσπίσουν κάποια γενικά μέτρα που θα συμβάλλουν στη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των χωρών προέλευσης των θυμάτων, καθώς και στη σταθεροποίηση των αγορών εργασίας των χωρών προορισμού. Επίσης, μέτρα που θα βελτιώσουν τις μεταναστευτικές πολιτικές στα κράτη-μέλη, τα οποία μεταξύ άλλων θα παρέχουν στα θύματα άδειες παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους και θα βοηθούν στην ενσωμάτωση και επανένταξή τους στην κοινωνία. Τέλος, τα παραπάνω κείμενα προβλέπουν και μέτρα προστασίας των θυμάτων, τα οποία θα εξασφαλίσουν την ανάλογη αποζημίωση στα θύματα, θα επιταχύνουν τη διαδικασία αναγνώρισής τους και θα τους επιτρέψουν να επιστρέψουν στις χώρες προέλευσής τους αν το επιθυμούν.

Αξιοσημείωτη να αναφερθεί είναι και η **Σύσταση 1611(2003) «Εμπορία οργάνων στην Ευρώπη»¹⁰⁶**, με την οποία η Συνέλευση προτρέπει την Επιτροπή των Υπουργών να πείσει όλα τα κράτη-μέλη να υπογράψουν και να επικυρώσουν τη Σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη βιοιατρική και το πρόσθετο Πρωτόκολλο για την μεταμόσχευση οργάνων και ιστών ανθρώπινης προέλευσης. Επίσης, επισημαίνει στα κράτη-μέλη να εντείνουν τη συνεργασία τους με την Europol και την Interpol προκειμένου να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της εμπορίας οργάνων πιο αποτελεσματικά. Τέλος, η Συνέλευση απευθύνει συστάσεις τόσο στις χώρες- δωρητές οργάνων, όσο και στις χώρες που ζητούν μεταμοσχεύσεις οργάνων. Για τις μεν πρώτες η Σύσταση προτρέπει στα κράτη-μέλη να θεσπίσουν μέτρα για να εμποδίσουν την παράνομη δωρεά οργάνων και

¹⁰⁶ COUNCIL OF EUROPE, Recommendation 1611(2003) *Trafficking in organs in Europe*, adopted by the Assembly on 25/06/2003

για να τιμωρήσουν όσους εμπλέκονται στην παράνομη διακίνηση οργάνων. Για τις χώρες που ζητούν τη μεταμόσχευση οργάνων να θεσπίσουν αυστηρούς νόμους προκειμένου να ελέγχονται κατά πόσο είναι νόμιμη η διακίνηση οργάνων και να ενθαρρύνουν τα άτομα να δηλώσουν με τη θέλησή τους ότι επιθυμούν να γίνουν δωρητές οργάνων, έτσι ώστε να αυξηθεί η διαθεσιμότητα των τελευταίων. Τέλος, η εν λόγω Σύσταση προτείνει τη θέσπιση μιας πανευρωπαϊκής στρατηγικής για την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης οργάνων, καθώς και την συμπερίληψη του ζητήματος της εμπορίας οργάνων στην υπό εκπόνηση τότε Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.

Η προαναφερθείσα Σύσταση είναι ιδιαίτερα σημαντική γιατί η ιατρική και τεχνολογική πρόοδος έχει καταστήσει πλέον τη μεταμόσχευση οργάνων μια διαδικασία ρουτίνας, με αποτέλεσμα να έχει αυξηθεί και η ζήτηση για δωρεά οργάνων. Η παροχή, όμως αυτών δεν αυξάνεται με τον ίδιο ρυθμό, με αποτέλεσμα να είναι συχνό το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης οργάνων. Το τελευταίο δεν είναι ένα νέο φαινόμενο, όμως με τη συνεχή πρόοδο στην ιατρική επιστήμη το κενό μεταξύ ζήτησης και δωρεάς οργάνων θα συνεχίσει να αυξάνεται. Επιπλέον, αυτό που αξίζει να αναφερθεί είναι ότι η εμπορία οργάνων, όπως και η εμπορία ανθρώπων γενικότερα είναι ένα έγκλημα που υποκινείται από τη ζήτηση, γι' αυτό και η μείωση για παράνομη διακίνηση οργάνων είναι αυτή που πρέπει πρωταρχικά να επιτευχθεί.

Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η **Σύσταση Rec(2004)7 «για τη διακίνηση οργάνων»¹⁰⁷**, η οποία προτείνει επιπλέον, την εγκατάσταση ενός συστήματος μεταμοσχεύσεων, καθώς και εθνικές λίστες αναμονής για μεταμοσχεύσεις. Το σύστημα αυτό θα εξασφαλίσει την κατάλληλη πληροφόρηση σχετικά με τα όργανα που αφαιρούνται για μεταμοσχεύσεις, σχετικά με τους κινδύνους που ελλοχεύει η παράνομη διακίνηση οργάνων και σχετικά με τα άτομα που έχουν αναγνωριστεί επίσημα ότι πρέπει να τους δοθεί μόσχευμα.

Επίσης, αξίζει να αναφερθεί και η **Σύσταση 1663(2004) «Νύφες κατά**

¹⁰⁷ COUNCIL OF EUROPE, Recommendation Rec(2004)7 on organ trafficking, adopted by the Committee of Ministers on 19/05/2004

παραγγελία»¹⁰⁸, στην οποία η Συνέλευση επισημαίνει ότι η δουλεία συνεχίζει να υπάρχει στον 21^ο αιώνα στην Ευρώπη σε διάφορες μορφές. Τα περισσότερα θύματα είναι γυναίκες, οι οποίες προκειμένου να ξεφύγουν από τις δύσκολες οικονομικές συνθήκες στις χώρες τους, αναγκάζονται να εργαστούν ως οικιακοί βοηθοί ή να νυμφευτούν κάποιον με οικονομική άνεση. Και στις δύο περιπτώσεις, το αποτέλεσμα είναι να πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης, σωματικής ή ψυχολογικής.

Γι' αυτό το λόγο η Συνέλευση συστήνει στην Επιτροπή των Υπουργών να θεσπίσει κάποια γενικά μέτρα τα οποία θα αντιμετωπίζουν τη δουλεία σε όλες τις μορφές της και θα παρέχουν την κατάλληλη υποστήριξη στα θύματα, είτε πρόκειται για παροχή ιατρικών υπηρεσιών, είτε για παροχή ψυχολογικής και συμβουλευτικής στήριξης. Πιο συγκεκριμένα, η Συνέλευση προτείνει την κατάρτιση ενός Χάρτη¹⁰⁹ που θα παρέχει τα δικαιώματα των γυναικών που παρέχουν οικιακές υπηρεσίες, καθώς και την εγκατάσταση ενός συστήματος υπηρεσιών οικιακών βοηθών, οι οποίες θα πρέπει να ακολουθούν κάποιες ελάχιστες προδιαγραφές σχετικά με τη λειτουργία τους προκειμένου για την προστασία των δικαιωμάτων των οικιακών βοηθών.

Αναφορικά με τις «νύφες κατά παραγγελία», η Συνέλευση προτείνει τόσο τη σύσταση υπηρεσιών, όπως και παραπάνω, οι οποίες θα εγγυώνται την ασφάλεια των «νυμφών» από τους υποψήφιους «γαμπρούς», όσο και τη συμπερίληψη του ζητήματος της προστασίας των «νυμφών κατά παραγγελία» από οποιαδήποτε μορφή εκμετάλλευσης στην επικείμενη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.

Από την πλευρά της η Επιτροπή των Υπουργών, έχει αντιδράσει ανάλογα στις διάφορες προτροπές και συστάσεις της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης και έχει διεξάγει διάφορες εκστρατείες ενημέρωσης και αφύπνισης των συνειδήσεων αναφορικά με το ζήτημα της εμπορίας. Άξια προς αναφορά είναι η απάντηση της

¹⁰⁸ COUNCIL OF EUROPE, Recommendation 1663(2004)1 *Domestic slavery: servitude, au pairs and "mail-order brides"*, adopted by the Assembly on 22/06/2004

¹⁰⁹ Η κατάρτιση ενός Χάρτη για τα δικαιώματα των ατόμων που παρέχουν οικιακές υπηρεσίες είχε προταθεί αρχικά με τη *Σύσταση 1523(2001)*. Τα δικαιώματα αυτά περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων την ιατρική ασφάλιση, το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή, το δικαίωμα στον ελεύθερο χρόνο, το δικαίωμα κοινωνικής προστασίας και το δικαίωμα αναγνώρισης ενός καθεστώτος ανεξάρτητου από οποιοδήποτε εργοδότη.

Επιτροπής των Υπουργών προς τη Σύσταση 1545(2002) «*Εκστρατεία ενάντια στην εμπορία γυναικών*», που αναλύθηκε εκτενέστερα παραπάνω. Στην απάντηση αυτή, η Επιτροπή των Υπουργών επιβεβαίωσε την ανάγκη για άμεση κινητοποίηση για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Αυτό όμως που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι η άποψη των Υπουργών των κρατών-μελών δεν συνάδει με αυτήν της Συνέλευσης, ότι δηλαδή η εμπορία ανθρώπων θεωρείται ως έγκλημα ενάντια στην ανθρωπότητα. Η Επιτροπή των Υπουργών υποστηρίζει ότι σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο για να χαρακτηριστεί μια πράξη ως έγκλημα ενάντια στην ανθρωπότητα πρέπει το αδίκημα να αποτελεί μέρος μιας ευρείας και συστηματικής επίθεσης ενάντια σε οποιοδήποτε αστικό πληθυσμό, έχοντας επίγνωση βέβαια της επίθεσης¹¹⁰. Οι περισσότερες περιπτώσεις, όμως της εμπορίας ανθρώπων δεν εμπίπτουν στον παραπάνω ορισμό. Ωστόσο, η Επιτροπή των Υπουργών αποδέχεται το διεθνή ορισμό της έννοιας της εμπορίας, έτσι όπως έχει οριστεί στο άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο. Σύμφωνα με το άρθρο 5 αυτού τα κράτη-μέλη υποχρεούνται να χαρακτηρίζουν ως ποινικά αδικήματα τις πράξεις που αναφέρονται στο άρθρο 3, δηλαδή και την εμπορία ανθρώπων με σκοπό την εκμετάλλευση.

Επίσης, η Επιτροπή των Υπουργών στην απάντησή της αποδέχεται ότι για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων πρέπει να υπάρξει συντονισμένη δράση η οποία θα αφορά όλους τους εμπλεκόμενους φορείς όχι μόνο σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, αλλά και στο επίπεδο των τοπικών αρχών και των μη κυβερνητικών οργανώσεων, οι οποίοι είναι άλλωστε και αυτοί που έρχονται πρώτοι αντιμέτωποι με το πρόβλημα.

Τέλος, όσον αφορά στα μέτρα που η Συνέλευση πρότεινε για τον περιορισμό αυτού του φαινομένου, η Επιτροπή των Υπουργών υποστηρίζει με την απάντησή της ότι οποιαδήποτε στρατηγική για την βελτίωση της οικονομικής κατάστασης στις χώρες προέλευσης των θυμάτων πρέπει να συνδυάζεται και με την πολιτική για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών. Επιπλέον, όσον αφορά στην εξωεδαφική δικαιοδοσία των κρατών, δηλαδή όταν το έγκλημα διαπράχθηκε στο εξωτερικό, η Επιτροπή των Υπουργών υποστηρίζει ότι

¹¹⁰ άρθρο 7 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

λειτουργήσε θετικά σε περιπτώσεις σεξουαλικής εκμετάλλευσης των ανηλίκων και θα μπορούσε να αποτελέσει ένα μέσο αντιμετώπισης ζητημάτων δικαιοδοσίας μεταξύ των κρατών σε περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων.

Επίσης, αξιοσημείωτη είναι και η Έκθεση της Επιτροπής Ίσων ευκαιριών μεταξύ γυναικών και ανδρών¹¹¹, στην οποία ουσιαστικά πραγματοποιείται μια επισκόπηση των Συστάσεων της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης προς τα κράτη-μέλη. Σύμφωνα, λοιπόν με την Έκθεση της Επιτροπής των Υπουργών, η Συνέλευση έχοντας επίγνωση της έκτασης που έχει λάβει το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων, συνιστά στα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης να χαρακτηρίσουν ως ποινικό αδίκημα στις εθνικές τους νομοθεσίες το έγκλημα της σωματεμπορίας και τις δραστηριότητες που συνδέονται μ' αυτό. Επίσης, ένα μέρος των κερδών που έχουν κατασχεθεί και τα οποία προέρχονται από το έγκλημα της σωματεμπορίας πρέπει να διατεθούν για την αποκατάσταση των θυμάτων. Ακόμη, η Συνέλευση συνιστά στα κράτη-μέλη να θεσπίσουν μέτρα πρόληψης της εμπορίας, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ μη κυβερνητικών οργανισμών και αστυνομικών υπηρεσιών, καθώς και μέτρα προστασίας των θυμάτων, παρέχοντάς τους, για παράδειγμα, μια προσωρινή και ανανεώσιμη άδεια παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους. Τέλος, η Συνέλευση συνιστά τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για την εμπορία ανθρώπων και την εκπόνηση μιας Σύμβασης που θα ασχολείται με το εν λόγω ζήτημα.

Ουσιαστικά, η εν λόγω έκθεση περιλαμβάνει προτάσεις μέτρων, οι οποίες θα αποτελέσουν τις διατάξεις της ίδιας της Σύμβασης για την αντιμετώπιση της εμπορίας που θα εκπονούνταν στη συνέχεια και ο βασικός της στόχος ήταν να στρέψει για άλλη μια φορά την προσοχή των κυβερνήσεων των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς την ανάγκη να δράσουν από κοινού για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, η οποία είχε εν τω μεταξύ πάρει πολύ μεγάλες διαστάσεις. Η μεμονωμένη αντίδραση κάθε κράτους δε μπορεί να φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα και γι' αυτό τόσο η Επιτροπή των Υπουργών, όσο

¹¹¹ COUNCIL OF EUROPE, Doc 9190, Report of Committee on Equal Opportunities for Women and Men, *“Campaign against trafficking in women”*, published on 07/09/2001

Ράππη Μαρία Η εμπορία ανθρώπων και η αντιμετώπιση της στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης

και η Κοινοβουλευτική Συνέλευση επισημαίνουν την ανάγκη για συντονισμένη δράση των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης.

III. Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εμπορία ανθρώπων

1. Η διαδικασία εκπόνησης της Σύμβασης

Η διαδικασία για την εκπόνηση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εμπορία ανθρώπων ήταν αρκετά μακρά και οι διαπραγματεύσεις διήρκεσαν περίπου δύο χρόνια μέχρι την υπογραφή του τελικού κειμένου. Το Συμβούλιο της Ευρώπης ήδη από το 1997 έκρινε απαραίτητη την σύνταξη ενός νομικά δεσμευτικού κειμένου το οποίο θα προχωρούσε ακόμη περισσότερο από τις Συστάσεις που προαναφέρθηκαν. Η έκταση που έχει λάβει το φαινόμενο της εμπορίας στην ευρωπαϊκή επικράτεια και όχι μόνον κατέστησε πλέον αναγκαία την ύπαρξη αυτού του κειμένου, το οποίο θα είχε ως πρωταρχικό στόχο την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων και γενικότερα το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ ζητημάτων που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα και στην ποινική δίωξη των δραστών.

Παρόλο που υπήρχαν ήδη διεθνή κείμενα για την αντιμετώπιση του εν λόγω φαινομένου, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης επωφελείται από το γεγονός ότι οι προβλέψεις της είναι πιο ακριβείς και εκτείνονται πέρα από τις ελάχιστες προδιαγραφές που έχουν καθιερωθεί στο πλαίσιο των ήδη υπάρχοντων νομικών κειμένων. Άλλωστε η ίδια η εξέλιξη του διεθνούς δίκαιου έχει αποδείξει ότι η εκπόνηση περιφερειακών κειμένων, όπως είναι και η εν λόγω Σύμβαση, είναι συχνά αναγκαία για την ενίσχυση της παγκόσμιας προσπάθειας για την αντιμετώπιση παρόμοιων φαινομένων¹¹². Η εμπορία ανθρώπων

¹¹² Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού της 25^{ης} Ιανουαρίου 1996 η οποία ασκεί θετική επίδραση στην παγκόσμια προσπάθεια για την

συνδέεται με το οργανωμένο έγκλημα και για την αντιμετώπισή της πρέπει να χρησιμοποιούνται τα ίδια νομικά μέσα, όπως για την παράνομη διακίνηση ναρκωτικών και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Η εμπειρία σ' αυτούς τους τομείς έχει δείξει ότι είναι απαραίτητη η χρήση νομικών εργαλείων σε περιφερειακό επίπεδο για την ενίσχυση της δράσης παγκοσμίως. Βέβαια, η εν λόγω Σύμβαση δεν προσδοκά στον ανταγωνισμό μεταξύ αυτής και αντίστοιχων διεθνών και περιφερειακών κειμένων, άλλα επιδιώκει να ενισχύσει την προστασία που αυτά παρέχουν και ιδιαίτερα την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων εμπορίας.

Την πρωτοβουλία, λοιπόν προς αυτήν την κατεύθυνση είχε η Επιτροπή για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, η οποία προετοίμασε μια μελέτη σχετικά με την εφικτότητα εκπόνησης μιας τέτοιας Σύμβασης. Σε συνάντηση των αρχηγών των κυβερνήσεων των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης με αντιπροσώπους του ΟΑΣΕ και του ΟΗΕ το Φεβρουάριο του 2003, υποστηρίχθηκε η ιδέα για τα σύνταξη ενός κειμένου που θα ασχολούνταν με την καταπολέμηση της εμπορίας, καθώς και η ιδέα για την προώθηση της εθνικής νομοθεσίας προς αυτήν την κατεύθυνση.

Η πρόταση για τη σύνταξη του προαναφερόμενου κειμένου εγκρίθηκε στην 838^η Σύνοδο της Επιτροπής των Υπουργών στις 30 Απριλίου του 2003 όταν και θεσπίστηκε η Ad Hoc Επιτροπή για τη δράση ενάντια στην εμπορία ανθρώπων(CAHTEH). Η τελευταία είχε ως αρμοδιότητα την προετοιμασία μιας Σύμβασης η οποία θα εστιάζονταν στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων της εμπορίας και θα εξισορροπούσε αυτό το στόχο με την ποινική δίωξη των δραστών.

Η Επιτροπή, η οποία θα βρίσκονταν κάτω από τη δικαιοδοσία της Επιτροπής των Υπουργών όφειλε κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας της εκπόνησης του κειμένου της Σύμβασης να εστιάσει στην προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων σχεδιάζοντας ένα πλαίσιο προστασίας και αρωγής των θυμάτων και των μαρτύρων, λαμβάνοντας υπόψη και το ζήτημα της ισότητας

προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών που ξεκίνησε με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1989 για τα δικαιώματα του παιδιού

των δύο φύλων. Επίσης, η Επιτροπή όφειλε να καθορίσει ένα μηχανισμό παρακολούθησης εφαρμογής των διατάξεων της Σύμβασης και να λάβει υπόψη της τις προδιαγραφές που είχαν καθοριστεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του ποινικού δικαίου και της δικαστικής συνεργασίας. Τέλος, η Επιτροπή όφειλε να λάβει υπόψη της τα ήδη υπάρχοντα διεθνή και περιφερειακά κείμενα που ασχολούνταν με το ζήτημα της εμπορίας και ιδιαίτερα το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, το οποίο θα έπρεπε να έχει ως βάση για τη διαμόρφωση του περιεχομένου της¹¹³.

Μέλη της Επιτροπής ήταν ένας ειδικευμένος αντιπρόσωπος από κάθε κράτος-μέλος, ο οποίος θα έπρεπε να είναι εθνικός υπάλληλος με εξειδικευμένη γνώση πάνω στα ανθρώπινα δικαιώματα και σε ζητήματα ποινικού δικαίου και δύο εξειδικευμένοι επιστήμονες από τη Γενική Γραμματεία. Επίσης, τρεις αντιπρόσωποι από την Επιτροπή Ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών, τρεις αντιπρόσωποι από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για Ποινικά Προβλήματα, καθώς και αντιπρόσωποι από μια σειρά επιτροπών, όπως η Επιτροπή για τα ανθρώπινα δικαιώματα και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικής Συνοχής, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από τα κράτη-μέλη που συμμετείχαν στο Συμβούλιο της Ευρώπης ως παρατηρητές και αντιπρόσωποι από διάφορους διεθνείς οργανισμούς, όπως η UNICEF, ο ΔΟΜ, ο OSCE και το UNHCR μπορούσαν να αποτελέσουν μέλη της CAHTEH, χωρίς, βέβαια, δικαίωμα ψήφου.

Οι διαπραγματεύσεις πάνω στο κείμενο που προετοίμασε η Επιτροπή, που προαναφέρθηκε, ξεκίνησαν το Σεπτέμβριο του 2003 και το τελικό κείμενο του προσχεδίου της Σύμβασης εγκρίθηκε από αυτήν το Δεκέμβριο του 2004 και διαβιβάστηκε στη συνέχεια στην Επιτροπή των Υπουργών προκειμένου αυτή τελικά να το μεταβιβάσει στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση. Η τελευταία γνωμοδότησε¹¹⁴ πάνω στο προσχέδιο της Σύμβασης τον Ιανουάριο του 2005 και η Ad Hoc Επιτροπή έλαβε υπόψη της αυτήν τη γνωμοδότηση στην τελευταία της Σύνοδο το Φεβρουάριο του 2005.

¹¹³ Revised specific terms of reference adopted by the Committee of Ministers on 14 April 2004, at the 881st meeting of the Ministers Deputies

¹¹⁴ Γνωμοδότηση αριθμ. 253(2005), Ιανουάριος 2005

Από την έγκριση του προσχεδίου της Σύμβασης μέχρι την υπογραφή του τελικού κειμένου ακολούθησαν πολλές τροποποιήσεις και γενικότερα η συνολική διαδικασία εκπόνησής της μαρτυρεί τη σπουδαιότητα αυτού του κειμένου που απασχόλησε πολύ τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, αλλά και όσους οργανισμούς και φορείς ενεπλάκησαν με το δικό τους τρόπο στην παραπάνω διαδικασία.

Πάνω στο προσχέδιο της Σύμβασης εκφράστηκαν αρχικά πολλές αντιρρήσεις και διατυπώθηκαν διάφορες προτάσεις τροποποίησής του μέχρι αυτό να λάβει την τελική του μορφή. Μέλος της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης από τη Σουηδία, η Ruth-Gaby Vermot- Mangold, έκρινε το σχέδιο της Σύμβασης μη ικανοποιητικό διότι έδινε την εντύπωση ότι τα κράτη-μέλη απέφευγαν να κάνουν διάκριση μεταξύ παράνομης μετανάστευσης και εμπορίας ανθρώπων και επιθυμούσαν περισσότερο να προστατευτούν από την παράνομη μετανάστευση, παρά να προστατέψουν τα θύματα¹¹⁵. Όπως είπε χαρακτηριστικά η Ruth-Gaby, το σχέδιο της Σύμβασης δεν ήταν πειστικό για δύο λόγους. Καταρχήν, όσον αφορά την περίοδο περίσκεψης, υποστήριξε ότι είναι πολύ σημαντικό να δοθεί στα θύματα ένα ελάχιστο διάστημα τριών μηνών, στο οποίο θα μπορέσουν να ανασυγκροτήσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους και θα αποφασίσουν για πιθανή συνεργασία τους με τις δικαστικές αρχές και δεύτερον, χαρακτήρισε ασαφείς τις προβλέψεις για την έκδοση άδειας παραμονής και για την μη τιμωρία των θυμάτων εμπορίας. Επιπλέον, θεώρησε πολύ αρνητικό το γεγονός ότι κάποιες προβλέψεις αρχικά δεν ήταν δεσμευτικές.

Από την πλευρά της η Κοινοβουλευτική Συνέλευση πρότεινε γύρω στις 50 τροποποιήσεις, από τις οποίες μόνο οι δύο ενσωματώθηκαν στο τελικό κείμενο της Σύμβασης. Οι κυριότερες αλλαγές που προτάθηκαν αφορούσαν στην εξασφάλιση μιας ελάχιστης περιόδου περίσκεψης 30 ημερών, κατά τη διάρκεια της οποίας τα θύματα θα αποφάσιζαν αν επιθυμούσαν τη συνεργασία τους με τις δικαστικές αρχές, στην εξασφάλιση ότι τα θύματα δε θα διώκονταν ποινικά για αδικήματα που διέπραξαν την περίοδο που ήταν θύματα και τέλος, στην εγγύηση

¹¹⁵ Meeting of the Parliamentary Assembly's Committee on Equal Opportunities between women and men, 14/01/2005, Paris στο [http:// www.coe.int](http://www.coe.int)

ότι όλες οι προβλέψεις της Σύμβασης θα ήταν δεσμευτικές. Από το σύνολο των αλλαγών που πρότεινε η Συνέλευση μόνο αυτές που αφορούσαν στην προστασία των θυμάτων και στη δεσμευτική φύση της Σύμβασης ενσωματώθηκαν στο τελικό κείμενο της Σύμβασης.

Στο σημείο αυτό δεν θα πρέπει να παραληφθούν και οι τροποποιήσεις που πρότεινε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η τελευταία πρότεινε να επιβλέπει την εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης από τα κράτη- μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε μια προσπάθεια να ξεφύγει από το μηχανισμό ελέγχου που προέβλεπε η Σύμβαση. Κατά αυτόν τον τρόπο, όμως θα δημιουργούνταν ένας μηχανισμός ελέγχου δύο ταχυτήτων, πράγμα που θα έθιγε το κύρος και την αξιοπιστία του μηχανισμού ελέγχου που καθιερώνονταν από το Συμβούλιο της Ευρώπης και κατ' επέκταση της ίδιας της Σύμβασης¹¹⁶. Θεωρήθηκε σκόπιμο όλα τα κράτη, ακόμη και αυτά που ήταν κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να υπόκεινται στον ίδιο μηχανισμό ελέγχου, όπως και τα υπόλοιπα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Οι πιο σημαντικές, όμως τροποποιήσεις προέρχονται από μη κυβερνητικές οργανώσεις. Πάνω από 120 μη κυβερνητικές οργανώσεις έχουν υπογράψει «κοινή δήλωση», προκειμένου να πιέσουν την CΑΗΤΕΗ να ενισχύσει τα μέτρα προστασίας των θυμάτων εμπορίας¹¹⁷. Σε γενικές γραμμές υποστήριξαν ότι το τελικό προσχέδιο του 2004 δεν έθετε τις αναμενόμενες ελάχιστες προδιαγραφές όσον αφορά στην προστασία των θυμάτων. Για παράδειγμα, η βοήθεια που προβλέπεται στο άρθρο 10 περιορίζεται μόνο στην ιατρική βοήθεια σε έκτακτες περιπτώσεις και δεν περιλαμβάνει βοήθεια όσον αφορά τις ευκαιρίες απασχόλησης και εκπαίδευσης¹¹⁸. Η Σύμβαση για την εμπορία ανθρώπων αποτελεί το πρώτο διεθνές κείμενο που έχει σχεδιαστεί προκειμένου να διαμορφώσει τις ελάχιστες προδιαγραφές όσον αφορά στην προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων της σωματεμπορίας. Γι' αυτό το λόγο όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς επιδιώκουν να καθιερώσουν όσο το δυνατόν υψηλότερες προδιαγραφές για την προστασία των θυμάτων.

¹¹⁶ Για περισσότερες πληροφορίες για τις τροποποιήσεις βλέπε στο <http://www.assembly.coe.int>

¹¹⁷ Trafficking news monthly, October 2004 στο <http://www.antislavery.org>

¹¹⁸ Trafficking news monthly, August 2004, στο <http://www.antislavery.org>

Σ' αυτήν την προσπάθεια έχουν πρωτοστατήσει οι διεθνείς οργανισμοί *Amnesty International* και *Antislavery International*, οι οποίοι με μια σειρά προτάσεων¹¹⁹ που δημοσίευσαν επιδίωξαν να ενισχύσουν την προστασία που προέβλεπε το προσχέδιο της Σύμβασης. Συνοπτικά οι προτάσεις τους ήταν οι εξής:

- Να χαρακτηριστεί η εμπορία ως μια πράξη που παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα,
- Να εξασφαλίσουν τα κράτη-μέλη ότι τα ειδικευμένα άτομα που έρχονται σε επαφή με θύματα εμπορίας είναι υπεύθυνα για την αναγνώρισή τους ως τέτοια,
- Να εξασφαλίσουν τα κράτη-μέλη ότι τα θύματα εμπορίας αντιμετωπίζονται ως τέτοια και δεν κατηγορούνται για αδικήματα που διέπραξαν κατά τη διάρκεια που ήταν θύματα,
- Να εξασφαλιστεί μια σειρά παροχών στα θύματα, όπως η ιατρική και ψυχολογική φροντίδα, η νομική συμβουλευτική και η εκπαίδευση, κυρίως στα παιδιά,
- Να δοθεί στα άτομα που έχουν αναγνωριστεί ως θύματα εμπορίας μια περίοδο περίσκεψης τουλάχιστον τριών μηνών, προκειμένου να ξεφύγουν από τα δίκτυα της σωματεμπορίας,
- Να εξασφαλιστεί στα θύματα έπειτα από την περίοδο περίσκεψης, άδεια παραμονής ανανεώσιμη τουλάχιστον για μια περίοδο έξι μηνών,
- Να εξασφαλιστεί ότι κανένα θύμα εμπορίας δε θα επιστρέψει σε χώρα όπου κινδυνεύει η ζωή ή η ασφάλειά του ή υπάρχει κίνδυνος επαναθυματοποίησης,
- Να εξασφαλιστεί το δικαίωμα επανόρθωσης των θυμάτων, συμπεριλαμβανομένου και το δικαίωμα αποζημίωσης, ανεξάρτητα από τα εάν οι δράστες έχουν αναγνωριστεί και συλληφθεί,

¹¹⁹ Amnesty International's and Antislavery International's General Recommendations on the Draft European Convention on Action Against Trafficking in Human Beings στο <http://www.antislavery.org>

- Να δημιουργηθεί ένα ανεξάρτητο σώμα το οποίο θα επιβλέπει την εφαρμογή της Σύμβασης και θα είναι δέκτης συλλογικών αναφορών.

Η ενσωμάτωση των παραπάνω προτάσεων στο σχέδιο της Σύμβασης διαμόρφωσε το τελικό κείμενο αυτής και εξασφάλισε ένα υψηλό επίπεδο προστασίας για τα θύματα εμπορίας. Με τη συμπερίληψη αυτών των προτάσεων η Κοινοβουλευτική Συνέλευση έδωσε τη συγκατάθεσή της για την υπογραφή του τελικού προσχεδίου της Σύμβασης.

2. Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εμπορία ανθρώπων, που υπογράφηκε σύμφωνα με την παραπάνω διαδικασία, δεν στοχεύει στο να αντικαταστήσει το Πρωτόκολλο του Παλέρμο ή να αναμιχθεί στις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτό, αλλά στο να ενισχύσει το επίπεδο προστασίας που καθιερώθηκε από αυτό, έτσι όπως συνέστησε, άλλωστε η Επιτροπή των Υπουργών του εν λόγω Οργανισμού. Εκτός, βέβαια από το παραπάνω κείμενο των Ηνωμένων Εθνών, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης συνυπάρχει αρμονικά και με τα υπόλοιπα διεθνή κείμενα που αναφέρονται στο ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων. Αυτό προβλέπεται και στην ίδια τη Σύμβαση (άρθρο 40) και αφορά ιδιαίτερα στα κείμενα τα οποία εξασφαλίζουν μεγαλύτερο επίπεδο προστασίας για τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων. Αυτό είναι από τα σημεία που αποδεικνύουν την ανθρωπιστική προσέγγιση που διαπνέει ολόκληρο το κείμενο της Σύμβασης και αποτελεί μια από τις καινοτομίες της σε σχέση με προϋπάρχοντα κείμενα στον τομέα της εμπορίας ανθρώπων. Στο σημείο αυτό πρέπει, επίσης να επισημανθεί ότι τα συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης μπορούν να αποτελούν και συμβαλλόμενα μέρη σε άλλα συναφή νομικά εργαλεία που εξασφαλίζουν ανάλογο ή υψηλότερο επίπεδο προστασίας για τα θύματα της εμπορίας, αλλά δεν μπορούν να συμμετέχουν σε συμφωνίες που μειώνουν το επίπεδο προστασίας που εξασφαλίζει η Σύμβαση του Ευρώπης.

Αυτό φυσικά δε συνεπάγεται ότι η παραπάνω Σύμβαση θα αποτελεί πρόσχημα για να μη γίνονται σεβαστά τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα.

2.1. Επισκόπηση της Σύμβασης- Περιγραφή των κεφαλαίων της

Η σπουδαιότητα της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων δεν μπορεί να γίνει αντιληπτή εάν δεν επιχειρηθεί μια «ανατομία» αυτής, η οποία θα οδηγήσει στη διαπίστωση της προστιθέμενης αξίας της, σε σχέση, βέβαια και με τα ήδη υπάρχοντα κείμενα που δραστηριοποιούνται στον ίδιο τομέα. Αυτό που αξίζει να αναφερθεί πριν την αναλυτική παρουσίαση των διατάξεών της είναι ότι στον τίτλο αυτής χρησιμοποιείται ο όρος «δράση», αφού η Σύμβαση αποτελεί δράση του Συμβουλίου της Ευρώπης ενάντια στην εμπορία ανθρώπων. Με τη χρήση αυτού του όρου επιθυμείται να δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι το κείμενο της Σύμβασης δεν περιλαμβάνει μόνον νομοθετικά μέτρα, αλλά και μια σειρά πρωτοβουλιών που θεωρούνται απαραίτητες για την καταπολέμηση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων.

Αναφορικά με το προοίμιο της Σύμβασης άξιο αναφοράς είναι καταρχήν, το γεγονός ότι επιβεβαιώνει τη δέσμευση των συμβαλλομένων μερών να σεβαστούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώσεις ελευθερίες, που αποτελούν αξίες στις οποίες στηρίζεται κατά κόρον το Συμβούλιο της Ευρώπης. Βέβαια, η Σύμβαση είναι ανοιχτή και προς κράτη που δεν αποτελούν μέλη του εν λόγω περιφερειακού οργανισμού, δηλαδή κράτη που ουσιαστικά μπορεί να μην ασπάζονται τη φιλοσοφία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που πρεσβεύει ο οργανισμός αυτός.

Επίσης, αυτό που είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί είναι ότι η Σύμβαση βασίζεται στην αναγνώριση ότι η εμπορία ανθρώπων συνιστά κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και απειλή για την ανθρώπινη ακεραιότητα και αξιοπρέπεια. Η αναγνώριση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, δεδομένου ότι θα μπορούσε να έχει συνέπειες σε νομικά συστήματα που έχουν θεσπίσει ειδικά μέτρα προστασίας σε περίπτωση παραβίασης των θεμελιωδών

δικαιωμάτων. Βέβαια, η αναγνώριση αυτή δεν πραγματοποιήθηκε πρώτη φορά με την εν λόγω Σύμβαση, αλλά με τη Σύσταση Νο. R(2000) 11 της Επιτροπής των Υπουργών για τη δράση ενάντια στην εμπορία ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, όπως και με τη Σύσταση Rec(2002)5 της Επιτροπής των Υπουργών για την προστασία των γυναικών ενάντια στη βία.

Το πιο σημαντικό, όμως είναι ότι η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι το πρώτο κείμενο που αναφέρει ρητά ότι η εμπορία ανθρώπων συνιστά κατάφορη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μια τέτοια ρητή αναφορά δεν υπάρχει ούτε καν στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο, που αποτελεί ένα κείμενο ιδιαίτερα σημαντικό για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου. Η Σύμβαση, δηλαδή αποτελεί ένα πιο προωθημένο κείμενο σχετικά μ' αυτό το ζήτημα. Η ανθρωπιστική της προσέγγιση εκτός του ότι είναι διάχυτη σε όλο το κείμενο, είναι πιο εμφανής στο τρίτο κεφάλαιο αυτής. Στο τελευταίο γίνεται λόγος για τη βοήθεια που παρέχεται στα θύματα εμπορίας και για την προστασία των δικαιωμάτων τους. Επιπλέον, η ανθρωπιστική προσέγγιση περιλαμβάνει και την υιοθέτηση δεσμευτικών μέτρων για την προστασία των μαρτύρων

Βέβαια, η προστιθέμενη αξία της έγκειται και στο γεγονός ότι το πεδίο εφαρμογής της είναι πιο ευρύ από οποιοδήποτε άλλο κείμενο, δεδομένου ότι καλύπτει όλες τις μορφές εμπορίας, εθνική, διακρατική, συνδεδεμένη ή όχι με το οργανωμένο έγκλημα. Επίσης, προβλέπει τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου μηχανισμού ελέγχου, ο οποίος σύμφωνα με την εμπειρία από την ύπαρξη τέτοιων σωμάτων σε άλλους τομείς, όπως για την πρόληψη των βασανιστηρίων, είναι πολύ αποτελεσματικός, περισσότερο ακόμη και από αυτόν που διαθέτει ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών.

Τέλος, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης περιλαμβάνει ακριβείς προβλέψεις και προχωράει ακόμη περισσότερο από τις ελάχιστες προδιαγραφές που έχουν καθιερωθεί με άλλα διεθνή κείμενα. Αυτό, βέβαια έχει άμεση σχέση με το γεγονός ότι, σε σχέση και με άλλους οργανισμούς, το Συμβούλιο της Ευρώπης, λόγω και του μικρού αριθμού των μελών του, αλλά και της γνείνισης των μελών του παρουσιάζει μεγαλύτερη ομοιογένεια και είναι πιο εύκολο να επιτευχθεί συμφωνία για τη ρύθμιση κάποιων θεμάτων που σε άλλους διεθνείς ή

περιφερειακούς οργανισμούς να είναι δυνατή μόνο η συμφωνία κάποιων ελάχιστων προδιαγραφών. Τόσο η προστιθέμενη αξία της Σύμβασης, όμως όσο και οι καινοτομίες που αυτή επιφέρει αποδεικνύονται μέσα από την ακόλουθη ενδελεχή ανάλυση των διατάξεων της.

2.2. Στόχος και πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης - Αρχή μη διάκρισης

Στο πρώτο κεφάλαιο της Σύμβασης γίνεται αναφορά στον σκοπό της, στην αρχή μη διάκρισης και δίνεται ο ορισμός που το Συμβούλιο της Ευρώπης αποδίδει στην έννοια της εμπορίας ανθρώπων. Πιο συγκεκριμένα, στόχος της Σύμβασης είναι η πρόληψη και η αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, διασφαλίζοντας παράλληλα την ισότητα των δύο φύλων. Με τον όρο ισότητα των φύλων τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης ορίζουν την ίση συμμετοχή των δύο φύλων σ' ολόκληρη τη σφαίρα του δημόσιου και ιδιωτικού βίου. Η ισότητα των δύο φύλων δεν έχει να κάνει με τη φυλετική διαφορετικότητα, αλλά με την ίση αντιμετώπιση των διαφορετικών ρόλων που διαδραματίζουν τα δύο φύλα στους κόλπους της κοινωνίας. Δε συνεπάγεται, βέβαια μόνο την εφαρμογή της αρχής της μη διάκρισης, αλλά και τη θέσπιση θετικών μέτρων που ως στόχο έχουν την ισότητα μεταξύ των δύο φύλων. Ορόσημο από πλευράς του Συμβουλίου της Ευρώπης προς την προστασία της αρχής της ισότητας ήταν η Διακήρυξη για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών της Επιτροπής των Υπουργών τον Νοέμβριο του 1988, με την οποία έγινε αποδεκτό ότι η ισότητα των δύο φύλων είναι μέρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η φυλετική διάκριση αποτελεί εμπόδιο στην άσκηση των θεμελιωδών ελευθεριών.

Επίσης, δύο από τους βασικούς στόχους της Σύμβασης είναι η προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων και των μαρτύρων και η ποινική δίωξη των δραστών, δύο ενέργειες που συνδέονται άμεσα μεταξύ τους. Ο συνδυασμός αυτών των δύο στόχων αντανάκλα την πολυαρχικότητα που είναι βασικό στοιχείο της Σύμβασης και απαραίτητη για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.

Τέλος, ως στόχος της Σύμβασης ορίζεται η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας όσον αφορά στη δράση για την αντιμετώπιση της εμπορίας. Η

διεθνής συνεργασία δεν αφορά μόνο σε ζητήματα ποινικού δικαίου, αλλά η επέκτασή της κρίνεται σκόπιμη και για την πρόληψη της εμπορίας, καθώς και στην προστασία των θυμάτων και αποσκοπεί στο να θέσει αυτά τα ζητήματα στο επίκεντρο των ενδιαφερόντων των χωρών προέλευσης, διέλευσης και προορισμού των θυμάτων.

Αναφορικά με το πεδίο εφαρμογής της, όπως ορίζεται στο άρθρο 2 αυτής, απευθύνεται σε όλες τις μορφές εμπορίας, που μπορούν να αφορούν γυναίκες, παιδιά και άνδρες. Ακόμη, καλύπτει την εμπορία που μπορεί να διεξάγεται σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, ακόμη και αν δεν συνδέεται με το οργανωμένο έγκλημα. Υπό αυτήν την έννοια η Σύμβαση έχει ευρύτερο πεδίο από το Πρωτόκολλο του Παλέρμο. Έτσι, το άρθρο 1, παράγραφος 2 του τελευταίου, ορίζει ότι, σύμφωνα και με τις προβλέψεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το διακρατικό οργανωμένο έγκλημα, το Πρωτόκολλο του Παλέρμο εφαρμόζεται για συγκεκριμένα αδικήματα διεθνούς φύσης¹²⁰ τα οποία διαπράττονται από μια οργανωμένη εγκληματική ομάδα¹²¹, ενώ η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης καλύπτει όλες τις μορφές της εμπορίας ανθρώπων. Μάλιστα στην περίπτωση της υπερεθνικής μορφής του φαινομένου, η Σύμβαση απευθύνεται σε θύματα που έχουν εισέλθει τόσο νόμιμα όσο και παράνομα στην εδαφική επικράτεια του κράτους προορισμού. Για τα τελευταία υπάρχουν ειδικές προβλέψεις στη Σύμβαση στα άρθρα 13 και 14, για τα οποία θα γίνει λόγος παρακάτω.

Ακόμη, στο πρώτο κεφάλαιο της Σύμβασης γίνεται αναφορά στην αρχή της μη διάκρισης. Η τελευταία εφαρμόζεται κατά την εφαρμογή των μέτρων για την προστασία και την προώθηση των δικαιωμάτων των θυμάτων που ορίζονται

¹²⁰ Ως εγκλήματα διεθνούς φύσης ορίζονται, σύμφωνα με το άρθρο 3 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα, αυτά που διαπράττονται σε περισσότερα από ένα κράτη, αυτά που διαπράττονται σε ένα κράτος, αλλά ένα βασικό μέρος της προετοιμασίας τους πραγματοποιήθηκε σε άλλο κράτος, αυτά που διαπράττονται σε ένα κράτος, αλλά περιλαμβάνουν και μια εγκληματική ομάδα η οποία πραγματοποιεί εγκληματικές δραστηριότητες σε περισσότερα από ένα κράτη και τέλος, αυτά που διαπράττονται σε ένα κράτος, αλλά έχουν σημαντικές επιπτώσεις σε άλλο κράτος

¹²¹ Σύμφωνα με το άρθρο 2 της παραπάνω Σύμβασης ως οργανωμένη εγκληματική ομάδα ορίζεται μια ομάδα τριών ή περισσότερων ατόμων, που υπάρχει για κάποιο χρονικό διάστημα και ως στόχο έχει τη διάπραξη ενός ή περισσότερων εγκλημάτων ή αδικημάτων προκειμένου να αποκομίσει άμεσα ή έμμεσα κάποιο οικονομικό ή άλλο κόστος.

στο τρίτο Κεφάλαιο της Σύμβασης. Η έννοια που δίνεται στην αρχή αυτήν στην εν λόγω Σύμβαση είναι η ίδια με αυτήν που δίνεται στην ίδια αρχή στο άρθρο 14 της ΕΣΔΑ. Βέβαια, το άρθρο 3 της Σύμβασης που αναφέρεται στην αρχή της μη διάκρισης μπορεί να παραβιαστεί, ακόμη και αν δεν υπάρχει παραβίαση άλλων διατάξεων της Σύμβασης, αν τα μέτρα που προβλέπονται στα άρθρα αυτά εφαρμόζονται κατά τρόπο διαφορετικό ανάλογα, για παράδειγμα, με το φύλο, την ηλικία ή την εθνικότητα ενός ατόμου και η διαφορετική αντιμετώπιση δεν δικαιολογείται κατά τρόπο λογικό.

Τέλος, το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει και μια σειρά από ορισμούς, όπως η έννοια του θύματος ή αυτή της εξαναγκαστικής εργασίας, οι οποίοι εμπίπτουν στην έννοια της εμπορίας ανθρώπων. Όσον αφορά την τελευταία αυτό που πρέπει να αναφερθεί εξ αρχής είναι ότι η εν λόγω Σύμβαση δεν αποτελεί την πρώτη προσπάθεια από πλευράς του Συμβουλίου της Ευρώπης να αποδώσει έναν ορισμό στην έννοια της εμπορίας. Παρόμοια προσπάθεια είχε πραγματοποιηθεί και με τη Σύσταση Νο. (2000)11 της Επιτροπής των Υπουργών, στην οποία όμως ο ορισμός ήταν πολύ περιορισμένος, δεδομένου ότι αναφερόταν μόνο στη σεξουαλική εκμετάλλευση.

Για να αντιμετωπιστεί πιο αποτελεσματικά το φαινόμενο της εμπορίας και να τύχουν τα θύματα αυτής τη μεγαλύτερη δυνατή βοήθεια είναι απαραίτητο να δοθεί στην έννοια της εμπορίας ένας ορισμός διεθνώς αποδεκτός. Γι' αυτό το λόγο ο ορισμός που η Σύμβαση δίνει στην έννοια της εμπορίας ανθρώπων είναι αυτός που υιοθετήθηκε με το Πρωτόκολλο του Παλέρμο

Στον παραπάνω ορισμό υπάρχει συνδυασμός τριών στοιχείων. Για να είναι δυνατό να γίνει λόγος για εμπορία ανθρώπων πρέπει να συνυπάρχουν αυτά τα στοιχεία. Πρέπει, δηλαδή να συνδυάζεται η **ενέργεια** που αφορά μεταξύ άλλων στη μεταφορά, στη στρατολόγηση και στην υπόθαλψη, με το **μέσο** που αφορά στην απειλή ή χρήση βίας, στον εξαναγκασμό, στην απαγωγή, στην απάτη, στην κατάχρηση εξουσίας, στην εκμετάλλευση της ευάλωτης θέσης ενός ατόμου και στην είσπραξη κερδών προκειμένου να επιτευχθεί η συγκατάθεση ενός ατόμου που ασκεί έλεγχο πάνω σε ένα άλλο, με **σκοπό** την εκμετάλλευση, σεξουαλική και οικονομική, την αφαίρεση και πώληση οργάνων και την

εκμετάλλευση κατά την παροχή οικιακών υπηρεσιών. Η συνύπαρξη των στοιχείων θεωρείται απαραίτητη σε όλες τις περιπτώσεις εκτός από την περίπτωση που το θύμα είναι ανήλικος, δηλαδή κάθε άτομο κάτω των 18 ετών. Σ' αυτήν την περίπτωση, σύμφωνα με το άρθρο 4 της Σύμβασης, εμπορία ανθρώπων μπορεί να υπάρχει ακόμη και όταν συνδυάζεται μόνο η ενέργεια με το σκοπό. Δεν είναι αναγκαίο, δηλαδή να γίνεται χρήση ενός από τα μέσα που προαναφέρθηκαν.

Στο σημείο αυτό σκόπιμο είναι να γίνουν κάποιες διευκρινήσεις σχετικά με τους όρους που προαναφέρθηκαν. Αναφορικά, λοιπόν με το στοιχείο της ενέργειας, οι ειδικοί που ασχολήθηκαν με την εκπόνηση της Σύμβασης θέλησαν να συμπεριλάβουν στον ορισμό της εμπορίας ανθρώπων και τη χρήση των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης. Για το λόγο αυτό η έννοια της στρατολόγησης περιλαμβάνει όλα τους τρόπους, είτε μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, είτε μέσω του τύπου, είτε μέσω του διαδικτύου. Επίσης, η έννοια της μετακίνησης δεν απαιτεί απαραίτητα τη συννοριακή μεταφορά, δεδομένου ότι σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης, το πεδίο εφαρμογής καλύπτει όλες τις μορφές εμπορίας, διακρατικής και εθνικής, ανεξάρτητα από το εάν τα θύματα έχουν εισέλθει νόμιμα ή παράνομα στην επικράτεια ενός κράτους.

Όσον αφορά στο μέσο, αυτό που πρέπει να διευκρινιστεί είναι ότι η εκμετάλλευση της ευάλωτης θέσης σημαίνει ουσιαστικά την εκμετάλλευση οποιασδήποτε κατάστασης¹²² στην οποία το άτομο που εμπλέκεται σ' αυτήν δεν έχει άλλη εναλλακτική επιλογή από την υποταγή στην εκμετάλλευση. Τα άτομα που εκμεταλλεύονται την ευάλωτη θέση των συνανθρώπων τους συνήθως παραβιάζουν τα δικαιώματά τους και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ακεραιότητα. Προκειμένου για εμπορία υπάρχουν πολλά και διαφορετικά μέσα, όπως η σεξουαλική εκμετάλλευση των γυναικών, η παραπλάνηση ανηλίκων για τη χρησιμοποίησή τους για παιδοφιλία, η εκμετάλλευση της άσχημης οικονομικής κατάστασης κάποιου ατόμου, η χρήση βίας από τους μαστροπούς για να

¹²² Η ευάλωτη θέση ενός ατόμου δύναται να είναι ψυχολογική, φυσική, συναισθηματική, κοινωνική, οικονομική ή σχετική με το οικογενειακό περιβάλλον. Επίσης, ένα άτομο είναι σε ευάλωτη θέση όταν υπάρχει το στοιχείο της οικονομικής εξάρτησης, της εύθραυστης υγείας και της παράνομης διοικητικής κατάστασης.

μπορούν να έχουν υπό τον έλεγχό τους τις γυναίκες που εξαναγκάζουν σε πορνεία. Τα παραπάνω μέσα φανερώνουν στην πραγματικότητα την έκταση που μπορεί να πάρει το φαινόμενο της εμπορίας και συνδιαμορφώνουν την έννοια αυτής.

Το τρίτο στοιχείο, όπως προαναφέρθηκε είναι ο σκοπός και πρόκειται για εκμετάλλευση η οποία λαμβάνει τρεις μορφές, τη σεξουαλική, την οικονομική και το εμπόριο οργάνων. Στην πραγματικότητα, βέβαια, η εμπορία ανθρώπων συντελείται, εφόσον ένα άτομο υπόκειται σε μια από τις ενέργειες και με ένα από τα μέσα που διαμορφώνουν τον ορισμό της εμπορίας, έτσι όπως καθορίστηκε από το Πρωτόκολλο του Παλέρμο και υιοθετήθηκε έπειτα από τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης. Δηλαδή, πριν ακόμη από την πραγματοποίηση του σκοπού, την πραγματική εκμετάλλευση του θύματος.

Από τις τρεις εκφάνσεις της εκμετάλλευσης μόνο το εμπόριο οργάνων προσδιορίζεται από τη Σύμβαση. Η σεξουαλική και οικονομική εκμετάλλευση και η δουλεία δεν προσδιορίζονται από αυτήν, όμως άλλα διεθνή κείμενα τις προσδιορίζουν. Έτσι, για παράδειγμα, το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων στο άρθρο 8 προσδιορίζει τη δουλεία και την αναγκαστική εργασία. Επιπλέον, η έννοια της δουλείας προσδιορίζεται και στη συμπληρωματική Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1956. Η Σύμβαση αυτή επαναλαμβάνει και εξειδικεύει τους όρους δουλεία και δουλεμπορία (άρθρο 7) που ορίζονται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1926 περί δουλείας¹²³ και περιέχει στο άρθρο 1 σειρά καταστάσεων που αποτελούν θεσμούς και συνήθειες παρεμφερείς προς τη δουλεία: αναγκαστική εργασία για την εξόφληση ιδιωτικού χρέους, δουλοπαροικία ή ειλωτεία, παράδοση γυναικός χωρίς τη θέλησή της για γάμο με ανταλλάγματα σε χρήμα ή σε είδος, κληρονομική μεταβίβαση της γυναίκας μετά το θάνατο του συζύγου της, παράδοση από γονείς ή κηδεμόνες προσώπου κάτω των 18 ετών έναντι πληρωμής ή όχι με προοπτική

¹²³ Ο κλασικός ορισμός της δουλείας βρίσκεται στο άρθρο 1 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 1926 περί δουλείας και σύμφωνα μ' αυτόν δουλεία είναι η κατάσταση του ατόμου υποκειμένου στις αρχές της ιδιοκτησίας. Επίσης, η εμπορία δούλων περιλαμβάνει κάθε πράξη σύλληψης, απόκτησης και διάθεσης ατόμου που αποσκοπεί στην υπαγωγή του σε καθεστώς δουλείας, κάθε πράξη ανταλλαγής ή παραχώρησης κεκτημένου δούλου μέσω της πράξης της πώλησης και εν γένει κάθε πράξη εμπορίας ή μεταφοράς δούλων.

εκμεταλλεύσεως του προσώπου αυτού ή της εργασίας του. Όσον αφορά στην παράνομη υιοθεσία, παρόλο που ο ορισμός της εμπορίας δεν κάνει αναφορά σ' αυτήν, αποτελεί μια συνήθεια παρεμφερής προς τη δουλεία, σύμφωνα με το άρθρο 1 της τελευταίας Σύμβασης, οπότε και εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Σχετικά με το εμπόριο οργάνων ισχύει η αρχή ότι δεν επιτρέπεται το ανθρώπινο σώμα και τα μέρη αυτού να αποφέρουν οικονομικό κέρδος. Η αρχή αυτή καθιερώθηκε με το άρθρο 21 της Σύμβασης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της Βιοηθικής, καθώς και με το Πρωτόκολλο αυτής που αφορά στη μεταμόσχευση ανθρώπινων οργάνων και ιστών, στο οποίο το άρθρο 22 απαγορεύει το εμπόριο ανθρώπινων οργάνων και ιστών. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί και η Σύσταση 1611(2003) για το εμπόριο οργάνων της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης, που αναλύθηκε εκτενέστερα παραπάνω.

Επιπλέον, στο άρθρο 4 της Σύμβασης δίνεται και ο ορισμός του θύματος. Έτσι, θύμα θεωρείται οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο που υπόκειται στην εμπορία ανθρώπων, έτσι όπως προσδιορίστηκε παραπάνω. Δηλαδή, το θύμα πρέπει να υπόκειται και στα τρία στοιχεία που συνιστούν την έννοια της εμπορίας, με εξαίρεση τους ανήλικους που μπορεί να χαρακτηριστούν ως θύματα ακόμη και αν δεν έχει χρησιμοποιηθεί κάποιο από τα μέσα που διευκρινίζονται στο εν λόγω άρθρο.

Τέλος, αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι προκειμένου να χαρακτηριστεί ένα άτομο ως θύμα εμπορίας πρέπει να υπόκειται στις παραπάνω μορφές εκμετάλλευσης χωρίς τη συγκατάθεσή του. Είναι, όμως πολύ δύσκολο να διαπιστωθεί η ύπαρξη ή όχι αυτής, καθώς υπάρχουν περιπτώσεις, όπου το άτομο δε γνωρίζει ως τι πρόκειται να εργαστεί και άλλες όπου το άτομο γνωρίζει ότι θα οδηγηθεί στην πορνεία. Ακόμη και τότε, όμως δε σημαίνει ότι δίνει τη συγκατάθεσή του να υποστεί οποιαδήποτε μορφή εκμετάλλευσης. Γι' αυτό το λόγο το άρθρο 4 ορίζει ότι εμπορία ανθρώπων υπάρχει είτε το θύμα δίνει τη συγκατάθεσή του, είτε όχι.

Στα ακόλουθα κεφάλαια της Σύμβασης περιγράφεται η στρατηγική αντιμετώπισης αυτού του φαινομένου, που ουσιαστικά αποτελεί συνδυασμό τριών ενεργειών (3P). Πρόκειται για την πρόληψη (prevention), την καταπολέμηση (punishment) και την προστασία (protection). Στην ενότητα που ακολουθεί περιγράφονται αναλυτικά τα μέτρα που κρίνονται απαραίτητα για την πρόληψη της εμπορίας, ενώ η προστασία των θυμάτων, η οποία αποδεικνύει την ανθρωπιστική προσέγγιση της Σύμβασης, θα αναλυθεί στην ενότητα που αφορά στις καινοτομίες της.

2.3. Στρατηγικές Πρόληψης της εμπορίας ανθρώπων

Στην ενότητα αυτή γίνεται λόγος για τα μέτρα πρόληψης με τη στενή έννοια, καθώς και για ειδικότερα μέτρα που σχετίζονται με τον έλεγχο των συνόρων, την ασφάλεια των ταξιδιωτικών εγγράφων και τη συνεργασία για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Όσον αφορά στην πρώτη κατηγορία μέτρων αυτό που είναι άξιο αναφοράς είναι ότι η οποιαδήποτε δράση πρέπει να γίνεται συντονισμένα σε εθνικό επίπεδο (άρθρο 5). Πρέπει δηλαδή να υπάρχει συντονισμός μεταξύ των φορέων που δραστηριοποιούνται για την αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας, όπως είναι οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι αστυνομικές και δικαστικές υπηρεσίες και αυτές που ασχολούνται μεταξύ άλλων με μεταναστευτικά και κοινωνικά θέματα. Οι φορείς αυτοί άλλωστε είναι αυτοί που πρέπει απαραίτητα να εμπλέκονται στην όποια διαδικασία πρόληψης, γιατί είναι αυτοί που συνήθως έρχονται πρώτοι σε επαφή με τα θύματα της εμπορίας.

Παράλληλα, όμως με τη συντονισμένη δράση, στο ίδιο άρθρο γίνεται λόγος και για μια σειρά πολιτικών που συνιστώνται για την πρόληψη της εμπορίας. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται οι εκστρατείες για την πληροφόρηση, την αφύπνιση συνειδήσεων, την ευαισθητοποίηση και την εκπαίδευση και οι διάφορες εμπεριστατωμένες έρευνες για την αντιμετώπιση του εν λόγω φαινομένου. Επίσης, οι πρωτοβουλίες κοινωνικής και οικονομικής φύσης που

έχουν ως στόχο την αντιμετώπιση των αιτιών που το προκαλούν. Όπως έχουμε προαναφέρει οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στις χώρες προέλευσης των θυμάτων είναι αυτές που κατά κύριο λόγο οδηγούν στη δημιουργία αυτού του φαινομένου. Επομένως, η αντιμετώπιση αυτών των συνθηκών μέσω διάφορων εκπαιδευτικών προγραμμάτων ή μέσω της προσφοράς περισσότερων επαγγελματικών ευκαιριών για τις πιο ευάλωτες κατηγορίες πληθυσμών που αποτελούν εύκολη λεία για τους δράστες συνιστά την πιο αποδοτική μέθοδο πρόληψης.

Ακόμη, αξιοσημείωτο να αναφερθεί είναι ότι οι διάφορες στρατηγικές πρόληψης πρέπει να διέπονται από μια ανθρωπιστική προσέγγιση, που βασίζεται στο έκφυλο ζήτημα της ισότητας των δύο φύλων(gender mainstreaming) και στην προστασία των δικαιωμάτων των δικαιωμάτων των παιδιών. Για την φυλετική ισότητα έγινε λόγος παραπάνω, ενώ για την προσέγγιση που βασίζεται στα δικαιώματα του παιδιού αυτό που μπορούμε να πούμε είναι ότι η Σύμβαση αναφέρεται στη δημιουργία ενός «προστατευτικού περιβάλλοντος»¹²⁴ για τα παιδιά προκειμένου να μειωθεί η ευάλωτη θέση τους.

Όσον αφορά στις στρατηγικές πρόληψης αυτό που είναι ιδιαίτερα σημαντικό ανεξάρτητα από την αντιμετώπιση των αιτιών που προκαλούν το φαινόμενο της εμπορίας είναι αυτό που περιγράφεται στο άρθρο 5, παράγραφος 4 της Σύμβασης. Στην εν λόγω διάταξη ορίζεται ότι τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να θεσπίσουν μέτρα που θα διευκολύνουν τη μετανάστευση μέσω της δημιουργίας νόμιμων μεταναστευτικών ροών. Είναι πολύ σημαντικό τα άτομα που ενδέχεται να μεταναστεύσουν να έχουν στη διάθεσή τους επαρκείς πληροφορίες για τις νόμιμες ευκαιρίες μετανάστευσης, τις συνθήκες απασχόλησης, καθώς και για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Η διάδοση

¹²⁴ Το «προστατευτικό περιβάλλον» περιλαμβάνει, σύμφωνα με τη UNICEF 8 βασικά στοιχεία: η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού από οποιαδήποτε εχθρική συμπεριφορά, η δέσμευση των κυβερνήσεων για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, ανοιχτή συζήτηση για ζητήματα που άπτονται της προστασίας των παιδιών, ο σχεδιασμός της κατάλληλης νομοθεσίας, η ικανότητα αυτών που έρχονται σε επαφή με παιδιά, τις οικογένειές τους και τις κοινότητες να προστατεύουν τα παιδιά, εγκατάσταση ενός συστήματος για τον έλεγχο περιπτώσεων κακοποίησης παιδιών, προγράμματα και υπηρεσίες που διευκολύνουν την αποκατάσταση και την ενσωμάτωση στον κοινωνικό ιστό των παιδιών που έχουν υπάρξει θύματα εμπορίας και η απόκτηση από τα παιδιά γνώσεων και δεξιοτήτων χρήσιμων για τη ζωή τους και τη συμμετοχή τους στην κοινωνία.

τέτοιου είδους πληροφοριών θα δώσει τη δυνατότητα στα παραπάνω άτομα να διακρίνουν την παραπληροφόρηση που σκόπιμα οι διακινητές τους παρέχουν προκειμένου να τους εμπλέξουν στα διάφορα κυκλώματα εμπορίας ανθρώπων. Το κάθε κράτος με την κατάλληλη πληροφόρηση που θα παρέχουν οι υπηρεσίες μετανάστευσης και έκδοσης θεωρήσεων θα μπορεί να προστατεύει τα άτομα αυτά.

Εκτός από τις στρατηγικές πρόληψης στο ίδιο πλαίσιο εντάσσονται και τα διάφορα μέτρα για τη μείωση της ζήτησης των υπηρεσιών που παρέχουν τα θύματα της εμπορίας. Τα μέτρα αυτά που μπορεί να είναι νομοθετικά, διοικητικά, εκπαιδευτικά, πολιτιστικά και άλλα είναι ουσιαστικά μέτρα αποτροπής και επιβάλλουν στα κράτη-μέλη θετική υποχρέωση να τα επιβάλλουν. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για μελέτες πάνω στις μεθόδους, στις στρατηγικές και στις καλές πρακτικές που μπορούν να αποθαρρύνουν τους μελλοντικούς πελάτες, καθώς και για εκστρατείες ενημέρωσης που απευθύνονται, κυρίως στις δημόσιες αρχές και σε όσους εμπλέκονται με τη λήψη αποφάσεων. Προς αυτήν την κατεύθυνση σημαντικό ρόλο θα διαδραματίσουν τόσο τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, όσο και η κοινωνία των πολιτών που αποτελούν τα μέσα-κλειδιά για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και την αποτροπή της ζήτησης τέτοιου είδους υπηρεσιών.

Η δεύτερη κατηγορία μέτρων περιλαμβάνει, όπως προαναφέραμε πιο εξειδικευμένα μέτρα. Στο άρθρο 7 της Σύμβασης γίνεται λόγος για μέτρα που συνεπάγονται αυστηρότερο έλεγχο των εξωτερικών συνόρων των συμβαλλομένων μερών. Αυτό βέβαια δε συνεπάγεται περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των ατόμων, αλλά την υιοθέτηση μέτρων που θα εμποδίζουν τη χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς για την διάπραξη αδικημάτων, όπως είναι η εμπορία ανθρώπων. Η επιλογή των μέτρων αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων μερών, όπως και η επιβολή ποινών σε περίπτωση παραβίασης των πρώτων. Ανάμεσα στα μέτρα που απαιτείται να ληφθούν από τα συμβαλλόμενα μέρη είναι η απαγόρευση εισόδου σε άτομα που δεν κατέχουν τα απαραίτητα ταξιδιωτικά έγγραφα. Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας, καθώς και η δημιουργία διαύλων επικοινωνίας μεταξύ

των εθνικών υπηρεσιών ελέγχου των εξωτερικών συνόρων των συμβαλλομένων μερών για την αποτελεσματική πρόληψη του φαινομένου της εμπορίας.

Επίσης, στην κατηγορία των εξειδικευμένων μέτρων εντάσσεται και ο έλεγχος της ποιότητας και της νομιμότητας των ταξιδιωτικών εγγράφων και των εγγράφων όπου αναγράφονται τα προσωπικά στοιχεία των κατόχων τους (άρθρα 8 και 9). Τα έγγραφα αυτά είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για τη διεξαγωγή της εμπορίας, κυρίως όταν αυτή διεξάγεται σε υπερεθνικό επίπεδο και ο έλεγχός τους γίνεται σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο του κράτους, το οποίο είναι αρμόδιο να διεξάγει και τον έλεγχο. Το αρμόδιο κράτος, λοιπόν πρέπει να διεξάγει τον απαραίτητο έλεγχο προκειμένου να διαπιστωθεί η εγκυρότητα των παραπάνω εγγράφων. Τα τελευταία μπορεί είτε να είναι πλαστά, είτε να είναι έγκυρα, αλλά να χρησιμοποιούνται από άτομο διαφορετικό από τον κάτοχό τους. Όποια από τις περιπτώσεις και αν ισχύει τα έγγραφα αυτά διευκολύνουν κατά πολύ τη διεξαγωγή της εμπορίας ανθρώπων, γι' αυτό και τα αρμόδιο κράτος πρέπει να διεξάγει τον απαραίτητο έλεγχο σε εύλογο χρονικό διάστημα, ώστε να διαπιστώνεται έγκαιρα η εγκυρότητα των παραπάνω εγγράφων και να λαμβάνονται τα απαραίτητα μέτρα. Μεταξύ των μέτρων που προτείνονται για την ασφάλεια και των νομιμότητα των εν λόγω εγγράφων είναι αυτά για την πρόληψη της παράνομης έκδοσής και κατοχής τους, η εισαγωγή ελάχιστων προδιαγραφών για τη βελτίωση της ασφάλειας των διαβατηρίων και των άλλων ταξιδιωτικών εγγράφων, όπως είναι η πρόσθεση πιο αυστηρών απαιτήσεων ασφάλειας που θα καθιστούν την πλαστογράφηση πιο δύσκολη.

Όλα τα παραπάνω, λοιπόν αποτελούν προτεινόμενα μέτρα που τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να υιοθετήσουν για την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων, δηλαδή για την ικανοποίηση της μιας πλευράς της πολύπλευρης προσέγγισης (=3Π), η οποία είναι αυτή που θα καταστήσει τελικά την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων πιο αποτελεσματική.

2.4. Διατάξεις Ποινικού Δικαίου

Το Κεφάλαιο αυτό της Σύμβασης (άρθρα 18-26) αφορά στην ποινικοποίηση της πράξης της εμπορίας ανθρώπων και αποτελεί ουσιαστικά το τρίτο μέρος της πολυμερούς προσέγγισης που υιοθετεί η Σύμβαση, δηλαδή την ποινική δίωξη των δραστών (prosecution).

Πιο συγκεκριμένα, τα άρθρα 18-10 στοχεύουν στην ποινικοποίηση μιας σειράς αδικημάτων, η οποία θα ισχύει για όλα τα κράτη-μέλη και θα διευκολύνει στην αντιμετώπιση των εγκληματικών πράξεων, όπως η εμπορία ανθρώπων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Με το άρθρο 18, λοιπόν ποινικοποιείται το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων, πράγμα που προβλέπεται άλλωστε και στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο (άρθρο 5) και στην Απόφαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων (άρθρο 1)

Το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων, όπως προαναφέρθηκε στο άρθρο 4 της Σύμβασης συνίσταται στο συνδυασμό τριών στοιχείων, οπότε σύμφωνα και μ' αυτόν τον ορισμό το έγκλημα συντελείται πριν από την εκμετάλλευση του ατόμου, εφόσον έχει χρησιμοποιηθεί ένας από τους τρόπους που αναφέρονται στον ορισμό της εμπορίας. Όταν, λοιπόν ο δράστης έχει χρησιμοποιήσει ένα από τους τρόπους αυτούς, η συγκατάθεση ή όχι του θύματος δεν είναι απαραίτητο στοιχείο προκειμένου η πράξη του να υπέχει ποινική ευθύνη.

Η ποινική ευθύνη θεμελιώνεται όταν το έγκλημα διαπράττεται σκόπιμα¹²⁵, πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει η εμπορία ανθρώπων να εξυπηρετεί κάποιο σκοπό, όπως είναι η κερδοσκοπία. Δηλαδή πρέπει να υπάρχει το στοιχείο της εκμετάλλευσης του ανθρώπου από άνθρωπο για την απόκτηση κέρδους προκειμένου να γίνεται λόγος για εμπορία ανθρώπων και επομένως για ποινική ευθύνη του δράστη.

¹²⁵ Η ερμηνεία της λέξης «σκόπιμα» δίνεται από το εσωτερικό δίκαιο του κάθε συμβαλλόμενου μέρους, ωστόσο όποια ερμηνεία και αν δίνεται σ' αυτήν, σύμφωνα και με το άρθρο 4 της Σύμβασης, εμπορία ανθρώπων υπάρχει όταν οι ενέργειες που περιγράφονται στον ορισμό αυτής γίνονται με σκοπό την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο.

Εκτός, όμως από την ποινικοποίηση του εγκλήματος της εμπορίας, κρίνεται απαραίτητη και η ποινικοποίηση της χρήσης των υπηρεσιών του θύματος της εμπορίας (άρθρο 19), προκειμένου να αποθαρρυνθεί η ζήτηση για τέτοιου είδους υπηρεσίες. Η χρήση αυτού του άρθρου είναι ιδιαίτερα σημαντική για την πάταξη του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων. Γιατί η χρήση των υπηρεσιών ενός θύματος εμπορίας για σεξουαλικούς λόγους θεωρείται ποινικό αδίκημα, σύμφωνα με το άρθρο 19 και όχι σύμφωνα με το άρθρο 18, δεδομένου ότι ο πελάτης δε προβαίνει σε καμία από τις ενέργειες που περιγράφονται στον ορισμό της εμπορίας, αλλά κάνει χρήση συνειδητά των υπηρεσιών του θύματος. Αυτό που πρέπει να επισημανθεί στο σημείο αυτό είναι ότι η Σύμβαση δεν ποινικοποιεί την πορνεία αυτή καθ' αυτή, αλλά την σεξουαλική εκμετάλλευση του ατόμου. Δηλαδή δεν εμπλέκεται στο πώς τα κράτη αντιμετωπίζουν την πορνεία στο εσωτερικό τους δίκαιο.

Για να ασκηθεί ποινική δίωξη, βέβαια σε άτομο που κάνει χρήση των υπηρεσιών ενός θύματος πρέπει να γνωρίζει ότι είναι θύμα, αλλιώς δεν τιμωρείται. Το να αποδειχθεί ότι το άτομο αυτό γνωρίζει την ύπαρξη του θύματος είναι ιδιαίτερα δύσκολο για τις αρχές που ασκούν την ποινική δίωξη, όμως αυτό δεν είναι επαρκές επιχείρημα για την μη ποινικοποίηση αυτής της πράξης. Πολλές φορές τα πραγματικά περιστατικά αποκαλύπτουν τις προθέσεις του δράστη ακόμη κι αν δε μπορεί να αποδειχθεί η εν γνώσει του χρήση των υπηρεσιών του θύματος εμπορίας.

Επιπλέον, προβλέπεται η ποινικοποίηση πράξεων που σχετίζονται με τα ταξιδιωτικά έγγραφα ή τα έγγραφα με τα προσωπικά στοιχεία¹²⁶ όταν αυτές διευκολύνουν το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων. Σύμφωνα, λοιπόν με το άρθρο 20 της Σύμβασης θεωρείται ποινικό αδίκημα η πλαστογραφία¹²⁷ των παραπάνω εγγράφων και η παροχή αυτών, καθώς και η κατακράτηση, η

¹²⁶ Πρόκειται για επίσημα έγγραφα που περιλαμβάνουν τα προσωπικά στοιχεία κάθε ατόμου, όπως είναι το διαβατήριό ή η ταυτότητα αυτού. Στο εξής η χρήση του όρου έγγραφα θα απευθύνεται σε αυτά.

¹²⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου για την παράνομη διακίνηση των μεταναστών από την ξηρά, τον αέρα και τη θάλασσα, πλαστό θεωρείται κάθε έγγραφο του οποίου έχει μεταβληθεί κάποιο στοιχείο από αναρμόδιο άτομο ή αρχή, έχει εκδοθεί με παράνομο τρόπο και χρησιμοποιείται διαφορετικό από τον νόμιμο κάτοχό του.

απόσπαση, η απόκρυψη και η καταστροφή των παραπάνω εγγράφων ενός άλλου ατόμου.

Αναφορικά με την πλαστογραφία και την παροχή των εν λόγω εγγράφων, η Σύμβαση εμπνέεται από το Πρωτόκολλο για την παράνομη διακίνηση μεταναστών από την ξηρά, τον αέρα και τη θάλασσα η οποία συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα. Όμως, το περιεχόμενο του παραπάνω Πρωτοκόλλου είναι πιο ευρύ, δεδομένου ότι κάνει λόγο και για την κατοχή πλαστών εγγράφων¹²⁸, ενώ η Σύμβαση, όπως προαναφέρθηκε κάνει λόγο μόνο για την πλαστογράφηση και την παροχή τέτοιων εγγράφων.

Τέλος, όσον αφορά στην κατακράτηση, στην απόσπαση, στην απόκρυψη και στην καταστροφή των εν λόγω εγγράφων κρίθηκε σκόπιμος ο χαρακτηρισμός αυτών των πράξεων ως ποινικό αδίκημα, δεδομένου ότι τις περισσότερες φορές οι δράστες προβαίνουν σε αυτές τις ενέργειες ως ένα μέσο άσκησης πίεσης στα θύματα. Αυτό που πρέπει να διευκρινιστεί είναι ότι σε αυτήν την περίπτωση δε γίνεται λόγος για πλαστά έγγραφα και αυτό γιατί σε κάποια από τα συμβαλλόμενα μέρη δεν τιμωρείται ως αδίκημα η απόσπαση ή η καταστροφή πλαστών εγγράφων. Έτσι, οι συντάκτες της Σύμβασης άφησαν στη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων μερών να αποφασίσουν κατά πόσον θα χαρακτηρίζουν ως ποινικό αδίκημα την κατακράτηση, την απόσπαση, την απόκρυψη ή την καταστροφή των εν λόγω εγγράφων όταν αυτά είναι πλαστά.

Βέβαια, ακόμη και η πρόθεση, η απόπειρα ή η υποβοήθηση στην διενέργεια των πράξεων που περιγράφονται στα άρθρα 18 και 20 με σκοπό την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο θεωρούνται ποινικό αδίκημα και πρέπει να τιμωρούνται ως έτσι.

Εκτός από τις παραπάνω περιπτώσεις, όμως ποινική ευθύνη υπάρχει ακόμη και για ένα νομικό πρόσωπο, όταν οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο που το εκπροσωπεί και κατέχει ηγετική θέση¹²⁹ σ' αυτό προβαίνει στα παραπάνω

¹²⁸ Άρθρο 6 (1)(b)(ii) του Πρωτοκόλλου για την παράνομη διακίνηση των μεταναστών από ξηρά, αέρα και θάλασσα

¹²⁹ Ένα φυσικό πρόσωπο κατέχει ηγετική θέση σε μια νομική οντότητα όταν την εκπροσωπεί, όταν λαμβάνει αποφάσεις εκ μέρους της και όταν ασκεί έλεγχο στο πλαίσιο αυτής.

αδικήματα. Αυτό, βέβαια δε συνεπάγεται ότι αποκλείεται και η ατομική ευθύνη του ατόμου που διαπράττει το αδίκημα. Η Σύμβαση αναφέρει τέσσερις προϋποθέσεις που πρέπει να ισχύουν προκειμένου ένα νομικό πρόσωπο να υπέχει ποινική ευθύνη σε μια τέτοια περίπτωση. Καταρχήν, πρέπει να έχει διαπραχθεί ένα από τα αδικήματα που περιγράφονται στη Σύμβαση και προς όφελος αυτής της νομικής οντότητας. Επίσης, το φυσικό πρόσωπο που το έχει διαπράξει ή που έχει αποπειραθεί να το διαπράξει πρέπει να κατέχει ηγετική θέση σ' αυτήν και να δρα στα όρια των αρμοδιοτήτων του.

Υπάρχει, βέβαια περίπτωση το νομικό πρόσωπο να υπέχει ποινική ευθύνη, ακόμη και αν το φυσικό πρόσωπο δεν κατέχει ηγετική θέση, αλλά είναι ένας απλός υπάλληλος που δρα στα όρια των αρμοδιοτήτων του. Στην περίπτωση αυτή πρέπει το αδίκημα να έχει διαπραχθεί από έναν υπάλληλο της νομικής οντότητας προς όφελος αυτής και εξαιτίας της αποτυχίας ενός προσώπου που κατέχει ηγετική θέση να ασκήσει ουσιαστικό έλεγχο και να εμποδίσει τη διάπραξη του αδικήματος.

Σ' όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, η ευθύνη, που απορρέει από τη διάπραξη του αδικήματος, όπως και να προκύπτει, είναι ποινική, αστική ή διοικητική και αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών-μελών να αποφασίσουν το είδος αυτής.

Άμεσα συνδεδεμένο με τα άρθρα 18-21 που κάνουν λόγο για την ποινικοποίηση των αδικημάτων που συνδέονται με το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων είναι και το άρθρο 23 που προβλέπει για τις κυρώσεις που πρέπει να επιβάλλονται σε περίπτωση διάπραξης τέτοιου είδους αδικημάτων. Σύμφωνα με τη Σύμβαση αυτές πρέπει να είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές. Στις περιπτώσεις, όπου ευθύνη υπέχει κάποιο νομικό πρόσωπο είναι δυνατό να επιβληθούν επιπλέον και οικονομικές κυρώσεις.

Επιπλέον, προβλέπεται η κατάσχεση ή η αφαίρεση από τους δράστες των κερδών που προκύπτουν από τη διάπραξη των αδικημάτων που περιγράφονται στα άρθρα 18 και 20. Επίσης, η Σύμβαση προβλέπει το κλείσιμο οποιασδήποτε

επιχείρησης¹³⁰ υποθάλπει ενέργειες που σχετίζονται με την εμπορία ανθρώπων και απαγορεύει στους δράστες να συνεχίσουν τη δραστηριότητα, προσωρινά ή μόνιμα, στο πλαίσιο της οποίας διαπράχθηκε το αδίκημα. Γι' αυτήν την πρόβλεψη η Σύμβαση βασίστηκε στις Συστάσεις αριθ. (2000) 11 και (2001)16, που προαναφέρθηκαν οι οποίες οπωσδήποτε αποτελούν πηγή έμπνευσης για τους συντάκτες της Σύμβασης.

Προκειμένου για το μέγεθος της ποινής προβλέπονται κάποιες καταστάσεις που μπορεί να μεγεθύνουν το μέγεθος αυτής. Έτσι, όταν η εμπορία ανθρώπων θέτει σε κίνδυνο εσκεμμένα ή από αμέλεια την ίδια τη ζωή του θύματος το μέγεθος της ποινής πρέπει να είναι ακόμη μεγαλύτερο. Αυτή την πρόβλεψη τη συναντάμε και στην Απόφαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 19^{ης} Ιουλίου 2002 (άρθρο 3) και συνήθως αφορά στις συνθήκες κάτω από τις οποίες γίνεται η μεταφορά των θυμάτων.

Επίσης, όταν το αδίκημα διαπράττεται εις βάρος ανηλίκου, καθώς και όταν διαπράττεται από δημόσιο φορέα κατά την άσκηση των καθηκόντων του, τότε η επιβαλλόμενη ποινή είναι σαφώς μεγαλύτερη. Τέλος, η τέταρτη επιβαρυντική κατάσταση είναι όταν το αδίκημα διαπράττεται στο πλαίσιο μιας εγκληματικής οργάνωσης, χωρίς όμως να διευκρινίζεται πώς ορίζεται αυτή. Τα συμβαλλόμενα μέρη, βέβαια είναι δυνατό να βασιστούν σε άλλα διεθνή κείμενα¹³¹ για να προσδώσουν περιεχόμενο στην έννοια της εγκληματικής οργάνωσης και επομένως να μπορούν να υπολογίσουν το μέγεθος της ποινής.

Επιπλέον, αξιοσημείωτο να αναφέρουμε είναι ότι δεδομένου ότι η εμπορία ανθρώπων διεξάγεται συνήθως σε υπερεθνικό επίπεδο από εγκληματικές οργανώσεις, είναι πολύ πιθανό τα μέλη αυτών να έχουν καταδικαστεί σε περισσότερα από ένα κράτη. Σε μερικά κράτη, τα νομικά συστήματα προβλέπουν για αυστηρότερες ποινές όσον αφορά στο έγκλημα της εμπορίας, όταν ο δράστης

¹³⁰ Πρόκειται για ταξιδιωτικά γραφεία, ξενοδοχεία, εστιατόρια, μπαρ, γραφεία εύρεσης συνοδών και γραφεία συνοικεσίων

¹³¹ Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα ορίζει στο άρθρο 2 ότι οργανωμένη εγκληματική ομάδα είναι μια ομάδα με δομή τριών ή περισσότερων ατόμων που υπάρχει για κάποιο χρονικό διάστημα με στόχο τη διάπραξη ενός ή περισσότερων αδικημάτων ή εγκλημάτων προκειμένου να αποκτήσει άμεσα ή έμμεσα οικονομικό ή άλλο κέρδος. Παρόμοιοι ορισμοί δίνονται τόσο στη Σύσταση αριθ.(2000) 11 της Επιτροπής των Υπουργών, όσο και στην Κοινή Δράση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 21^{ης} Δεκεμβρίου 1998.

έχει ξαναδικαστεί από εθνικά δικαστήρια. Οι καταδίκες από αλλοδαπά δικαστήρια δεν προσμετρώνταν αρχικά, εφόσον το ποινικό δίκαιο είναι εθνικό ζήτημα και μπορεί να υπάρχουν διαφορές στα εθνικά δίκαια. Βέβαια, το τελευταίο τείνει να εκλείψει λόγω της τάσης εναρμόνισης των ποινικών δικαίων των κρατών.

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω δυσκολιών, η Σύμβαση προβλέπει ότι για το ύψος της ποινής θα λαμβάνονται υπόψη οι προηγούμενες καταδίκες τόσο από τα εθνικά όσο και από τα αλλοδαπά δικαστήρια.

Τέλος, κλείνοντας την αναφορά στις διατάξεις ποινικού δικαίου της Σύμβασης, πρέπει να αναφερθεί ότι το άρθρο 26 αυτής προβλέπει τη μη ποινικοποίηση των θυμάτων εμπορίας για αδικήματα που διέπραξαν την περίοδο που ήταν θύματα. Η πρόβλεψη αυτή αποδεικνύει την ανθρωπιστική προσέγγιση της Σύμβασης, η οποία εκτός του ότι είναι έκδηλη σε μια σειρά από τις διατάξεις της αναλύεται ειδικότερα παρακάτω.

2.5. Δικονομικές διατάξεις

Στο Κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνονται διατάξεις τόσο για την προστασία των θυμάτων εμπορίας, όσο και για την ποινική δίωξη των διακινητών. Όσον αφορά στο πρώτο ζήτημα, το άρθρο 27 ορίζει ότι οι αρμόδιες αρχές των συμβαλλομένων μερών δύναται να ασκούν ποινική δίωξη για τα αδικήματα, που προαναφέρθηκαν, χωρίς να υπάρχει προηγουμένως καταγγελία από το θύμα. Στόχος αυτής της διάταξης είναι να αποφευχθεί η άσκηση πίεσης εκ μέρους των διακινητών σε βάρος των θυμάτων προκειμένου τα τελευταία να μην απευθυνθούν στις αρμόδιες αρχές.

Σε περίπτωση που το θύμα απευθύνει μια καταγγελία στις αρχές του κράτους στο οποίο διαμένει, αλλά το αδίκημα έχει διαπραχθεί σε άλλο κράτος, τότε το πρώτο κράτος, ως αναρμόδιο να διεξάγει έρευνα, πρέπει χωρίς καθυστέρηση να μεταβιβάσει την καταγγελία στις αρχές του κράτους, όπου

διαπράχθηκε το αδίκημα¹³². Σ' ολόκληρη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, τα θύματα στηρίζουν και βοηθούν διάφοροι μη-κυβερνητικοί οργανισμοί και άλλες οργανώσεις που ασχολούνται με την καταπολέμηση του φαινομένου της εμπορίας και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων.

Βέβαια, εκτός από τα θύματα εμπορίας χρήζουν προστασίας και άλλα άτομα τα οποία μπορεί να αποτελούν μάρτυρες του εγκλήματος της εμπορίας. Πρέπει, δηλαδή να προστατεύονται τα άτομα που συνεργάζονται με τις δικαστικές αρχές, οι μάρτυρες και τα μέλη των οικογενειών τους, όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο και τα μέτρα τα οποία υιοθετούνται για την προστασία τους να μη γίνονται γνωστά στους δράστες. Το επίπεδο προστασίας που πρέπει να εξασφαλιστεί στα παραπάνω άτομα και που είναι ιδιαίτερα υψηλό όταν το θύμα είναι ανήλικος, εξαρτάται από το μέγεθος του κινδύνου που διατρέχουν. Επίσης, η διάρκεια παροχής των προστατευτικών μέτρων εξαρτάται από τις απειλές που δέχονται τα άτομα που προστατεύονται. Η συναίνεση των ατόμων αυτών προκειμένου για την παροχή προστατευτικών μέτρων είναι απαραίτητη, εκτός από τις περιπτώσεις όπου το θύμα αδυνατεί να δώσει τη συγκατάθεσή του¹³³. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι εκτός από τα άτομα που εμπλέκονται στο έγκλημα της εμπορίας, προστασίας χρήζουν και τα άτομα που είναι υπάλληλοι διάφορων μη-κυβερνητικών οργανισμών οι οποίοι υποστηρίζουν τα θύματα εμπορίας ανθρώπων και είναι δυνατό να δέχονται διάφορες απειλές από τους δράστες.

Αναμφισβήτητα για την αποτελεσματικότερη προστασία όλων των παραπάνω ατόμων και λαμβάνοντας υπόψη ότι η εμπορία ανθρώπων είναι ένα έγκλημα που διενεργείται σε διεθνές επίπεδο, κρίνεται απαραίτητη η σύναψη συμφωνιών μεταξύ των συμβαλλομένων μερών και ιδίως όταν πρόκειται για κράτη υποδοχής και προέλευσης. Εκτός από τις συμφωνίες απαραίτητη είναι και η εξειδίκευση και η εκπαίδευση των ατόμων που στελεχώνουν υπηρεσίες που

¹³² Η πρόβλεψη αυτή της Σύμβασης (άρθρο 27) βασίζεται στο άρθρο 11, παράγραφος 2 της Απόφασης-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 15^{ης} Μαρτίου 2001 για τη στάση των θυμάτων στην ποινική διαδικασία.

¹³³ Το θύμα εμπορίας ανθρώπων υφίσταται σοβαρές ψυχολογικές διαταραχές λόγω της κακοποίησης που έχει υποστεί και είναι πιθανό να βρίσκεται σε κατάσταση σοκ και να αδυνατεί να δώσει τη συναίνεσή του για την παροχή προστατευτικών μέτρων.

ασχολούνται με την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Τα εξειδικευμένα άτομα όσον αφορά στην εμπορία ανθρώπων μπορεί είτε να στελεχώνουν αυτοτελείς μονάδες, είτε να αποτελούν ειδικές μονάδες αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων μέσα σε ήδη υπάρχοντες οργανισμούς/υπηρεσίες. Η κατάρτιση αυτών των ατόμων περιλαμβάνει την εκπαίδευση σχετικά με τις μεθόδους πρόληψης της εμπορίας ανθρώπων, άσκησης ποινικής δίωξης εναντίον των δραστών και προστασίας των θυμάτων. Επιπλέον, απαραίτητη είναι και η κατάρτιση για ζητήματα που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπου θα δίνεται έμφαση στις ανάγκες των θυμάτων, στην υποδοχή αυτών και στην κατάλληλη αντιμετώπισή τους από το Ποινικό Δίκαιο.

Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η εμπορία ανθρώπων είναι ένα υπερεθνικό φαινόμενο, οι διαστάσεις του οποίου είναι πλέον ανησυχητικές, γι' αυτό επιβάλλεται ο συντονισμός όλων των παραπάνω μονάδων. Η Σύμβαση, δηλαδή κάνει λόγο για συντονισμένη δράση των αστυνομικών και άλλων διοικητικών και δημόσιων υπηρεσιών, καθώς και των εισαγγελιών, οι οποίες έχουν, βέβαια, την απαραίτητη ανεξαρτησία και οικονομική ενίσχυση για να ασκήσουν τα καθήκοντά τους. Επειδή, όμως στο φαινόμενο αυτό συνήθως εμπλέκονται περισσότερα από ένα κράτη επιβάλλεται ο συντονισμός των παραπάνω υπηρεσιών με τις αντίστοιχες άλλων κρατών. Προς αυτήν την κατεύθυνση κινείται και ο θεσμός του εθνικού ανταποκριτή, ο οποίος εκτός του ότι συντελεί στο συντονισμό των αρμόδιων υπηρεσιών, είναι επιφορτισμένος με το καθήκον επίβλεψης των δραστηριοτήτων που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της εμπορίας και της εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας σχετικά μ' αυτό το ζήτημα.

Επιπλέον, στο εν λόγω Κεφάλαιο περιλαμβάνονται και διατάξεις για την προστασία των θυμάτων στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, δεδομένου ότι η κατάθεση αποδεικτικών στοιχείων ενάντια των διακινητών τα εκθέτει σε μεγάλο κίνδυνο. Για το λόγο αυτό η Σύμβαση εισάγει κάποια μέτρα, διαφορετικά από αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω στο άρθρο 28, που ως στόχο έχουν να εξασφαλίσουν την ασφάλεια και την προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ταυτότητας των θυμάτων. Σε περίπτωση που το θύμα είναι ανήλικο άτομο

προβλέπονται πιο εξειδικευμένα μέτρα προστασίας¹³⁴, δεδομένου ότι τα ανήλικα άτομα είναι πιο επιρρεπή στο να υποκύψουν στους εκφοβισμούς των διακινητών. Βέβαια, η ποινική διαδικασία διαφέρει από κράτος σε κράτος, γι' αυτό η Σύμβαση ορίζει απλά τους στόχους και αφήνει στη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων μερών να αποφασίσουν πώς θα τους επιτύχουν.

Οι μέθοδοι που θα επιλέξουν τα συμβαλλόμενα μέρη για να προστατεύσουν τα άτομα που εμπλέκονται στην ποινική διαδικασία, είτε πρόκειται για τα θύματα, είτε για άλλους μάρτυρες, μπορούν να βασιστούν και σε Αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ή σε άλλα διεθνή και περιφερειακά κείμενα. Για παράδειγμα, η χρήση οπτικο-ακουστικών μέσων κατά τη διάρκεια συλλογής των αποδεικτικών στοιχείων καθιστά τη διαδικασία λιγότερο επώδυνη και γι' αυτό χρησιμοποιείται ως μέθοδος σε αρκετά κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η χρήση της τεχνολογίας δίνει τη δυνατότητα στο θύμα-μάρτυρα να μη βρίσκεται στον ίδιο χώρο με το δράστη και παράλληλα και οι δύο πλευρές να παρακολουθούν τη διαδικασία. Η μέθοδος αυτή υποστηρίζεται από τη Σύσταση αριθ. (97)13 της Επιτροπής των Υπουργών σχετικά με τον εκφοβισμό των μαρτύρων και των δικαιωμάτων άμυνας (παράγραφος 6), το Ψήφισμα του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 23^{ης} Νοεμβρίου 1995 για την προστασία των μαρτύρων στη δράση ενάντια στο διεθνές οργανωμένο έγκλημα (άρθρο Α.8) και στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών ενάντια στο υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα (άρθρο 24).

Επίσης, η μέθοδος της ανώνυμης μαρτυρίας είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί προστατεύει τα άτομα που απειλούνται, διασφαλίζοντας τους παράλληλα το δικαίωμα άμυνας. Πάνω σ' αυτό το ζήτημα οι Προτεινόμενες Αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Εμπορία Ανθρώπων (Κατευθυντήρια Γραμμή 6) ορίζουν ότι δεν πρέπει να αποκαλύπτεται δημόσια η ταυτότητα των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και η ιδιωτική τους ζωή θα πρέπει να διαφυλάσσεται όσο το δυνατόν περισσότερο, λαμβάνοντας υπόψη και το δικαίωμα κάθε κατηγορούμενου για δίκαιη δίκη. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο

¹³⁴ Για παράδειγμα, στη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας, ο ανήλικος καταθέτει χωρίς να έχει οπτική επαφή με τον κατηγορούμενο.

Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έκρινε ότι είναι δυνατό στα πρώτα στάδια της ανακριτικής διαδικασίας να διατηρηθεί η ανωνυμία των μαρτύρων για τους κατάλληλους λόγους¹³⁵, με την προϋπόθεση, όμως ότι οι πληροφορίες που συλλέγονται δεν χρησιμοποιούνται ως αποδείξεις, αλλά για τη διευκόλυνση εύρεσης αυτών. Στην Υπόθεση Doorson εναντίον Κάτω Χωρών¹³⁶, το ΕΔΔΑ αποφάσισε ότι «το δικαίωμα δίκαιης δίκης απαιτεί σε συγκεκριμένες περιπτώσεις τα συμφέροντα της υπεράσπισης να υπερισχύουν αυτών των θυμάτων ή των μαρτύρων που καλούνται να καταθέσουν. Το ποιες είναι αυτές οι περιπτώσεις που επιβάλλουν τη διατήρηση της ανωνυμίας των μαρτύρων αφήνεται στα εθνικά δικαστήρια να το αποφασίσουν¹³⁷. Συνήθως για λόγους ασφάλειας και απειλής της ζωής και της ελευθερίας δικαιολογείται η διατήρηση της ανωνυμίας της ταυτότητας των θυμάτων εμπορίας ή των μαρτύρων. Βέβαια, στην Υπόθεση Doorson εναντίον Κάτω Χωρών¹³⁸, το ΕΔΔΑ δέχτηκε ότι η διατήρηση της ανωνυμίας των μαρτύρων είναι δυνατή και χωρίς την ύπαρξη των παραπάνω λόγων. Όμως, ο ρόλος του Δικαστηρίου δεν είναι να καθορίσει κατά πόσο οι μαρτυρίες χρησιμοποιούνται σωστά ως αποδεικτικά στοιχεία, αλλά να εξασφαλίσει ότι κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας η συλλογή των αποδεικτικών στοιχείων δεν έρχεται σε αντίθεση με το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη.

Τέλος, το Κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει ορισμένες διατάξεις σχετικά με τη δικαιοδοσία των συμβαλλομένων μερών πάνω στα εγκλήματα που αναφέρονται στην εν λόγω Σύμβαση. Αρχικά, γίνεται λόγος για την εδαφική δικαιοδοσία, σύμφωνα με την οποία κάθε συμβαλλόμενο μέρος είναι αρμόδιο να δικάσει τα εγκλήματα για τα οποία κάνει λόγο η Σύμβαση, όταν αυτά διαπράττονται στην εδαφική του επικράτεια. Το ίδιο ισχύει και όταν το έγκλημα διαπράττεται πάνω σε πλοίο ή αεροσκάφος τα οποία φέρουν τη σημαία ενός από τα συμβαλλόμενα μέρη, δεδομένου ότι τα πλοία ή τα αεροσκάφη συχνά θεωρούνται ως επέκταση της επικράτειας ενός κράτους. Η τελευταία πρόβλεψη είναι πολύ χρήσιμη, γιατί συμβαίνει σε ορισμένες περιπτώσεις κάποια εγκλήματα να διαπράττονται σε

¹³⁵ Απόφαση αριθ. 8718/78 της 4^{ης} Μαΐου 1979, D.R. 16, p.200

¹³⁶ Βλ. Doorson v. the Netherlands, judgment of 26 March 1996, Reports 1996-II, paragraph 69

¹³⁷ Βλ. Visser v. the Netherlands, judgment of 14 February 2002, paragraph 47

¹³⁸ Βλ. Doorson v. the Netherlands, ό.π., paragraph 71

κάποιο πλοίο ή αεροσκάφος που φέρνουν τη σημαία ενός συμβαλλομένου μέρους, αλλά βρίσκονται εκτός της εδαφικής του δικαιοδοσίας. Στην περίπτωση αυτή εάν δεν υπήρχε η σχετική πρόβλεψη δε θα ήταν δυνατό κανένα κράτος να έχει δικαιοδοσία. Επίσης, σε περίπτωση που το έγκλημα διαπράττεται σε πλοίο ή αεροσκάφος που φέρνουν τη σημαία ενός κράτους, αλλά διέρχονται από την εδαφική επικράτεια άλλου κράτους, τότε τη δικαιοδοσία για την αντιμετώπιση αυτού του εγκλήματος έχουν και τα δύο κράτη.

Επιπλέον, ορίζεται ότι αν ένας υπήκοος ενός συμβαλλομένου μέρους ή ένα άτομο που έχει τη συνήθη διαμονή του στην εδαφική επικράτεια αυτού διαπράξει ένα έγκλημα στο εξωτερικό, τότε το εν λόγω κράτος έχει την αρμοδιότητα να ασκήσει ποινική δίωξη εναντίον αυτού του ατόμου, δεδομένου, βέβαια ότι το έγκλημα αυτό θεωρείται ποινικό αδίκημα και στο κράτος, όπου έχει διαπραχθεί. Το εν λόγω κράτος έχει την ίδια αρμοδιότητα ακόμη και όταν στο έγκλημα που διαπράττεται στο εξωτερικό, το θύμα είναι ένας υπήκοός του.

Στις τελευταίες δύο περιπτώσεις, όπου το έγκλημα διαπράττεται στο εξωτερικό, το κράτος στο οποίο αυτό διαπράχθηκε μπορεί να διατυπώσει κάποιες επιφυλάξεις και να μην επιτρέψει την έκδοση του δράστη στις αρχές του κράτους, του οποίου έχει την υπηκοότητα. Αυτό, βέβαια είναι δυνατό μόνο όταν και εφόσον το κράτος που διατυπώνει τις επιφυλάξεις διαθέτει τα νομικά μέσα να διεξάγει εκείνο την ποινική διαδικασία.

Οι παραπάνω διατάξεις για τη θεμελίωση της δικαιοδοσίας των συμβαλλομένων μερών θεωρούνται απαραίτητες στην περίπτωση που το έγκλημα είναι η εμπορία ανθρώπων. Αυτό είναι εύλογο, εφόσον πρόκειται για υπερεθνικό έγκλημα, στο οποίο μπορεί να εμπλέκονται περισσότερα από ένα κράτη, αφού σε άλλο κράτος μπορεί να γίνει η στρατολόγηση του θύματος και σε άλλο η εκμετάλλευσή του. Στις περιπτώσεις αυτές χρήσιμο είναι να μη διενεργούνται οι ίδιες διαδικασίες από δύο ή περισσότερα διαφορετικά κράτη, αλλά να επιλέγεται η πιο αποτελεσματική οδός για την άσκηση ποινικής δίωξης. Προς αυτήν την κατεύθυνση χρήσιμες είναι οι διαβουλεύσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών, όταν κρίνεται απαραίτητο προκειμένου να γίνει η επιλογή του κράτους που θα εκκινήσει την ποινική διαδικασία. Άλλωστε, οι παραπάνω

προβλέψεις δεν είναι απόλυτα δεσμευτικές, δηλαδή δεν εμποδίζουν ένα κράτος να θεμελιώσει δικαιοδοσία όσον αφορά στην άσκηση ποινικής δίωξης και με βάση το εσωτερικό του δίκαιο. Ειδικά στην περίπτωση της εμπορίας ανθρώπων ένα κράτος μπορεί να ασκήσει την αρμοδιότητά του, ανεξάρτητα από τον τόπο διάπραξης του εγκλήματος ή την εθνικότητα του δράστη.

2.6. Διεθνής Συνεργασία

Η εμπορία ανθρώπων, λόγω τη φύσης της ως υπερεθνικό έγκλημα επιβάλλει τη συνεργασία των συμβαλλομένων μερών της Σύμβασης, η οποία περιλαμβάνει τόσο τη δικαστική συνεργασία σε ποινικά ζητήματα, όσο και τη συνεργασία για την πρόληψη της εμπορίας και την αρωγή των θυμάτων. Όσον αφορά στη δικαστική συνεργασία σε ποινικά ζητήματα, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει υιοθετήσει μια σειρά νομικών εργαλείων¹³⁹, τα οποία ήδη εξασφαλίζουν την απαραίτητη συνεργασία. Η Σύμβαση, λοιπόν δε στοχεύει στο να αντικαταστήσει αυτά τα εργαλεία ή να τα καταργήσει και να εγκαταστήσει ένα ανταγωνιστικό σύστημα αμοιβαίας συνδρομής, αλλά στο να τους προσδώσει μεγαλύτερη αξία, προβλέποντας την ανάπτυξη της διεθνούς συνεργασίας στο πλαίσιο αυτών.

Η συνεργασία πάνω σε ποινικά ζητήματα είναι εφικτή μόνο ανάμεσα στα κράτη που έχουν ποινικοποιήσει στα εσωτερικά τους δίκαια τα αδικήματα που αναφέρονται στο άρθρο 19 και όταν αυτή είναι εφικτή θα πρέπει να πραγματοποιείται στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό.

Σχετικά με τη συνεργασία για την πρόληψη της εμπορίας και την αρωγή των θυμάτων οι σχετικές προβλέψεις της Σύμβασης λαμβάνουν χώρα στα άρθρα 33 και 34. Σ' αυτά ορίζεται καταρχήν ότι κάθε συμβαλλόμενο θα πρέπει να ενημερώνει τα υπόλοιπα σε περίπτωση που έχει στη διάθεσή του πληροφορίες ότι ένα άτομο, το οποίο μπορεί να είναι είτε θύμα, είτε μάρτυρας, είτε

¹³⁹ Πρόκειται για τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την έκδοση, για τη Σύμβαση για αμοιβαία συνδρομή σε ποινικά ζητήματα και τα συμπληρωματικά πρωτόκολλα αυτής, καθώς και για τη Σύμβαση για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, την έρευνα, τη σύλληψη και την κατάσχεση κερδών που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες.

συνεργάζεται με τις δικαστικές αρχές, βρίσκεται σε κατάσταση κινδύνου στο έδαφος αυτών. Τα τελευταία πρέπει σε μια τέτοια περίπτωση να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα προστασίας, όπως προβλέπεται άλλωστε και στο άρθρο 28. Η διάταξη αυτή αποδεικνύει για άλλη μια φορά την ανθρωπιστική προσέγγιση της Σύμβασης που είναι ένα από τα στοιχεία που την καθιστά μοναδική όσον αφορά στη δράση ενάντια στην εμπορία ανθρώπων.

Η ανταλλαγή πληροφοριών, βέβαια προβλέπεται και για το τελικό αποτέλεσμα της δράσης που έχει αναλάβει κάθε συμβαλλόμενο μέρος για την αντιμετώπιση του εν λόγω φαινομένου ή για οποιαδήποτε καθυστέρηση ή κωλυσιεργία σχετικά μ' αυτήν. Επιπλέον, προβλέπεται η ανταλλαγή πληροφοριών, οι οποίες θα διευκολύνουν τη διεξαγωγή της ποινικής διαδικασίας που διεξάγεται από οποιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος, χωρίς να τηρείται απαραίτητα ο όρος της αμοιβαίας συνδρομής. Για μια τέτοια ανταλλαγή πολλές φορές το κράτος που παρέχει τις πληροφορίες δύναται να θέσει κάποιους όρους, όπως η μη δημοσιοποίηση κάποιων από αυτών που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο κάποια συμφέροντά του. Αφήνεται μάλιστα στη διακριτική του ευχέρεια να αποφασίσει κατά πόσο θα παράσχει τις σχετικές πληροφορίες σε περίπτωση που το κράτος που τις επιθυμεί δεν πληροί τις προϋποθέσεις που του έχουν τεθεί.

Τέλος, εκτός από την ανταλλαγή των απαραίτητων πληροφοριών, για την προστασία και αρωγή των θυμάτων απαραίτητη είναι και η συνεργασία των αρμόδιων εθνικών αρχών με την κοινωνία των πολιτών. Για να εκπληρωθούν οι στόχοι της Σύμβασης σκόπιμη θεωρείται η δημιουργία ενός πλαισίου συνεργασίας μεταξύ των εθνικών αρχών με Μη-Κυβερνητικούς Οργανισμούς με την υπογραφή Μνημονίων Συνεργασίας.

2.7. Οι Καινοτομίες της Σύμβασης

Η εν λόγω Σύμβαση ασχολείται με την αντιμετώπιση ενός φαινομένου με το οποίο έχουν ασχοληθεί και άλλα διεθνή κείμενα. Η προστιθέμενη αξία, όμως της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης έγκειται μεταξύ άλλων και στις δύο

καινοτομίες που αυτή επιφέρει. Καταρχήν, είναι το πρώτο κείμενο στο οποίο είναι διάχυτη η ανθρωπιστική της προσέγγιση τόσο στο σύνολο των διατάξεων, όσο και σε ξεχωριστό κεφάλαιο αυτής. Μια προσέγγιση που παρόμοια δεν υπάρχει στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο. Επίσης, η Σύμβαση εγκαθιδρύει έναν ελεγκτικό μηχανισμό (GRETA), ανάλογο με αυτούς που υπάρχουν και σε άλλα κείμενα του εν λόγω οργανισμού, όπως αυτός που θεσπίζεται με την ΕΣΔΑ. Η σύσταση ενός τέτοιου οργάνου οπωσδήποτε καθιστά τη Σύμβαση ακόμη πιο αποτελεσματική σε σχέση με παρεμφερή κείμενα στα οποία δεν υπάρχει ανάλογος έλεγχος για την εφαρμογή τους.

2.7.1. Ανθρωπιστική Προσέγγιση(=Μέτρα για την Προστασία των θυμάτων)

Η ανθρωπιστική προσέγγιση που ακολουθεί η Σύμβαση εκτός του ότι είναι φανερή μέσα από την πλειοψηφία των διατάξεών της, περιγράφεται αναλυτικότερα στο τρίτο Κεφάλαιο αυτής, που κάνει λόγο για τα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων και για την εξασφάλιση της φυλετικής ισότητας.

Αυτό το μέρος της Σύμβασης είναι ιδιαίτερα σημαντικό και εμπνέεται από τις Αρχές και τις Κατευθυντήριες Γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την εμπορία ανθρώπων. Όπως ορίζεται, λοιπόν, στην παράγραφο 1 αυτών, τα δικαιώματα των ατόμων που έχουν πέσει θύματα εμπορίας πρέπει να βρίσκονται στο επίκεντρο οποιασδήποτε προσπάθειας για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της εμπορίας και για την προστασία και βοήθεια που θα παρασχεθεί σ' αυτά.

Το πιο σημαντικό στάδιο για την προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων είναι να αναγνωριστούν πρώτα ως τέτοια. Η διαδικασία αυτή θεωρείται πολύ σημαντική, γιατί σε περίπτωση μη αναγνώρισης, το άτομο που στην πραγματικότητα είναι θύμα δε δύναται να επωφεληθεί από τα μέτρα που προβλέπονται στο σχετικό κεφάλαιο. Παράλληλα, ο ασκών την ποινική δίωξη θα στερηθεί από ένα μάρτυρα κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας που θα εξασφαλίσει την καταδίκη του δράστη.

Γι' αυτό η Σύμβαση επιβάλλει στα κράτη-μέλη να στελεχώσουν τις αρμόδιες υπηρεσίες τους, όπως είναι οι αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές, οι πρεσβείες και τα προξενεία, με άτομα ικανά να αναγνωρίσουν τα πιθανά θύματα, έτσι ώστε να τους παρασχεθεί και η αναγκαία βοήθεια από τους διάφορους οργανισμούς που ασχολούνται με την αρωγή των θυμάτων. Η Σύμβαση δεν απαιτεί οι αρμόδιες υπηρεσίες να στελεχωθούν με άτομα εξειδικευμένα σε ζητήματα εμπορίας, αλλά με άτομα που είναι εκπαιδευμένα στην αναγνώριση των πιθανών θυμάτων. Βέβαια, η διαδικασία αναγνώρισης είναι αρκετά χρονοβόρα και γι' αυτό η Σύμβαση ορίζει ότι ακόμη και αν η διαδικασία αναγνώρισης δεν έχει ολοκληρωθεί, η υποψία¹⁴⁰ και μόνο ύπαρξης ενός θύματος, επιβάλλει στις αρμόδιες αρχές να μην επιτρέψουν την μετακίνησή του από την επικράτεια του κράτους υποδοχής στη χώρα προέλευσης ή σε ένα τρίτο κράτος. Σε κάποιες περιπτώσεις επιβάλλεται η ανταλλαγή πληροφοριών με άλλα κράτη, γεγονός που δύναται να καθυστερήσει ακόμη περισσότερο τη διαδικασία αναγνώρισης, γι' αυτό και αποτρέπεται η άμεση μετακίνηση του πιθανολογούμενου θύματος από το έδαφος του κράτους υποδοχής.

Ειδικότερη μεταχείριση προβλέπει η Σύμβαση για τα ανήλικα θύματα. Ακόμη, όμως και αν δεν είναι απόλυτα βέβαιη η ηλικία του θύματος επιβάλλεται η θέσπιση ειδικών μέτρων προστασίας μέχρι την επιβεβαίωση αυτής, σύμφωνα και με τα δικαιώματα που ορίζει η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Τέλος, η Σύμβαση προβλέπει και μέτρα σχετικά με την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων. Στην περίπτωση αυτή, το συμφέρον του παιδιού είναι αυτό που προέχει, γι' αυτό και θα πρέπει να εξασφαλιστεί στον ασυνόδευτο ανήλικο νομικός παραστάτης για την εκπροσώπησή του, να εντοπιστεί η οικογένειά του, εφόσον, βέβαια αυτό είναι προς το συμφέρον του παιδιού και να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να διευκρινιστούν η ταυτότητα και η εθνικότητά του.

¹⁴⁰ Για την παραμονή ενός πιθανολογούμενου θύματος στην επικράτεια του κράτους υποδοχής αρκεί να υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για την ύπαρξη αυτού προκειμένου για την προστασία του και όχι η απόλυτη βεβαιότητα όσον αφορά στην αναγνώριση του. Αυτό επιβάλλεται, γιατί σε αντίθετη περίπτωση και εφόσον το άτομο μετακινούνταν από το κράτος υποδοχής, τα μέτρα που προβλέπονται στο τρίτο Κεφάλαιο της Σύμβασης θα έμεναν κενό γράμμα.

Επίσης, το Κεφάλαιο αυτό περιέχει μέτρα για την προστασία της ιδιωτικής ζωής των θυμάτων. Αυτή κρίνεται απαραίτητη τόσο όσο αφορά στην προστασία από τους διακινητές, όσο και όσον αφορά στην μετέπειτα επανένταξη των θυμάτων στην κοινωνία του κράτους υποδοχής ή προέλευσης. Ο κίνδυνος του στιγματισμού επιβάλλει την προστασία των στοιχείων που αφορούν στα προσωπικά δεδομένα του θύματος από τη διάδοσή τους μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης ή μέσω άλλου τρόπου. Τα προσωπικά δεδομένα του θύματος πρέπει να διαφυλάσσονται έτσι όπως ορίζει η Σύμβαση αριθμ. 108¹⁴¹ σχετικά με την προστασία των ιδιωτών αναφορικά με την αυτόματη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων.

Για τα ανήλικα άτομα, προβλέπονται ειδικά μέτρα προστασίας, προκειμένου να μην αποκαλυφθούν στοιχεία της ταυτότητάς τους, εκτός, βέβαια αν αυτό κρίνεται απαραίτητο είτε για την καλύτερη προστασία τους, είτε για τη εξεύρεση συγγενικών τους προσώπων. Η θέσπιση αυτών των μέτρων αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων μερών και για το λόγο αυτό η νομοθεσία ορισμένων κρατών προβλέπει ποινές για την αποκάλυψη στοιχείων που αφορούν στην ταυτότητα των θυμάτων. Όπως διαπιστώνεται, η Σύμβαση δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία των ανηλίκων, εφόσον προβλέπει ειδικότερα και πιο ενισχυμένα μέτρα προστασίας αυτών.

Όπως προαναφέρθηκε, η διάδοση στοιχείων που αφορούν στα προσωπικά δεδομένα του θύματος μπορεί να πραγματοποιηθεί από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, γι' αυτό το άρθρο 11, παράγραφος 3 της Σύμβασης προβλέπει τη θέσπιση μέτρων, σύμφωνα και με το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ¹⁴², που

¹⁴¹ Η Σύμβαση αριθμ. 108 προβλέπει ότι τα στοιχεία που αφορούν στα προσωπικά δεδομένα ενός ατόμου πρέπει να διαφυλάσσονται για συγκεκριμένους νόμιμους σκοπούς και να μην επιτρέπεται η πρόσβαση σε αυτά, ούτε η για διάστημα μεγαλύτερο από αυτό που κρίνεται απαραίτητο για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Η εν λόγω Σύμβαση επιβάλλει μάλιστα τη λήψη μέτρων ασφαλείας για την αποτροπή μη εξουσιοδοτημένης πρόσβασης στα προσωπικά δεδομένα. Τα συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εμπορία ανθρώπων πρέπει να σεβαστούν αυτά που ορίζει η Σύμβαση αριθμ. 108 ανεξάρτητα από το εάν την έχουν επικυρώσει.

¹⁴² Η αναφορά στο άρθρο 10 της ΕΣΔΑ που αναφέρεται στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης και της γνώμης, που περιλαμβάνει και την ελευθερία λήψης και διάδοσης πληροφοριών, κρίθηκε απαραίτητη προκειμένου να μην μπορεί να υποστηριχθεί από τους επικριτές της Σύμβασης ότι τα προβλεπόμενα από το άρθρο 11 μέτρα θίγουν το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

θα ενθαρρύνουν τα μέσα ενημέρωσης, ώστε να προστατεύουν την ιδιωτική ζωή και τα προσωπικά στοιχεία των θυμάτων.

Ακόμη, πολύ σημαντικά είναι τα μέτρα που προβλέπονται από τα άρθρο 12 του τρίτου Κεφαλαίου της Σύμβασης σχετικά με την αρωγή των θυμάτων. Τα τελευταία, εφόσον ξεφύγουν από τον έλεγχο των διακινητών περιέρχονται σε μια ευάλωτη κατάσταση με αυξημένο το αίσθημα της ανασφάλειας. Για το λόγο αυτό κρίνοντα απαραίτητα τα μέτρα που προβλέπει το άρθρο 12, τα οποία απευθύνονται σε όλα τα θύματα, είτε η εμπορία λαμβάνει τόπο σε εθνικό επίπεδο, είτε σε διακρατικό, εφόσον έχει ολοκληρωθεί και η διαδικασία αναγνώρισης αυτών. Στις περιπτώσεις, όμως που υπάρχουν απλά βάσιμες υποψίες ότι ένα άτομο είναι θύμα εμπορίας, δεν απολαύει το σύνολο των μέτρων του άρθρου 12, αλλά μόνον αυτά των παραγράφων 1 και 2.

Καταρχήν, το εν λόγω άρθρο προβλέπει ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης πρέπει να θεσπίσει τα κατάλληλα μέτρα προστασίας και βοήθειας των θυμάτων που βρίσκονται στην επικράτειά του. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι υποχρεωμένο να παράσχει βοήθεια σε θύματα εκτός της εδαφικής του δικαιοδοσίας. Η βοήθεια αυτή μπορεί να παρασχεθεί σε συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και μη-κυβερνητικές οργανώσεις, όμως τα κράτη είναι αυτά που είναι υποχρεωμένα να διασφαλίσουν ότι τα θύματα θα τύχουν της προβλεπόμενης προστασίας, κυρίως με το να εξασφαλίσουν την επαρκή και έγκαιρη χρηματοδότηση των υπηρεσιών που ασχολούνται με την υποδοχή, την προστασία και την αρωγή των θυμάτων.

Πιο συγκεκριμένα, τα μέτρα αρωγής που προβλέπει το άρθρο 12 είναι πρώτον η εξασφάλιση συνθηκών διαβίωσης, όπως η ασφαλή στέγαση¹⁴³ και η ψυχολογική και υλική βοήθεια, ικανών να διασφαλίσουν την υπόσταση του

¹⁴³ Η ασφαλής στέγαση θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική προκειμένου για την προστασία των θυμάτων από τους διακινητές και γι' αυτό στις περισσότερες περιπτώσεις τα θύματα φιλοξενούνται σε ειδικούς ξενώνες όπου τους παρέχεται η κατάλληλη βοήθεια και ψυχολογική στήριξη προκειμένου να νιώσουν ασφάλεια. Επειδή είναι πολύ πιθανό οι δράστες να επιχειρήσουν να ανακτήσουν τον έλεγχο πάνω στα θύματα, η τοποθεσία αυτών των ξενώνων δεν είναι γνωστή. Επιπλέον, υπάρχουν αυστηροί κανόνες για επισκέψεις από άτομα από το εξωτερικό περιβάλλον. Η φιλοξενία των θυμάτων σε ξενώνες είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της βοήθειας που προσφέρεται σ' αυτά και θεωρείται ως ένα στάδιο πολύ σημαντικό για την μετέπειτα επανένταξη του στην κοινωνία του κράτους υποδοχής ή προέλευσης.

ατόμου, πρόσβαση σε έκτακτη ιατρική περίθαλψη¹⁴⁴, υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας όταν είναι απαραίτητο, συμβουλευτική και πληροφόρηση, κυρίως όσον αφορά στα δικαιώματα του θύματος και στις υπηρεσίες που έχει στη διάθεσή του, σε γλώσσα κατανοητή, βοήθεια προκειμένου να λαμβάνονται υπόψη τα συμφέροντά του στα διάφορα στάδια της ποινικής διαδικασίας και πρόσβαση στην εκπαίδευση όσον αφορά στους ανηλίκους.

Τα παραπάνω μέτρα συνιστούν ελάχιστες προδιαγραφές, δεδομένου ότι τα συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης έχουν τη δυνατότητα να θεσπίσουν πιο ευνοϊκά μέτρα.

Επιπλέον, στα παραπάνω μέτρα, η Σύμβαση ορίζει στο ίδιο άρθρο ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος πρέπει να θεσπίσει κανόνες που να επιτρέπουν στα θύματα που διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια του κράτους υποδοχής να έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας και στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Ουσιαστικά, όμως η Σύμβαση δεν καθιερώνει δικαίωμα πρόσβασης στα παραπάνω, εφόσον τα ίδια τα κράτη είναι αυτά που θα αποφασίσουν τις προϋποθέσεις πρόσβασης.

Τέλος, αυτό που αξίζει να αναφερθεί είναι ότι η υιοθέτηση του συνόλου των παραπάνω μέτρων δεν εξαρτάται από τη θέληση του θύματος να καταθέσει ως μάρτυρας εναντίον των δραστών αυτό, βέβαια, δε σημαίνει ότι το άρθρο αυτό πρέπει να χρησιμοποιείται ως επιχείρημα από όσους αρνούνται να καταθέσουν ως μάρτυρες, ενώ νομικά υποχρεούνται να προβούν σ' αυτή την ενέργεια. Οπωσδήποτε, όμως η υιοθέτηση των μέτρων αρωγής δε θα πρέπει να εξαρτάται από τη συνεργασία των θυμάτων με τις αρμόδιες αρχές, δεδομένου ότι τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στην ψυχολογική υποστήριξη των θυμάτων και στην αύξηση του αισθήματος ασφάλειας και όχι στον εκβιασμό αυτών.

Ακόμη, η ανθρωπιστική προσέγγιση που υιοθετεί η Σύμβαση είναι ιδιαίτερα εμφανής στα άρθρα 13 και 14 που αναφέρονται στην προθεσμία περίσκεψης και στην παροχή άδειας διαμονής στα θύματα αντίστοιχα. Το μεν

¹⁴⁴ Η ιατρική βοήθεια είναι απαραίτητη για άτομα που έχουν υποστεί σωματική βία και προβλέπεται ακόμη και για τα θύματα που διαμένουν παράνομα στην επικράτεια του κράτους υποδοχής. Για τα θύματα, όμως που διαμένουν νόμιμα το ίδιο άρθρο προβλέπει όχι μόνον έκτακτη ιατρική βοήθεια, αλλά το σύνολο των ιατρικών υπηρεσιών που απολαύουν και οι υπήκοοι του κράτους υποδοχής.

πρώτο άρθρο αναφέρεται στα θύματα που είτε διαμένουν παράνομα στην επικράτεια του κράτους υποδοχής, είτε η άδεια διαμονής τους είναι μικρής διάρκειας. Τα θύματα αυτά δεν διαφέρουν σε τίποτα από αυτά που διαμένουν νόμιμα όσον αφορά στην ευαλωτότητα της θέσης τους και μάλιστα η θέση τους είναι πιθανότατα πιο δύσκολη, δεδομένου ότι ενδέχεται να πρέπει να μετακινηθούν από το κράτος υποδοχής.

Για να αποφευχθεί το τελευταίο η Σύμβαση προβλέπει μια περίοδο περίσκεψης τουλάχιστον 30 ημερών, κατά τη διάρκεια της οποίας το θύμα δεν επιτρέπεται να απομακρυνθεί από την επικράτεια του κράτους υποδοχής. Η περίοδος αυτή αποσκοπεί στο να απομακρύνει το θύμα από την επιρροή το δράστη, στο να του προσδώσει την απαραίτητη ψυχολογική σταθερότητα και να τους οδηγήσει στην απόφαση να συνεργαστούν με τις αρμόδιες αρχές ενάντια στους διακινητές. Είναι αναγκαίο τα στοιχεία που θα καταθέσουν στις αρμόδιες αρχές να είναι αξιόπιστα και αυτό είναι εφικτό μόνο εφόσον το θύμα βρίσκεται σε καλή ψυχολογική κατάσταση. Η επιλογή των θυμάτων να συνεργαστούν ή όχι με τις αρμόδιες αρχές παύει αυτόματα να υπάρχει όταν το θύμα υποχρεούται ύστερα από δικαστική απαίτηση να καταθέσει.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου περίσκεψης, το θύμα απολαύει τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από το άρθρο 12, που προαναφέρθηκε και επιπλέον, κάθε συμβαλλόμενο μέρος πρέπει να φροντίσει ώστε το θύμα να μην απομακρυνθεί από την επικράτειά του αυτήν την περίοδο. Βέβαια, είναι δυνατό είτε για λόγους δημόσιας τάξης, είτε για να μην χρησιμοποιηθεί καταχρηστικά το καθεστώς του θύμα να μη διατηρηθεί η περίοδος των 30 ημερών.

Όσον αφορά στο άρθρο 14 και στην παροχή άδειας διαμονής, εκτιμάται ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικό τόσο για το ίδιο το θύμα, όσο και για τις αρχές που ασχολούνται με την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Γιατί από τη μια θα ήταν επιζήμιο για το θύμα να αναγκαστεί να επιστρέψει στη χώρα προέλευσής του και στις συνθήκες που το οδήγησαν στα δίκτυα των διακινητών του και από τη άλλη η απομάκρυνση των θυμάτων από το κράτος υποδοχής θα στερήσει από τις αρμόδιες αρχές του τις πληροφορίες εκείνες που είναι χρήσιμες για την αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας.

Για την παροχή άδειας διαμονής πρέπει να πληρούνται δύο προϋποθέσεις, σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφος 1. Καταρχήν, σε κάθε θύμα πρέπει να παρέχεται άδεια παραμονής ανάλογα με την προσωπική του κατάσταση, όπως είναι η οικογενειακή του κατάσταση και η κατάσταση της υγείας του και δεύτερον, για τη συνεργασία του με τις αρμόδιες αρχές κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας. Το τελευταίο είναι και το σημείο που έχει επικριθεί περισσότερο από όλα, γιατί κάνοντας λόγο για ανθρωπιστική προσέγγιση θα ήταν αναμενόμενο η χορήγηση της άδειας διαμονής να μην εξαρτάται από τη συνεργασία του θύματος με τις αρμόδιες αρχές. Μόνο για την περίπτωση των ανηλίκων, οι δύο προϋποθέσεις κατισχύουν του συμφέροντος του παιδιού και είναι δυνατόν να μη ληφθούν υπόψη.

Η διάρκεια της άδειας διαμονής που θα χορηγηθεί στα θύματα δεν ορίζεται από τη Σύμβαση, σε αντίθεση με τις προβλέψεις της Οδηγίας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ορίζει ως ελάχιστη περίοδο παραμονής τους έξι μήνες. Αντίθετα η Σύμβαση αφήνει στη διακριτική ευχέρεια των κρατών-μελών να ορίσουν τη χρονική διάρκεια της άδειας παραμονής, η οποία πρέπει να είναι ανανεώσιμη, ενώ η μη ανανέωση αυτής υπόκεινται στους όρους που προβλέπουν τα εσωτερικά δίκαια των συμβαλλομένων μερών.

Εκτός, όμως από την περίοδο περίσκεψης και τη δυνατότητα χορήγησης άδειας παραμονής στο κράτος υποδοχής, η Σύμβαση προβλέπει και για την αποζημίωση και την νομική επανόρθωση των θυμάτων από ζημιές που έχουν υποστεί. Καταρχήν, πρέπει να αναφερθεί ότι δεν είναι δυνατόν για ένα άτομο να διεκδικήσει τα δικαιώματά του αν δεν τα γνωρίζει. Επομένως, είναι πολύ σημαντικό τα θύματα από την πρώτη στιγμή να έχουν την κατάλληλη πληροφόρηση για τις διαδικασίες και τις υπηρεσίες, δικαστικές ή διοικητικές, που έχουν στη διάθεσή τους για να διεκδικήσουν αποζημίωση. Τέτοιου είδους πληροφόρηση είναι σημαντική και για τα θύματα που διαμένουν παράνομα στο έδαφος του κράτους υποδοχής, δεδομένου ότι θα μπορούσαν με βάση αυτή να γνωρίζουν πώς θα μπορούσαν να αποκτήσουν άδεια παραμονής.

Παράλληλα με την πληροφόρηση, τα θύματα θα πρέπει να τύχουν και δωρεών νομικής βοήθειας, σύμφωνα και με τους όρους που προβλέπουν τα

εσωτερικά δίκαια των συμβαλλομένων μερών. Αυτό, βέβαια δε σημαίνει ότι τα θύματα αποκτούν αυτόματα το δικαίωμα δωρεάν νομικής βοήθειας, αλλά τα κράτη-μέλη είναι αυτά που θα αποφασίσουν κάτω από ποιες προϋποθέσεις θα λάβουν αυτή.

Τέλος, ενώ ουσιαστικά οι δράστες είναι αυτοί που πρέπει να αποζημιώσουν τα θύματα έπειτα και από διαταγή ενός αστικού ή ποινικού δικαστηρίου, στην πραγματικότητα δε συμβαίνει έτσι, εφόσον αυτοί είτε διαφεύγουν, είτε δε συλλαμβάνονται ποτέ. Για το λόγο αυτό, η παράγραφος 4 του άρθρου 15 αναφέρεται σε κάποιες εγγυήσεις σχετικά με την αποζημίωση των θυμάτων, οι οποίες καθορίζονται από τα συμβαλλόμενα μέρη. Έτσι, προτείνονται η ίδρυση ενός ταμείου αποζημίωσης ή η θέσπιση μέτρων και προγραμμάτων κοινωνικής αρωγής και κοινωνικής ενσωμάτωσης που θα μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν από τα κέρδη που προέρχονται από εγκληματικές ενέργειες. Τα συμβαλλόμενα μέρη και κυρίως τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν ως πρότυπο όσον αφορά στη διευθέτηση αυτών των ζητημάτων την Οδηγία του Συμβουλίου, που προαναφέρθηκε, για την αποζημίωση των θυμάτων από εγκληματικές ενέργειες,

Τα παραπάνω μέτρα που αναφέρθηκαν αφορούσαν το στάδιο της αναγνώρισης ενός θύματος και τη βοήθεια που παρέχεται σ' αυτό έπειτα από την αναγνώριση. Στο σημείο αυτό σκόπιμο να αναφερθεί είναι οι προβλέψεις της Σύμβασης σχετικά με το στάδιο του επαναπατρισμού των θυμάτων.

Το σχετικό άρθρο αυτής εμπνέεται εν μέρει από το άρθρο 8 του Πρωτοκόλλου του Πατέρμο. Καταρχήν, ορίζει ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος, του οποίου το θύμα είναι υπήκοος ή έχει παραμονής σ' αυτό, έχει την υποχρέωση να διευκολύνει ή να δέχεται την επιστροφή του θύματος στην επικράτειά του χωρίς καμία καθυστέρηση. Στο σημείο αυτό η Σύμβαση ακολουθεί τις διατάξεις άλλων διεθνών κειμένων σχετικά μ' αυτό το ζήτημα. Για παράδειγμα, το άρθρο 13 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφέρεται στο δικαίωμα επιστροφής κάθε ατόμου στην χώρα καταγωγής του και το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου αριθ. 4 της ΕΣΔΑ ορίζει ότι «κανένας δε στερείται του δικαιώματος εισόδου στην επικράτεια του κράτους, του οποίου είναι υπήκοος».

Ο επαναπατρισμός ενός θύματος είναι αρκετά περίπλοκη και δύσκολη διαδικασία και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ασφάλεια του θύματος και να προστατεύονται τα δικαιώματά¹⁴⁵ και η ακεραιότητά του. Για την προστασία των τελευταίων υπεύθυνο είναι τόσο το κράτος προέλευσης του θύματος, όσο και αυτό που το επαναπατρίζει. Οι δύο αυτές πλευρές πρέπει να συνεργάζονται στενά προκειμένου να διευκολύνουν και να επιταχύνουν τον επαναπατρισμό του θύματος. Πιο συγκεκριμένα το κράτος προέλευσης είναι υποχρεωμένο να διενεργήσει τους απαραίτητους ελέγχους προκειμένου να διαπιστωθεί η ταυτότητα του θύματος και να διευκολύνει τον επαναπατρισμό του στέλνοντας στο κράτος υποδοχής τα απαραίτητα ταξιδιωτικά έγγραφα.

Επιπλέον, το άρθρο 16 αναφέρεται και στα προγράμματα επαναπατρισμού που ως στόχο έχουν την κοινωνική επανένταξη των θυμάτων και την αποφυγή της επαναθυματοποίησής τους, καθώς και στην υιοθέτηση μέτρων νομοθετικών ή άλλων που θα παράσχουν στα θύματα τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τις υπηρεσίες και τους οργανισμούς που μπορούν να τα βοηθήσουν κατά τη διαδικασία επαναπατρισμού τους. Τέλος, και κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, όταν πρόκειται για επαναπατρισμό ανηλίκου, το συμφέρον αυτού είναι αυτό που λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη και γι' αυτό ο επαναπατρισμός του δεν πρέπει να επιτρέπεται σε περίπτωση που υπάρχει κίνδυνος να θιγεί αυτό.

Κλείνοντας την αναφορά στην ανθρωπιστική προσέγγιση της Σύμβασης αξίζει να αναφερθεί ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος κατά την υιοθέτηση και εφαρμογή των παραπάνω μέτρων πρέπει να προωθεί τη φυλετική ισότητα. Κύριος στόχος, του άρθρου 17 δεν είναι να αποτρέψει οποιαδήποτε φυλετική διάκριση κατά την εφαρμογή των σχετικών μέτρων, αλλά να επισημάνει το γεγονός ότι οι γυναίκες είναι αυτές που είναι τα πιο πιθανά θύματα εμπορίας, καθώς και αυτές που συνήθως περιθωριοποιούνται πριν ακόμη καταλήξουν θύματα, βρισκόμενες αντιμέτωπες με τη φτώχεια και την ανεργία. Γι' αυτό τα μέτρα αρωγής και προστασίας των δικαιωμάτων των γυναικών που έχουν πέσει

¹⁴⁵ Τα δικαιώματα που προστατεύονται είναι το δικαίωμα να μην υπόκεινται σε καμία απάνθρωπη μεταχείριση, το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και της ταυτότητάς του.

Θύματα εμπορίας πρέπει να λαμβάνουν υπόψη αυτή τη διπλή περιθωριοποίηση ως γυναικών και ως θυμάτων. Το να λαμβάνεται η φυλετική ισότητα ως οριζόντιο ζήτημα (gender mainstreaming) και να ενσωματώνεται και στις λοιπές πολιτικές αποτελεί μια νέα στρατηγική για την επίτευξη της φυλετικής ισότητας. Γιατί στην πραγματικότητα, ενώ έχουν γίνει σημαντικά βήματα προόδου, απέχουμε πολύ από την ουσιαστική ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Επομένως, η υιοθέτηση νέων στρατηγικών και μεθόδων θεωρούνται απαραίτητες προς αυτήν την κατεύθυνση.

2.7.2. Ελεγκτικός Μηχανισμός (GRETA)

Η δεύτερη σημαντική καινοτομία της Σύμβασης αφορά στον ελεγκτικό μηχανισμό που αυτή προβλέπει στο Κεφάλαιο 6. Όπως ορίζεται αυτός θα αποτελείται από δύο σώματα, την Ομάδα εμπειρογνομόνων ενάντια στην εμπορία ανθρώπων και την Επιτροπή των συμβαλλομένων μερών. Το μεν πρώτο όργανο, που είναι καθαρά τεχνικό, θα αποτελείται από ανεξάρτητα, αμερόληπτα και εξειδικευμένα άτομα στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στη βοήθεια και στην προστασία των θυμάτων και στον αγώνα ενάντια στην εμπορία ανθρώπων, έχοντας ως καθήκον την υιοθέτηση Εκθέσεων και Συμπερασμάτων σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης σε κάθε συμβαλλόμενο μέρος. Το δε δεύτερο όργανο, είναι καθαρά πολιτικό όργανο και αποτελείται από τους αντιπροσώπους των κρατών-μελών στην Επιτροπή των Υπουργών, καθώς και από αντιπροσώπους των συμβαλλομένων μερών της Σύμβασης που δεν είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, που μπορεί να υιοθετούν Συστάσεις, με βάση τις Εκθέσεις και τα Συμπεράσματα της Ομάδας των εμπειρογνομόνων, τα οποία απευθύνονται σε κάθε συμβαλλόμενο μέρος και αφορούν στα μέτρα που πρέπει να υιοθετήσει αυτό προκειμένου να συμμορφωθεί με τις επιταγές της Σύμβασης.

Αναλυτικότερα, αναφορικά με την Ομάδα εμπειρογνομόνων, το εν λόγω Κεφάλαιο ορίζει ότι αυτή θα αποτελείται από 10-15 άτομα, που θα είναι υπήκοοι των συμβαλλομένων μερών της Σύμβασης και για την εκλογή των οποίων θα

πρέπει να τηρούνται το γεωγραφικό κριτήριο και φυλετική ισορροπία. Η διαδικασία εκλογής αυτών και όχι τα ίδια τα μέλη της Ομάδας θα καθοριστεί από την Επιτροπή των Υπουργών έπειτα από τη διαβούλευση και την εξασφάλιση συναίνεσης από όλα τα συμβαλλόμενα μέρη. Το καταστατικό, όμως για τη λειτουργία της Ομάδας θα υιοθετηθεί από την ίδια την Ομάδα.

Επίσης, σχετικά με το πολιτικό σώμα, την Επιτροπή των συμβαλλομένων μερών, θα συγκληθεί για πρώτη φορά ένα χρόνο έπειτα από την έναρξη εφαρμογής της Σύμβασης προκειμένου να εκλέξει τα μέλη της Ομάδας εμπειρογνωμόνων και στη συνέχεια θα συγκαλείται έπειτα από απαίτηση του ενός τρίτου των μερών, του Γενικού Γραμματέα της Ευρώπης ή του Προέδρου της Ομάδας Εμπειρογνωμόνων.

Η σύσταση αυτού του σώματος ως στόχο έχει την εξασφάλιση της ίσης συμμετοχής όλων των συμβαλλομένων μερών στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων, καθώς και στη διαδικασία ελέγχου εφαρμογής της Σύμβασης και την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών και μεταξύ αυτών και της Ομάδας εμπειρογνωμόνων για την αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης. Η ίδια η Επιτροπή των συμβαλλομένων μερών είναι αυτή που θα υιοθετήσει το καταστατικό της με τέτοιο τρόπο ώστε να ελέγχονται αποτελεσματικά τα μέρη της Σύμβασης, σύμφωνα και με το άρθρο 38 αυτής, που καθορίζει τη διαδικασία σύμφωνα με την οποία θα διενεργείται ο έλεγχος εφαρμογής της Σύμβασης.

Πιο συγκεκριμένα, η διαδικασία αξιολόγησης όσο αφορά την εφαρμογή της Σύμβασης, θα διενεργείται σε κύκλους. Η Ομάδα εμπειρογνωμόνων αυτόνομα θα καθορίζει στην αρχή κάθε κύκλου τους όρους για τη διαδικασία ελέγχου. Επίσης, το όργανο αυτό θα καθορίσει και τα μέτρα που κρίνει απαραίτητα για τη διαδικασία αξιολόγησης, που μπορεί να είναι ερωτηματολόγια ή οποιαδήποτε απαίτηση για πληροφόρηση. Τα συμβαλλόμενα μέρη ή ακόμη και η Κοινωνία των Πολιτών είναι υποχρεωμένοι να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της Ομάδας εμπειρογνωμόνων. Βέβαια, εφόσον κρίνεται απαραίτητο θα διενεργούνται και επισκέψεις στα συμβαλλόμενα μέρη σε συνεργασία με τις

αρμόδιες αρχές για τον αποτελεσματικότερο έλεγχο των προβλέψεων της Σύμβασης.

Επιπλέον, η Ομάδα εμπειρογνομόνων, όπως προαναφέρθηκε θα υιοθετήσει Έκθεση και Συμπεράσματα σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης σε κάθε συμβαλλόμενο μέρος. Για το λόγο αυτό θα διεξάγει διάλογο με καθένα από αυτά, όπου και θα απευθύνει συστάσεις και προτάσεις για το πώς μπορούν να αντιμετωπιστούν τα διάφορα προβλήματα σε κάθε κράτος και θα λάβει, όμως υπόψη και τα σχόλια του κάθε κράτους πάνω σ' αυτές τις προτάσεις. Με βάση τα παραπάνω, καταρτίζει τις Εκθέσεις που αφορούν το κάθε κράτος, οι οποίες αποστέλλονται στη συνέχεια σ' αυτό και στην Επιτροπή των συμβαλλομένων μερών. Στο σημείο αυτό ολοκληρώνεται και το έργο της Ομάδας εμπειρογνομόνων και τη σκυτάλη στην ελεγκτική διαδικασία αναλαμβάνει η Επιτροπή των συμβαλλομένων μερών. Η τελευταία υιοθετεί συστάσεις τόσο σχετικά με τα μέτρα που έχουν αποφασίσει τα κράτη για την εφαρμογή των Συμπερασμάτων της Ομάδας εμπειρογνομόνων, όσο και για την προώθηση της συνεργασίας με αυτά για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή της Σύμβασης. Ο ρόλος της πολιτικού σώματος του ελεγκτικού μηχανισμού έγκειται στην εξασφάλιση της ανεξαρτησίας της Ομάδας των εμπειρογνομόνων, εισάγοντας παράλληλα μια πολιτική διάσταση στο διάλογο μεταξύ των συμβαλλομένων μερών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Καταλήγοντας την παρούσα μελέτη μπορούμε να συνοψίσουμε ότι η διεθνής γεωπολιτική σκηνή χαρακτηρίζεται από συνθήκες αστάθειας, οικονομικών ανισοτήτων και από πολεμικές συγκρούσεις και εντάσεις. Οι συνθήκες αυτές αναγκάζουν μεγάλες ομάδες πληθυσμού να μετακινούνται αναζητώντας καλύτερη τύχη ή απλά προστασία από τους κινδύνους που βιώνουν. Ταυτόχρονα, η παγκοσμιοποίηση της γνώσης και της ενημέρωσης, η ευκολία μεταφορών και μετακινήσεων, καθιστούν ιδιαίτερα ελκυστικό το ταξίδι προς τις αναπτυγμένες χώρες των ανθρώπων που αναζητούν μια καλύτερη τύχη. Οι άνθρωποι αυτοί έρχονται να καλύψουν μια τεράστια ζήτηση εργασίας χαμηλού κόστους στις αναπτυγμένες χώρες, αλλά ευρισκόμενοι συχνά σε πολύ μειονεκτική θέση στις χώρες υποδοχής καλύπτουν και τη ζήτηση παράνομων υπηρεσιών που υπάρχουν ως απόρροια συγκεκριμένων κοινωνικών συνθηκών στις χώρες αυτές. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσεται το εμπόριο ανθρώπων, που αποτελεί την πιο απάνθρωπη μορφή εμπορίου με θύματα ανθρώπινες υπάρξεις.

Βέβαια, όπως διαπιστώθηκε από την ανωτέρω ανάλυση η εκτεταμένη φτώχεια, η άνιση κατανομή του πλούτου, οι δεινές συνθήκες διαβίωσης, οι περιορισμοί στις νόμιμες μεταναστευτικές οδούς, η πτώση του κομμουνισμού και οι αλλαγές στη διεθνή πολιτική και οικονομική σκηνή αποτελούν τους γενικούς παράγοντες εγκληματογένεσης. Υπάρχουν, όμως και ειδικοί παράγοντες που αναπτύσσονται σε συγκεκριμένες περιοχές, όπως στην Ασία και την Αφρική, όπου το εμπόριο ανθρώπων αποτελεί γέννημα της νοοτροπίας του πληθυσμού εκεί. Έτσι, η θρησκεία έχει καταλυτικό ρόλο στην ανάπτυξη του εν λόγω φαινομένου στις παραπάνω περιοχές, ενώ η υποδεέστερη θέση των γυναικών στον κοινωνικό ιστό παράλληλα με την πεποίθηση ότι ανήκουν στα περιουσιακά στοιχεία του άνδρα έχει ως αποτέλεσμα την κάθε μορφής θυματοποίηση και εκμετάλλευση αυτών. Ευάλωτη είναι και η θέση των παιδιών που υποχρεούνται από την θρησκευτική παράδοση και το έθιμο να υπηρετούν τους γονείς τους και να συνεισφέρουν στο οικογενειακό εισόδημα. Έτσι, συχνά πωλούνται από τις ίδιες τις οικογένειές τους και χρησιμοποιούνται ευρέως σε κάθε είδους εργασία.

Γενικότερα, ανεξάρτητα από τους γενικούς ή ειδικούς παράγοντες που ισχύουν σε συγκεκριμένες περιοχές, η εμπορία ανθρώπων αποτυπώνει ξεκάθαρα τη λειτουργία του νόμου της προσφοράς και της ζήτησης. Το φαινόμενο αυτό υπάρχει επειδή υπάρχουν «αυτοί που αγοράζουν» και όχι επειδή υπάρχουν «αυτοί που πωλούν». Η εμπορία ως οικονομική δραστηριότητα είναι μια παγκόσμια επιχείρηση, όπου όλοι οι παράγοντες επιζητούν το κέρδος, ενώ ως εγκληματική δραστηριότητα συνεπάγεται την περιθωριοποίηση μερικών ομάδων στην κοινωνία.

Επιπλέον, αυτό που διαπιστώθηκε είναι ότι η εμπορία γίνεται όλο και πιο οργανωμένη και αναμφισβήτητα συνδέεται με την εγκληματικότητα, δεδομένου ότι η εμπορία είναι μια εγκληματική δραστηριότητα που όταν διεξάγεται στο πλαίσιο δικτύων που παρουσιάζουν κάποιο είδος δομής και οργάνωσης μπορεί να θεωρηθεί οργανωμένο έγκλημα.

Επίσης, η αναφορά συγκεκριμένων περιπτώσεων απέδειξε ότι το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων παρουσιάζει νέες τάσεις. Πιο συγκεκριμένα, αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των ανηλίκων που πέφτουν θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης, ενώ λόγω των ανακατατάξεων σε διάφορες περιοχές του πλανήτη προστίθεται και άλλη κατηγορία θυμάτων, οι μετακινούμενοι πληθυσμοί. Επιπλέον, η μορφή εμπορίας εξαρτάται από την περιοχή που αυτό λαμβάνει χώρα. Έτσι, στην Κεντρική και Δυτική Αφρική τα άτομα πέφτουν θύματα, κυρίως εργασιακής εκμετάλλευσης, στην νοτιοανατολική Ασία είναι ιδιαίτερα έντονη η σεξουαλική εκμετάλλευση, καθώς και το εμπόριο οργάνων και βρεφών, ενώ στην Ευρώπη οι δρόμοι της εμπορίας ανθρώπων ακολουθούν τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Μπροστά στο παραπάνω φαινόμενο η διεθνής σκηνή έχει δραστηριοποιηθεί με μια σειρά νομικών εργαλείων με σημαντικότερο, όπως διαπιστώθηκε το Πρωτόκολλο του Παλέρμο το οποίο περιέχει τον πρώτο διεθνώς αναγνωρισμένο ορισμό για την εμπορία ανθρώπων. Το Συμβούλιο της Ευρώπης, ως ένας οργανισμός που ως βασική προτεραιότητα έχει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει θέσει από πολύ νωρίς την καταπολέμηση της εμπορίας στις πρώτες του προτεραιότητες. Η Σύμβαση αυτού

για την εμπορία, ακολουθώντας τις υποδείξεις των δύο οργάνων του οργανισμού που διατύπωσαν στις Συστάσεις που εξέδωσαν, περιλαμβάνει όλες εκείνες τις διατάξεις που θέτουν τις ελάχιστες προδιαγραφές όσον αφορά στην προστασία των θυμάτων της εμπορίας. Είναι, δηλαδή διάχυτη η ανθρωπιστική της προσέγγιση, ενώ ο μηχανισμός ελέγχου της εφαρμογής της Σύμβασης, που είναι μια από τις καινοτομίες της, εξασφαλίζει την αποτελεσματικότητα και αξιοπιστίας της. Τόσο η εν λόγω Σύμβαση, όσο και τα προγενέστερα αυτής σχετικά κείμενα ακολουθούν το μοντέλο της τριμερούς προσέγγισης αναφορικά με την αντιμετώπιση της εμπορίας. Δηλαδή περιλαμβάνουν μέτρα πρόληψης, καταστολής και προστασία των θυμάτων (3Π).

Αυτό που μένει να ευχηθούμε είναι να μην αποτελέσει και αυτό το κείμενο ένα ευχολόγιο, όπως το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, δεδομένου ότι για να τεθεί σε ισχύ πρέπει να επικυρωθεί από δέκα κράτη, τα οχτώ από τα οποία να είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Όμως, όπως διαπιστώνεται από το Παράρτημα II της εργασίας είναι μακρύς ο δρόμος μέχρι να εκπληρωθεί αυτή η προϋπόθεση...

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

(Συνέντευξη ενός θύματος trafficking στο γυναικείο περιοδικό Cosmopolitan. Το όνομα της κοπέλας είναι πλασματικό)

Η Ιρίνα γεννήθηκε στην Ουκρανία πριν από τριάντα χρόνια. Σπούδασε ρωσική φιλολογία, αλλά το πτυχίο δεν τη βοήθησε να βρει δουλειά. Στα 28 της είχε πια απογοητευτεί- η φτώχεια, η ανεργία, οι δυσκολίες τις φαίνονταν μονόδρομος. Τότε αποφάσισε να έρθει στην Ελλάδα. Ξεκίνησε από την Ουκρανία με άλλη μία κοπέλα με μοναδικό «διαβατήριο» τις υποσχέσεις για δουλειά. Τους είχαν υποσχεθεί ότι θα δούλευαν ως σερβιτόρες ή οικιακοί βοηθοί και ότι θα έστελναν χρήματα στους δικούς τους στην Ουκρανία. Με βάση, λοιπόν αυτές τις υποσχέσεις έφτασε με τη συμπατριώτισσά της στο αεροδρόμιο της Κωνσταντινούπολης.

Φεύγοντας από την Ουκρανία τους είχαν πει ότι θα τους έφτιαχναν τα απαραίτητα έγγραφα στην Τουρκία. Αμέσως, όμως μόλις έφτασαν εκεί τις παρέλαβε ένας άνδρας και τις πήγε σε ένα ποτάμι. Περπατήσανε σχεδόν πέντε ώρες μέσα σε χωράφια, στο δάσος, ώσπου φτάσανε στον Έβρο. Εκεί τις παρέδωσε σε έναν άλλο άνδρα, ο οποίος θα τις περνούσε απέναντι. Ήταν ένας Τούρκος γύρω στα 35, που στην κουκούλα του μπουφάν του έκρυβε το φουσκωτό που θα τους περνούσε απέναντι. Σε όλη τη διαδρομή μιλούσε συνεχώς σε διάφορα κινητά. Τον ακούγανε που έλεγε ότι θα μετέφερε και την επόμενη μέρα κοπέλες και τότε καταλάβανε ότι κάτι δεν πήγαινε καλά. Ο Τούρκος μεσάζοντας τους πέρασε απέναντι, του δώσανε τα χρήματα που τους είχε πει ο προηγούμενος άνδρας και μετά εξαφανίστηκε. Στην αντίπερα όχθη τους περίμενε ένα αυτοκίνητο, που τους μετέφερε σε ένα μαγαζί στη Θεσσαλονίκη και μετά εξαφανίστηκε κι αυτό.

Τότε γνώρισαν το αφεντικό τους. Οι πρώτες τους κουβέντες ήταν: «Σας αγόρασα 3.500 ευρώ την καθεμιά και τώρα μου τα χρωστάτε. Μέχρι να με ξεπληρώσετε δε θα πάτε πουθενά». Έτσι ξεκίνησε ένα μαρτύριο χωρίς τέλος. Οι κοπέλες ήταν φυλακισμένες σε ένα υπόγειο, χωρίς παράθυρα, μη μπορώντας να απευθυνθούν σε κάποιον για βοήθεια. Το αφεντικό τις έβαλε την ίδια μέρα στη

δουλειά, παρ' όλη την ταλαιπωρία που είχαν υποστεί. Δεν είχαν, όμως άλλη επιλογή, γιατί ήταν πολύ νευρικός, φώναζε, έβριζε και τις χτυπούσε με μαστίγιο σαν τα άλογα. Κάθε μέρα που περνούσε, η Ιρίνα ένιωθε όλο και λιγότερο άνθρωπος. Το ξύλο την παρέλυε και κάποια στιγμή σταμάτησε να αντιδράει και να νιώθει. Δεν ήξερε τι μέρα και τι ώρα ήταν, επειδή ζούσε σε ένα δωμάτιο όπου υπήρχε πάντα αναμμένη μια λάμπα. Έμεινε πολλές εβδομάδες σε εκείνο το δωμάτιο μαζί με πολλές άλλες κοπέλες και δεχόταν 4-5 πελάτες τη μέρα, χωρίς, βέβαια να εισπράττει κάποια χρήματα, εφόσον θα έπρεπε πρώτα να ξεπληρώσει το χρέος της.

Μετά από μερικές μέρες ο έμπορος σταμάτησε να τους δίνει και φαγητό. Έτσι, κατανήσανε να ζητάνε από τους πελάτες κάποια χρήματα επιπλέον για να φάνε. Άλλοι τις λυπόνταν, άλλοι όχι. Κάποια στιγμή ήρθε ένας αστυνομικός παριστάνοντας τον πελάτη, ο οποίος τελικά συνέλαβε τον έμπορο και μετέφερε τις κοπέλες στο Τμήμα. Εκείνες, αρχικά φοβούμενες ότι το αφεντικό θα τις τιμωρούσε, δεν μιλούσανε, αλλά τελικά συνεργάστηκαν με τις αρχές. Η Ιρίνα τελικά απέκτησε άδεια παραμονής, την οποία πρέπει να ανανεώνει κάθε χρόνο, όμως το μαρτύριο της δεν τελείωσε σ' αυτό το σημείο, γιατί θα πρέπει να παρίσταται ως μάρτυρας στη δίκη εναντίον του εμπόρου που την αγόρασε. Θα πρέπει να θυμάται την κόλαση που έζησε για όσο διάστημα κρατήσει δίκη. Αλλά και μετά δεν πρόκειται να την ξεχάσει. Ελπίζει, όμως ότι με το πέρασμα του χρόνου θα γίνει πιο μακρινή, πιο μικρή και λιγότερο ισοπεδωτική.

Παράρτημα II

(Κατάλογος χωρών που έχουν υπογράψει και επικυρώσει τη Σύμβαση για την εμπορία ανθρώπων, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί μέχρι την 29^η Αυγούστου 2006)

Κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης	Υπογραφή	Επικύρωση
Αλβανία	22/12/2005	
Ανδόρα	17/11/2005	
Αρμενία	16/5/2005	
Αυστρία	16/5/2005	
Βέλγιο	17/11/2005	
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	19/1/2006	
Κροατία	16/5/2006	
Κύπρος	16/5/2006	
Φινλανδία	29/8/2006	
Γαλλία	22/5/2006	
Γεωργία	19/10/2005	
Γερμανία	17/11/2005	
Ελλάδα	17/11/2005	
Ισλανδία	16/5/2005	
Ιταλία	8/6/2005	
Λετονία	19/5/2006	
Λουξεμβούργο	16/5/2005	
Μάλτα	16/5/2005	
Μολδαβία	16/5/2005	19/5/2006
Ολλανδία	17/11/2005	
Νορβηγία	16/5/2005	
Πολωνία	16/5/2005	
Πορτογαλία	16/5/2005	

Ράπτη Μαρία Η εμπορία ανθρώπων και η αντιμετώπιση της στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης

Ρουμανία	16/5/2005	21/8/2006
Σαν Μαρίνο	19/5/2006	
Σερβία	16/5/2005	
Σλοβακία	19/5/2006	
Σλοβενία	3/4/2006	
Σουηδία	16/5/2005	
ΠΓΔΤ	17/11/2005	
Ουκρανία	17/11/2005	
Κράτη-μη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης		
Μοντενέγκρο	16/5/2005	

Συνολικός αριθμός υπογραφών	30
Συνολικός αριθμός επικυρώσεων	2

ΠΗΓΕΣ:

Κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης:

- Final report on the impact of the use of the new information technologies on trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation on 17/02/2003 στο <http://www.humanrights.coe.int/equality>
- COUNCIL OF EUROPE, Ad Hoc Committee on Action Against Trafficking in Human Beings (CAHTEH), ‘‘Action undertaken by the Council of Europe in the field of Trafficking in Human Beings’’,(Information Document by the Directorate General II-Human Rights and the Directorate General I-Legal Affairs), Strasbourg, 21/08/2003
- COUNCIL OF EUROPE, *Convention on Action against Trafficking in Human Beings and its Explanatory Report*, Warsaw, 16. V. 2005
- COUNCIL OF EUROPE, Recommendation No. 1325(1997) *on traffic in women and forced prostitution in Council of Europe member states*, adopted by the Parliamentary Assembly on 23/04/1997
- COUNCIL OF EUROPE, *Campaign against trafficking in women*, Doc. 8405 adopted on 6 May 1999
- COUNCIL OF EUROPE, Recommendation No. 1450(2000) *on Violence against women in Europe*, adopted by the Parliamentary Assembly on 03/04/2000
- COUNCIL OF EUROPE, *Clandestine immigration and the fight against traffickers*, Recommendation No. 1467(2000), adopted by the Assembly on 29/06/2000
- COUNCIL OF EUROPE, Recommendation No. R(2000)11 of the Committee of Ministers to member states *on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation*, adopted by the Committee of Ministers on 19 May 2000
- COUNCIL OF EUROPE, Recommendation Rec(2001)16 *on the protection of children against sexual exploitation*, adopted by the Committee of Ministers on 31 October 2001

- COUNCIL OF EUROPE, Resolution No. 1307(2001)1, *Sexual exploitation of children: zero tolerance*, adopted by the Assembly on 27/09/2002
- COUNCIL OF EUROPE, Recommendation No. 1526(2001)1, *A campaign against trafficking in minors to put a stop to the east European route: the example of Moldova*, , adopted by the Assembly on 27/06/2001
- COUNCIL OF EUROPE, Report of Committee on Equal Opportunities for Women and Men, *Campaign against trafficking in women*, Doc. 9190 adopted on 7 September 2001
- COUNCIL OF EUROPE, Recommendation No. 1545 (2002), *Campaign against trafficking in women*, adopted by the Parliamentary Assembly on 21/01/2002
- COUNCIL OF EUROPE, Resolution No. 1337(2003), *Migration connected with trafficking in women and prostitution*, adopted by the Assembly on 25/06/2003
- COUNCIL OF EUROPE, Rec(1610)2003, *Migration connected with trafficking in women and prostitution*, adopted by the Assembly on 25 June 2003
- COUNCIL OF EUROPE, Recommendation No. 1611(2003), *Trafficking in organs in Europe*, adopted by the Assembly on 25/06/2003
- COUNCIL OF EUROPE, Recommendation Rec(2004)7 *on organ trafficking*, adopted by the Committee of Ministers on 19 May 2004
- COUNCIL OF EUROPE, Recommendation No. 1663(2004)1, *Domestic slavery: servitude, au pairs and "mail-order brides"*, adopted by the Assembly on 22/06/2004
- COUNCIL OF EUROPE, Doc. 9553, Reply from the Committee of Ministers *Campaign against trafficking in women*, adopted on 21 September 2002
- COUNCIL OF EUROPE, Doc. 10039, Reply from the Committee of Ministers, *Migration connected with trafficking in women and prostitution*, adopted on 24/01/2004

- COUNCIL OF EUROPE, *Draft Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings*, Opinion of Committee on legal affairs and human rights, Doc. 10433, adopted on 25/01/2005
- COUNCIL OF EUROPE, *Draft Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings*, Opinion No. 253(2005), adopted by the Assembly on 26/01/2005
- COUNCIL OF EUROPE, *Draft Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings*, Report of Committee on Equal Opportunities for Women and Men, Doc. 10397, adopted on 17/01/2005
- COUNCIL OF EUROPE, *Draft Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings*, Recommendation No. 1695(2005), Doc. 10584, adopted on 17/06/2005
- COUNCIL OF EUROPE, Revised specific terms of reference adopted by the Committee of Ministers on 14 April 2004 at the 881st Meeting of the Ministers Deputies
- COUNCIL OF EUROPE, Meeting of the Parliamentary Assembly's Committee on Equal Opportunities between women and men, 14/01/2005 in Paris στο www.coe.int

Κοινοτικά κείμενα:

- Κοινή Δράση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης 97/154/ΔΕΥ ΤΗΣ 24.02.1997 σχετικά με την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών
- COM (96)567 τελικό, «Ανακοίνωση της Επιτροπής για την καταπολέμηση του παιδεραστικού σεξουαλικού τουρισμού», Βρυξέλλες, 20/11/1996
- COM (2005)514 τελικό, «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων- Ολοκληρωμένη προσέγγιση και προτάσεις για σχέδιο δράσης, Βρυξέλλες, 18.10.2005

- Απόφαση –Πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 19/2002 για την καταπολέμηση της εμπορίας
- Απόφαση-Πλαίσιο 2002/946/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 28/11/2002 για την ενίσχυση του ποινικού πλαισίου για την πρόληψη υποβοήθησης παράνομης εισόδου
- Οδηγία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την Απόφαση-Πλαίσιο της 28/11/2002
- Απόφαση-Πλαίσιο 2001/220/δευ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 15/03/2001 σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων στις ποινικές διαδικασίες
- Πρόταση της Επιτροπής για την έκδοση Οδηγίας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 11/02/2002 σχετικά με τις άδειες παραμονής βραχείας διάρκειας για τα θύματα πράξεων διευκόλυνσης παράνομης μετανάστευσης ή εμπορίας ανθρώπων που συνεργάζονται με τις αρχές
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή –Πρόγραμμα Δάφνη, Εγχειρίδιο για την Εμπορία Ανθρώπων: Φαινόμενο- Νομοθεσία-Υποστήριξη, Σεπτέμβριος 2003
- European Parliament, Directorate-General for Research, *Trafficking in women*, 2000
- ΕΕ C 219/30.07.1999, Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 05/02/1996

Κείμενα του Ο.Η.Ε.:

- Πρωτόκολλο του ΟΗΕ της 12/12/2000 «για την πρόληψη, καταπολέμηση και τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων, ιδίως των γυναικών και παιδιών»
- ECOSOC, Commission on Human Rights, Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Working Group on Contemporary Forms of Slavery, 24th Session, Geneva, 13 June-2 July 1999
- Report of the United Nations High Commissioner for the Human Rights to the ECOSOC: Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking, Substantive Session 2002, New York, 1-26 July 2002

Διεθνή Κείμενα:

- Brussels Declaration on Prevention and Combating Trafficking in Human Beings, European Conference on Prevention and Combating Trafficking in Human Beings- Global Challenge for the 21st Century on 18-20 September 2002
- Decision No. 557, OSCE Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings, 24 July 2003

Βιβλιογραφία:

Ελληνόγλωσση:

- Συκιώτου Αθανασία (2003), Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, θύμα-δράστης και κατασταλτικές στρατηγικές, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
- Συκιώτου Αθανασία, η έννοια της εκμετάλλευση στην εμπορία ανθρώπων εισήγηση σε συνέδριο με θέμα την καταπολέμηση εμπορίας ανθρώπων και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής-αρωγή θυμάτων, Ρόδος 19-21 Μαΐου 2006
- Συμεωνίδου-Καστανίδου (2003), Ο νέος νόμος 3064/2002 για την εμπορία των ανθρώπων, Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Τσιγκρής Άγγελος (1997), Εμπορία και σεξουαλική εκμετάλλευση της γυναίκας: τα αποτελέσματα μιας έρευνας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα
- Τσιλιάκου Μαρία (2005), Ασία: Ένα ολοκληρωμένο υποσύστημα εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων (Διπλωματική Εργασία), Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Μεταπτυχιακό Σεμινάριο Εγκληματολογικών Σπουδών, 2002-2004, Αθήνα

Ξενόγλωσση:

- Agence France Press (2000), Group launches campaign against forced prostitution in Kosovo στο www.geocities.com

- Amnesty International's and Antislavery International's General Recommendations on the Draft Convention Against Trafficking in Human Beings
- Becker Jo, Children as Weapons of War, Human Rights Watch Report 2004, Human Rights and Armed Conflict
- Coalition Against Trafficking in Women- Asia Pacific, The Fact Book on Global Sexual Exploitation, Philippines
- Dutsch Sabine(2002), "Le trafic d' etres humains", Press Universitaires de France
- Hugues Donna, "the Natasha Trade – The Transnational Shadow Market of Trafficking in Women", *Journal Alliance Affairs*, 2000
- Human Rights Watch Report 2002, Albania
- ILO(2005), A Global Alliance Against Forced Labor
- ILO, Organization Internationale du Travail, Le travail des enfants: un fleau persistant et omnipresent, Juni 2002
- IOM,Victims of trafficking in the Balkans-A study of trafficking in the women and children for sexual exploitation to, through and from the Balkan Region (2001)
- IOM, Migrant trafficking and human smuggling in Europe- A review of the evidence with case studies from Hungary, Poland and Ukraine (2000), International Organization for Migration, Vienna
- IOM Counter- Trafficking Service, Changing patterns and trends of trafficking in persons in the Balkan region- assessments carried out in Albania, Bosnia and Herzegovina, the Province of Kosovo (Serbia and Montenegro), the FYROM and the Republic of Moldova, July 2004
- Keller – Herzog A. & Szabo S., Globalization and Development Express No. 8, CIDA, 1997
- "Migrant Trafficking through the Baltic States and Neighboring Countries". Papers given at an IOM Regional Seminar, Vilnius, Lithuania, 17-18 September

- Parmly E. Michael, Sale of Human Organs in China, U.S. Department of State, 27 June 2001
- Stulhofer Aleksandar, Raboteg-Sarie Zora, Marinovic Lovorka (2002), Trafficking in women and children for sexual exploitation, Center for Transition and Civil Society and International Organization for Migration, Zagreb
- Trafficking in Human Beings: Implications for the OSCE. Review Conference, September 1999, Office for Democratic Institutions and Human Rights, Background Paper 1999/3, Warsaw, Poland
- U.S. DEPARTMENT OF STATE, IOM on trafficking in Southeast Asia, 29 January 2001
- UNICEF/UNHCHR/OSCE-ODIHR(2002), *Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe*, publ. by UNICEF

Χρήσιμες ιστοσελίδες:

- www.ecri.gr
- www.antislavery.org
- www.unicef.gr
- www.coe.int
- www.eu.int
- www.un.org
- www.iom.int